

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Σχολή: Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών (Δ.Ε.Σ.)
Μεταπτυχιακό πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές
Ειδίκευση: Στρατηγικές Σπουδές και Διεθνής Πολιτική

Πτυχιακή Εργασία
με θέμα
«Το έγκλημα της γενοκτονίας
μέσα από τα Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια»

Φοιτήτρια: Τσουμάνη Βασιλική
Καθηγητρια: Νάσκου-Περράκη Παρούλα
Καθηγητής : Χατζηκωνσταντίνου Κων/νος

Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 2013

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα Διπλωματική Εργασία γίνεται μια εκτενής μελέτη του εγκλήματος της γενοκτονίας μέσα από το πρίσμα των Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων. Η διαδικασία που ακολουθήθηκε μέχρι να εκδικαστούν από τα δύο γνωστά ad hoc δικαστήρια, της Γιουγκοσλαβίας και της Ρουάντα, οι υποθέσεις γενοκτονίας, οι ενέργειες για να φθάσουν άλλες στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, και ο τρόπος που αυτές εξελίχθηκαν αποτελούν τον πυρήνα γύρω από τον οποίο περιστρέφεται η διπλωματική εργασία. Για τις ανάγκες της μελέτης αυτής αρχικά γίνεται μια ιστορική αναδρομή με τις προσπάθειες που έγιναν μέχρι την κωδικοποίηση του εγκλήματος της γενοκτονίας και την υιοθέτηση της Σύμβασης για την Πρόληψη και την Καταστολή της Γενοκτονίας. Στη συνέχεια πραγματοποιείται προσπάθεια παρουσίασης του χαρακτήρα του εγκλήματος, μέσα από τον χαρακτήρα αναγκαστικού δικαίου που αυτό έχει αλλά και από την παρουσίαση της αντικειμενικής και υποκειμενικής του υπόστασης, χαρακτηριστικά που βοηθούν στην απαγγελία κατηγοριών σχετικά με το έγκλημα κατά την προσαγωγή υποθέσεων ενώπιων των δικαστηρίων. Στη συνέχεια η εργασία ασχολείται με την παρουσίαση των Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων, είτε ad hoc, είτε του αντίστοιχου μόνιμου, τα οποία συστάθηκαν για την αντιμετώπιση των διαφόρων υποθέσεων που συμπεριλάμβαναν, μεταξύ άλλων, και το έγκλημα της γενοκτονίας. Μέσα από την ειδικότερη παρουσίαση των υποθέσεων που εξέτασε κάθε ένα από αυτά γίνεται επιπρόσθετα μια προσπάθεια σύγκρισης του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίστηκε το έγκλημα από κάθε δικαστήριο και εξαγωγή συμπερασμάτων μέσα από τις διαφορετικές συνθήκες που περιλαμβάνει κάθε υπόθεση και η εκδίκασή της. Κλείνοντας παρουσιάζονται οι προσπάθειες που γίνονται σήμερα σχετικά με την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος και μια προσπάθεια αποτίμησης του κατά πόσο αυτές είναι αποτελεσματικές.

Σκοπός της εν λόγω διατριβής αποτελεί η η επιστημονικά τεκμηριωμένη και εις βάθος ανάλυση των παραπάνω τα οποία αποτελούν αρωγό στην κατανόηση της προσπάθειας της ανθρωπότητας να προλάβει και να καταστέλει συμπεριφορές οι οποίες δεν συνάδουν με το ανθρωπιστικό και διεθνές δίκαιο. Για το σκοπό αυτό προηγήθηκε εκτενής μελέτη της απαραίτητης επιστημονικής βιβλιογραφίας και η απαραίτητη βοήθεια και έλεγχος από ειδικούς σε θέματα Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων όπως η κ. Νάσκου-Περράκη και ο κ. Χατζηκωνσταντίνου.

Λέξεις-Κλειδιά: Γενοκτονία, Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια, ad hoc Ποινικά Δικαστήρια, Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο.

ABSTRACT

In this thesis is taking place a wide study of the crime of genocide through the mirror of International Criminal Courts. The procedure that has been followed until the cases of genocide were prosecuted before the two known ad hoc courts, the ICTY and the ICTR, the procedures so as other familiar cases could come before the International Criminal Court and the way in which they evolved are the core of this study. For this purpose first is presented a brief historical overview of the efforts that had been done until the crime of genocide was coded and the Convention on the Prevention and Punishment of the crime of Genocide was adopted. Next there is an effort to present the character of the crime, via its character of obligatory law and also through its objective and subjective structure, characteristics that help prosecute the crime before the court. Preceding the study presents the International Criminal Courts, ad hoc or permanent, that were made so as to deal various cases, amongst which many had to deal with genocide. There is also a more specific presentation of the cases that each one of the courts examined so as to try to compare the way in which the crime has been confronted from each court and make some conclusion from the different conditions that each case and its prosecution has. Last there are presented the efforts that are made today in order to prevent and punish the crime of genocide and it is tried to be shown if these today have any results.

Πίνακας Περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΝΟΜΙΚΗ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑΣ	12
1.1 ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ	12
1.2 Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΣΑΦΗΣ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ»	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑΣ.	22
2.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ (JUS COGENS).....	22
2.2 ΝΟΜΟΤΥΠΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ (ACTUS REUS)	24
2.2 ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑΣ (MENS REA).....	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Η ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ ΣΤΑ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΙΝΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ	29
3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ.....	29
3.2 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ	32
3.2.1 Γενικά.....	32
3.2.1 <i>Ad hoc</i> Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια.....	33
3.2.2 Μόνιμο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο.....	36
3.3 ΤΟ AD HOC ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ (ICTY).....	40
3.3.1 Ιστορικό της κρίσης	40
3.3.2 Η γενοκτονία στο ICTY.....	42
3.4 ΤΟ AD HOC ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΡΟΥΑΝΤΑ (ICTR).....	56
3.4.1 Το ιστορικό της κρίσης	56
3.4.2 Η γενοκτονία στο ICTR	57
3.5 ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (ICC)	66
3.6 ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΟΙ ΟΠΟΙΕΣ ΔΕΝ ΕΦΘΑΣΑΝ ΠΟΤΕ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ	67
3.7 ΣΥΓΚΡΙΣΗ.....	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΣΗΜΕΡΑ	75
4.1 ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑΣ	75
4.2 ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ-ΔΥΣΧΕΡΕΙΕΣ	77
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	79
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	83
ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ.....	83
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ.....	83
ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΙΡΗΝΗΣ	85
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ	86
ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΓΓΡΑΦΑ ΟΗΕ	86
ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ	88
ΔΙΕΘΝΗ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ	88
ICC	88
ICTY.....	89
ICTR	89
Hague Justice Portal	90
Εθνικά Δικαστήρια.....	90
ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΜΕΣΩΝ	90
Ελληνικές	90
Ξενόγλωσσες	90
Άλλες πηγές του διαδικτύου	92
ΆΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	92

Εισαγωγή

Η ανθρωπότητα, από την απαρχή της ύπαρξης των πρώτων οργανωμένων κοινωνιών, ταλανίζεται από έριδες διαφόρων τύπων και μορφών, εξαιτίας της διαφορετικότητας των ατόμων που την απαρτίζουν. Ανάμεσα σε αυτές υπάρχουν πολλές που εξελίσσονται μεταξύ ατόμων διαφορετικής πολιτικής, κοινωνικής, θρησκευτικής ή φυλετικής προέλευσης ή γενικότερα μεταξύ ατόμων που πρεσβεύουν διαφορετικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Οι παραπάνω έριδες είχαν και έχουν διαφορετική ένταση και χαρακτηριστικά, ανάλογα με την εποχή, τα αίτια και τα μέσα που χρησιμοποιούνται και μπορεί να κυμαίνονται από μια απλή διαφωνία μεταξύ των διαφορετικών ομάδων μέχρι και μια σφοδρή ένοπλη σύγκρουση.

Στο πέρασμα των αιώνων, λόγω της κλιμακούμενη έντασης των διαφωνιών και του βάνουσου πολλές φορές τρόπου επίλυσης τους, που μπορεί να κατέληγε ακόμη και στον αποδεκατισμό της μιας ομάδας από την άλλη, υιοθετήθηκαν ενέργειες οι οποίες στόχευαν στην προστασία των διαφορετικών εθνικών, φυλετικών, θρησκευτικών ομάδων και τον περιορισμό των συνεπειών της στόχευσή τους από αντίπαλες ομάδες. Παρά τις όποιες προσπάθειες όμως, χρειάστηκε να περάσουν πολλά χρόνια, εξαιτίας ίσως του φόβου καταπάτησης της έννοιας της κρατικής κυριαρχίας, μέχρι να δοθεί όνομα στις πράξεις που περιγράφονται παραπάνω αλλά και να δημιουργηθούν τόσο διεθνή όσο και κρατικά νομικά συστήματα τα οποία θα συνέβαλλαν στην τιμωρία αλλά κυρίως στην πρόληψή τους.

Ο όρος «γενοκτονία» υιοθετήθηκε μόλις στα μισά του 20^{ου} αιώνα, μετά τις αργιότητες που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του Α' αλλά και του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι οποίες και κατέδειξαν την αναγκαιότητα προστασίας όχι μόνο των ατομικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και των δικαιωμάτων ομάδων που χαρακτηρίζονται από ένα κοινό γνώρισμα. Το πρώτο αναγνωρισμένο έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, το οποίο αποτελούσε γενοκτονία κατά εθνικής ομάδας, καταγράφεται ιστορικά κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, με το οποίο εξοντώθηκαν λόγω της εθνικότητάς τους 1.000.000 άτομα. Πρόκειται για τη γενοκτονία των Αρμενίων από του Οθωμανούς Τούρκους, για την οποία οι κυβερνήσεις της Γαλλίας, της Ρωσίας και της Βρετανίας κατηγόρησαν την οθωμανική κυβέρνηση για τέλεση εγκλήματος κατά της ανθρωπότητας λόγω των διώξεων της εναντίων των χριστιανικών μειονοτήτων¹. Για διάφορους λόγους, οι οποίοι κυμαίνονται

¹ Αποστάλθηκε από το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ στην αμερικάνικη πρεσβεία στην Κωνσταντινούπολη τηλεγράφημα το οποίο συμπεριλάμβανε και την κοινή δήλωση των τριών Συμμάχων. Το περιεχόμενο του τηλεγραφήματος σε ελεύθερη μετάφραση αναφέρει:

από την χρονική απόσταση, τα γλωσσικά προβλήματα της εποχής, λόγω της μη διάδοσης γνώσεων ξένων γλωσσών, και της περιορισμένης πρόσβασης σε πηγές, η γενοκτονία αυτή δεν έχει λάβει αντίστοιχη αναγνώριση με το Ολοκαύτωμα ή την εθνοκάθαρση στην πρώην Γιουγκοσλαβία, ενώ ακόμη και μέχρι σήμερα η πάγια τουρκική πολιτική αρνείται την ύπαρξη της γενοκτονίας των Αρμενίων².

Έτσι μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και τις αγριότητες που τον χαρακτήρισαν έγιναν κάποιες προσπάθειες προκειμένου να προστατευθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι οποίες όμως και παρέμειναν σε θεωρητικό επίπεδο, ενώ δεν κατέστη δυνατό να κωδικοποιηθούν τα διαπραχθέντα εγκλήματα, τόσο στα εθνικά όσο και διεθνή νομικά συστήματα, και έτσι για μια ακόμη φορά παρέμειναν ατιμώρητοι οι υπεύθυνοι για την τέλεσή τους³.

Ήταν η έλευση ενός ακόμη Παγκοσμίου Πολέμου, με περισσότερες φρικαλεότητες από τη πλευρά των Ναζί σε βάρος μειονοτήτων⁴ και οι μαζικοί θάνατοι εκατομμυρίων, μαχητών και κυρίως αμάχων, τα γεγονότα που οδήγησαν στην υιοθέτηση νέων πολιτικών και τη θέσπιση κειμένων που να δεσμεύουν τα κράτη που τα προσυπογράφουν σε επίπεδο διεθνούς νομικής προστασίας. Έτσι προκειμένου να τιμωρηθούν οι πρωταίτιοι των θηριωδιών κατά τη διάρκεια του πολέμου οι νικήτριες δυνάμεις αποφασίζουν τη σύσταση δύο *ad hoc* δικαστηρίων, του Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης και του Διεθνούς Στρατιωτικού Δικαστηρίου για την Άπω Ανατολή⁵. Δυστυχώς όμως τότε το διεθνές δίκαιο, όπως προαναφέρθηκε, δεν περιελάμβανε γενικές διεθνείς ρυθμίσεις σχετικά με τα ανθρώπινα

« Το Υπουργείο Εξωτερικών της Γαλλίας παρακαλεί η παρακάτω ανακοίνωση να επιδοθεί στην τουρκική κυβέρνηση. 24 Μαΐου 1915.

Για περίπου ένα μήνα ο κουρδικός και τουρκικός πληθυσμός της Αρμενίας σφαγιάζει Αρμένιους με τη συνοχή και συχνά τη βοήθεια των οθωμανικών αρχών. Τέτοιου είδους σφαγές έλαβαν χώρα στα μέσα Απριλίου στο Erzerum, Dertchun, Akl, Bitlis, Mush, Sassun, Zeitun, και κατά μήκος της Cilicia. Όλοι σχεδόν οι κάτοικοι περίπου 100 χωριών κοντά στην περιοχή Van δολοφονήθηκαν. Στη συγκεκριμένη πόλη η αρμένικη συνοικία πολιορκήθηκε από Κούρδους. Την ίδια στιγμή, στην Κωνσταντινούπολη η Οθωμανική κυβέρνηση κακομεταχειρίζεται τον μη επιθετικό αρμένικο πληθυσμό. Με βάση αυτά τα νέα εγκλήματα της Τουρκίας ενάντια στην ανθρωπότητα και τον πολιτισμό οι Συμμαχικές Κυβερνήσεις ανακοινώνουν δημοσίως στην Υψηλή Πύλη ότι θα θεωρήσουν προσωπικά υπεύθυνους γι' αυτά τα εγκλήματα όλα τα μέλη της οθωμανικής κυβέρνησης και όσοι εντεταλμένοι τους ενεπλάκησαν σε τέτοιες θηριωδίες». Διαθέσιμο στο http://www.armenian-genocide.org/Affirmation.160/current_category.7/affirmation_detail.html και Midlarsky Manus I, *The Killing Trap: Genocide in the Twentieth Century*, Cambridge University Press, 2005, p.342.

² Jorgensen Torben, *Turkey, the US and the Armenian genocide*, in Ed: Jensen Stephen L.B. *Genocides: Cases, Comparisons and Contemporary Debates*, The Danish Center of Holocaust and Genocide Studies, 2003, p. 193

³ Δασκαλοπούλου-Λιβαδά Φ, *Εφαρμογή ΔΑΔ: Το σύστημα Διεθνούς Ποινικής Δικαιοσύνης*, στο Κ. Κούφα (Δ/ση Έκδοσης), *Συλλογή Κειμένων Ανθρωπιστικού Δικαίου, Ελληνική Επιτροπή για την Εφαρμογή και Διάδοση του Ανθρωπιστικού Δικαίου στην Ελλάδα*, εκδ. Κ. Σφακιανάκη, Θεσ/νίκη, σελ. 198

⁴ Κατά τη διάρκειά του έχουμε τη 2^η ιστορική καταγραφή του εγκλήματος της γενοκτονίας εναντίων των Εβραίων αλλά και άλλων μειονοτήτων, Ν. Ζάικος, «Μαζικές θηριωδίες και δίκαιο. Η γενοκτονία των Εβραίων της Ευρώπης ενώπιον της δικαιοσύνης», στο συλλογικό έργο Αντωνίου Γ.-Δορδανάς-Ζάικος Ν.-Μαραντζίδης Ν., *Το Ολοκαύτωμα στα Βαλκάνια*, Επίκεντρο, 2011

⁵ Δασκαλοπούλου-Λιβαδά Φ, *Εφαρμογή ΔΑΔ: Το σύστημα Διεθνούς Ποινικής Δικαιοσύνης*, ο.π., *Agreement for the prosecution and punishment of major war criminals of the European Axis and Charter of the International Military Tribunal*, 8 August 1945, 82 UNTS 279-28, 59 Stat. 1544 και *Special Proclamation: Establishment of an International Military Tribunal for the Far East*, 19 Jan. 1946, TIAS No 1589 στο 3,4 Bevans 20

δικαιώματα ούτε και απαγόρευε ρητά τους μαζικούς φόνους, οπότε και οι ένοχοι δεν τιμωρήθηκαν για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας ή για την τέλεση γενοκτονίας αλλά για εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου. Έγινε λοιπόν κατανοητό ότι, αν και ήταν ευρέως αποδεκτό ότι το ιστορικό και κοινωνικό υπόβαθρο των παραπάνω δικών ήταν μια γενοκτονία, δεν υπήρχε η απαραίτητη κωδικοποίηση που θα βοηθούσε στο μέλλον στην τιμωρία αλλά και στην αποτροπή ανάλογων πράξεων, οπότε και έγιναν ενέργειες για την τυποποίησή της γενοκτονίας ως έγκλημα στο διεθνές δίκαιο.

Έτσι λοιπόν η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών κατανοώντας την ανάγκη θεσμοθέτησης διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης σε μόνιμη βάση, δίνει εντολή το 1946 στα όργανά της για την κατάρτιση ενός Κώδικα Διεθνών Εγκλημάτων, με την προοπτική υιοθέτησης Καταστατικού ενός Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, ενώ ταυτόχρονα το Δεκέμβριο του ίδιου έτους εκδίδει απόφαση με την οποία χαρακτηρίζει τη γενοκτονία ως έγκλημα διεθνούς δικαίου⁶ και δύο χρόνια αργότερα θεσπίζεται η Σύμβαση για την Πρόληψη και την Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, η οποία όμως χρειάστηκε άλλα σχεδόν δύο χρόνια προκειμένου να τεθεί σε ισχύ⁷.

Παρά όμως τις προσδοκίες και την διαφανομένη αναγκαιότητα, τόσο η εφαρμογή της Σύμβασης όσο και η κατάρτιση και υιοθέτηση του Καταστατικού ενός Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου παρέμειναν σε θεωρητικό επίπεδο, εξαιτίας των νέων συνθηκών που δημιουργήθηκαν από την επικράτηση του Ψυχρού Πολέμου. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 1951 η Σύμβαση είχε υιοθετηθεί μόνο από δύο από τα μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας (Γαλλία και Δημοκρατία της Κίνας), ενώ σ' αυτή προσχώρησαν η ΕΣΣΔ το 1954, η Μ. Βρετανία το 1970 και οι ΗΠΑ το 1988⁸. Έτσι μόλις το 1961 διεξήχθη η πρώτη δίκη για εγκλήματα γενοκτονίας κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όχι από διεθνές αλλά από εθνικό δικαστήριο⁹, ενώ μέχρι το 1982¹⁰, αν και έλαβαν χώρα θηριωδίες σε διάφορες

⁶ GA/Res/96/A/231 11 Dec. 1946, *The crime of genocide*, διαθέσιμη στο

http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/96%28I%29&Lang=E&Area=RESOLUTION

⁷ Π. Νάσκου-Περράκη, *Κώδικας Πράξεων Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου*, Εκδ. Πανεπιστημίου Μακεδονίας, 2013, σελ 505

⁸ UN: Status of the Convention on the Prevention and Punishment on the Crime of Genocide, at 8/7/2013 διαθέσιμο στο http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=UNTSOnline&tabid=2&mtdsg_no=IV-1&chapter=4&lang=en#Participants

⁹ Πρόκειται για τη δίκη του Adolf Eichmann, συνταγματάρχη των SS και επικεφαλής του Γραφείου Εβραϊκών Υποθέσεων της Γκεστάπο, ο οποίος και θεωρείται ο αρχιτέκτονας του Ολοκαυτώματος. Η συμμετοχή του στις θηριωδίες έγινε γνωστή από τις μαρτυρίες στη Δίκη της Νυρεμβέργης, κατάφερε όμως να διαφύγει της προσαγωγής του αλλάζοντας ταυτότητα. Εντοπίζεται από Ισραηλινούς στην Αργεντινή, ναρκώνεται, απαγάγεται και οδηγείται στο Ισραήλ. Μετά από αίτηση της Αργεντινής για σύγκληση του Συμβουλίου Ασφαλείας γιατί παραβιάστηκαν τα κυριαρχικά της δικαιώματα, το Συμβούλιο εκδίδει συμβιβαστικό ψήφισμα με το οποίο απαιτεί να διεξαχθεί δίκη για να κριθούν δημόσια τα εγκλήματα που διέπραξε ο Eichmann. Το Ισραήλ αρνείται να τον παραδώσει και αποφασίζει να διεξάγει το ίδιο τη δίκη. Αυτή ξεκίνησε στις 11 Απριλίου 1961 και τελείωσε το Δεκέμβριο του ίδιου έτους. Ο Eichmann κρίθηκε ένοχος για όλες τις κατηγορίες που του προσάφθηκαν και καταδικάστηκε σε θάνατο δια απαγχονισμού. Ο ίδιος κατέθεσε έφεση, η οποία απορρίφθηκε το επόμενο έτος οπότε και εκτελέστηκε η ποινή του. Η σορός του αποτεφρώθηκε και οι στάχτες

χώρες του κόσμου¹¹, δεν υπήρχε καμιά επίσημη αναγνώριση γενοκτονίας από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών.

Χρειάστηκε να περάσουν τέσσερις δεκαετίες από τη θέσπιση τη Σύμβασης και να συμβούν θεαματικές αλλαγές στα παγκόσμια δρώμενα, με την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων της Σοβιετικής Ένωσης και τις επακόλουθες συνέπειες, ώστε να υπάρξει πρόοδος στο θέμα της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης. Οι θηριωδίες που συνέβησαν κατά τη διάρκεια του πολέμου στην πρώην Γιουγκοσλαβία οδήγησαν τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών στην ανάληψη δράσης και παρέμβασης¹². Έτσι λοιπόν η ιδέα που προϋπήρχε, όπως αναφέρθηκε, από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα έγινε πραγματικότητα την τελευταία δεκαετία του, με την απόφαση 827/93 του Συμβουλίου Ασφαλείας για την ίδρυση ενός ειδικού *ad hoc* ποινικού δικαστηρίου προκειμένου να τιμωρηθούν οι πρωταίτιοι του εγκλήματος της γενοκτονίας που διαπράχθηκε κατά τη διάρκεια του πολέμου της Γιουγκοσλαβίας¹³. Ταυτόχρονα η γενοκτονία που σημειώθηκε στη Ρουάντα λίγο αργότερα το 1994, αποτέλεσμα και της καθυστερημένης λήψης μέτρων από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών για την αντιμετώπιση των αιματηρών διαφυλετικών συγκρούσεων μεταξύ των φυλών Χούτου και Τούτσι που μαίνονταν στη χώρα από το 1959, οδήγησε στην ίδρυση ενός ακόμη *ad hoc* ειδικού ποινικού δικαστηρίου στα πρότυπα εκείνου για τη Γιουγκοσλαβία. Έτσι με την απόφαση 955/94¹⁴ αποφασίστηκε η σύσταση δικαστηρίου προκειμένου να δικαστούν οι υπεύθυνοι για τα εγκλήματα της γενοκτονίας, κατά τη διάρκεια ολόκληρου του έτους 1994,

διασκορπίστηκαν στη Μεσόγειο. (World War II Database, Adolf Eichmann http://ww2db.com/person_bio.php?person_id=451 και Amnesty International, *Eichmann Supreme Court Judgement*, Amnesty International Publications 2012 διαθέσιμο στο <https://doc.es.amnesty.org/cgi-bin/ai/BRSCGI/ior530132012en?CMD=VEROBJ&MLKOB=31720875858>

¹⁰ Πρόκειται για τη σφαγή Παλαιστινίων στα στρατόπεδα συγκέντρωσης Sabra και Shatila του Λιβάνου από παραστρατιωτική ομάδα Λιβανέζων φαλαγγιτών, κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων στο Β. Λίβανο, υπό την επίβλεψη ισραηλινών αξιωματούχων, A/Res/37/123(A-F) 16 December 1982 διαθέσιμο στο <http://www.un.org/documents/ga/res/37/a37r123.html>

¹¹ Ενδεικτικά στην Καμπότζη κατά το χρονικό διάστημα 1975-1979 βρήκαν το θάνατο 2.000.000 άνθρωποι ενώ λίγο αργότερα κατά τον πόλεμο του Ιράκ εναντίων των Κούρδων (1987-1988) θανατώθηκαν από τους Ιρακινούς 100.000 κούρδοι, *Deterring Future Genocides*, The international Criminal Court διαθέσιμο στο <http://www.iccnw.org/documents/FS-ICCandGenocide.pdf>

¹² Η γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών εξετάζοντας τις συνθήκες που επικρατούσαν στη Γιουγκοσλαβία ενέκρινε στις 18 Δεκεμβρίου 1992 ψήφισμα με το οποίο δήλωνε ότι η εθνικήκάθαρση που διεξαγόταν στις περιοχές της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης ήταν μια μορφή γενοκτονίας. GA/Res/47/121 διαθέσιμη στο <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r121.htm>

¹³ Απόφαση Συμβουλίου Ασφαλείας διαθέσιμη στο <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/306/28/IMG/N9330628.pdf?OpenElement> και Δασκαλοπούλου-Λιβαδά Φ, *Εφαρμογή ΔΑΔ: Το σύστημα Διεθνούς Ποινικής Δικαιοσύνης*, στο Κ. Κούφα (Δ/νη Έκδοσης), *Συλλογή Κειμένων Ανθρωπιστικού Δικαίου, Ελληνική Επιτροπή για την Εφαρμογή και Διάδοση του Ανθρωπιστικού Δικαίου στην Ελλάδα*, εκδ. Κ. Σφακιανάκη, Θεσ/νίκη, σελ199

¹⁴ Απόφαση Συμβουλίου Ασφαλείας διαθέσιμη στο <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/140/97/PDF/N9514097.pdf?OpenElement> και ο.π.

στο έδαφος της Ρουάντα και στις γειτονικές αυτής χώρες, διεθνές δικαστήριο το οποίο και εξέδωσε την πρώτη καταδικαστική απόφαση για το έγκλημα της γενοκτονίας¹⁵.

Μετά τη σύσταση και την λειτουργία των δύο *ad hoc* δικαστηρίων έγινε κατανοητό ότι είναι απαραίτητη η δημιουργία ενός μόνιμου διεθνούς ποινικού δικαστηρίου, ώστε να διασφαλίζεται η ανεξαρτησία και η αμεροληψία στην απονομή δικαιοσύνης αλλά κυρίως για να γίνει παγκοσμίως γνωστό ότι όσοι διέπραξαν ή διαπράττουν εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας δεν θα παραμείνουν ατιμώρητοι¹⁶. Έτσι στο τέλος της δεκαετίας του 1990, και συγκεκριμένα το 1998, μετά από διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στη Ρώμη υιοθετήθηκε το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ICC), το οποίο και ιδρύθηκε στις 01 Ιουλίου 2002, καθόσον ήταν προαπαιτούμενο το καταστατικό του να επικυρωθεί από 60 κράτη προκειμένου αυτό να συσταθεί¹⁷ γεγονός που κατέστη δυνατό μόλις στις 11 Απριλίου 2002¹⁸.

Διαφαίνεται λοιπόν ότι καθώς προχωρά η ιστορία γίνεται προσπάθεια τόσο για την καταστολή όσο και για την πρόληψη του εγκλήματος της γενοκτονίας μέσω της κατάρτισης της απαραίτητης νομολογίας, των ψηφισμάτων του συμβουλίου Ασφαλείας και της Γενικής Συνέλευσης αλλά και μέσα από τη λειτουργία των Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων, αρχικά *ad hoc* και στη συνέχεια μόνιμου, γεγονός που προσδίδει μια ελπίδα σχετικά με την καταστολή του εγκλήματος. Δυστυχώς όμως η συνέχιση των συγκρούσεων σε πολλά μέρη του κόσμου, κατά τις οποίες συχνά στόχος γίνονται συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων, όπως στο Νταρφούρ ή στη Συρία, δείχνει ότι ίσως αυτή η ελπίδα να μην είναι παρά αμυδρή.

Η παρούσα διπλωματική εργασία θα προσπαθήσει να εξετάσει το έγκλημα της γενοκτονίας μέσα από το πρίσμα που την αντιμετώπισαν τα Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια. Προκειμένου αυτό να είναι εφικτό χρησιμοποιήθηκε βιβλιογραφικό υλικό των βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και της Νομικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου καθώς και πηγές του διαδικτύου, τα οποία αφού μελετήθηκαν, αξιολογήθηκαν και συγκεράστηκαν αποτέλεσαν το υπόβαθρο για τη συγγραφή της εργασίας. Στο αρχικό κεφάλαιο παρουσιάζονται οι προσπάθειες κωδικοποίησης του εγκλήματος της γενοκτονίας μέχρι την υιοθέτηση της Σύμβασης, ενώ στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στον χαρακτήρα αναγκαστικού δικαίου (*jus cogens*) που έχει το έγκλημα της γενοκτονίας αλλά και στο εξωτερικό στοιχείο (*actus reus*) και την υποκειμενική της υπόσταση (*mens rea*).

¹⁵ Prosecutor v. Akayesu, Case No ICTR 96-4-T, ICTR 02 September 1998, διαθέσιμο στο <http://www.unict.org/Portals/0/Case%5CEnglish%5CAkayesu%5Cjudgement%5Cakay001.pdf>

¹⁶ Κων/νος Π. Χορτάτος, *Το νέο διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο των ενόπλων συγκρούσεων και τα εγκλήματα πολέμου*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2003, σελ 192

¹⁷ Άρθρο 126 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου στο Π. Νάσκου-Περράκη, *Κώδικας Πράξεων Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου*, Εκδ. Πανεπιστημίου Μακεδονίας, 2013, σελ 485

¹⁸ LN Sadat, *The International Criminal Court Treaty enters into force*, American Society of International Law, April 2002 available at <http://www.asil.org/insigh86.cfm>

Συνεχίζοντας το τρίτο κεφάλαιο περιγράφεται η λειτουργία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, είτε *ad hoc* είτε μόνιμου, ενώ εξετάζονται και γίνεται προσπάθεια σύγκρισης των υποθέσεων γενοκτονίας που εκδικάστηκαν τόσο από τα δύο *ad hoc* δικαστήρια της Γιουγκοσλαβίας και της Ρουάντα αλλά και από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι σημερινές προσπάθειες και δυσχέρειες σχετικά με την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας ενώ το τελικό κεφάλαιο περιλαμβάνει τα εξαγόμενα συμπεράσματα.

Κεφάλαιο 1^ο: Νομική Απαγόρευση της Γενοκτονίας

1.1 Τα πρώτα βήματα

Στην ανθρώπινη ιστορία η θέσπιση διεθνών κανόνων δικαίου από τους οποίους τα κράτη δεν έχουν κανένα δικαίωμα παρέκκλισης έλαβε χώρα σχετικά πρόσφατα, λαμβάνοντας υπόψη το μεγάλο χρονικό διάστημα που χωρίζει τη στιγμή της δημιουργίας των πρώτων ευνομούμενων κοινωνιών της ανθρωπότητας από το σήμερα. Τα παραπάνω, φυσικά, αφορούν και την παροχή διεθνούς προστασίας στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σημαντική θέση στην οποία κατέχει και η απαγόρευση της δίωξης εθνικών ομάδων¹⁹, υπέρ της οποίας πραγματοποιήθηκαν πολλές προσπάθειες μέχρι την τελική υπογραφή της Σύμβαση για την Πρόληψη και την Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας.

Τα αρχικά ψήγματα αυτής της προσπάθειας εντοπίζονται στην Ειρήνη της Βεσφαλίας, όπου και προβλέπονταν συγκεκριμένες εγγυήσεις για ορισμένες θρησκευτικές μειονότητες²⁰, στις Συνθήκες που υπογράφηκαν με στόχο την προστασία των γαλλόφωνων Ρωμαιοκαθολικών που ζούσαν στη βρετανική Βόρειο Αμερική²¹ και σε αυτές που παρείχαν προστασία στις χριστιανικές μειονότητες στο εσωτερικό της Οθωμανικής αυτοκρατορίας²². Οι παραπάνω ανησυχίες σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων εθνικών και θρησκευτικών ομάδων είχαν ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση ενός δόγματος ανθρωπιστικής επέμβασης το οποίο απέβλεπε στην νομιμοποίηση ορισμένων στρατιωτικών ενεργειών κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα²³.

Στη συνέχεια η υιοθέτηση των Συμβάσεων της Χάγης το 1907 καθόρισε τις αρχές των νόμων και εθίμων του πολέμου στην ξηρά και τη θάλασσα, την προστασία των τραυματιών αλλά και τον τρόπο συμπεριφοράς απέναντι σε κατοίκους περιοχών υπό κατοχή. Από αυτές

¹⁹ W. E. Schabas, *Genocide in International Law: The crime of crimes*, Cambridge University Press, 2000, σελ. 15

²⁰ Συνθήκη Ειρήνης μεταξύ Σουηδίας και της Αυτοκρατορίας, η οποία υπογράφηκε στο Osnabruck στις 14 (24) Οκτωβρίου 1648, Dumont VI, part 1, p. 469, art.28-30, Συνθήκη Ειρήνης μεταξύ Γαλλίας και των Αυτοκρατοριών η οποία υπογράφηκε στο Münster στις 14 (24) Οκτωβρίου 1648 Dumont VI, part 1, p.450, art.28.

²¹ Συνθήκη Ειρήνης και Φιλίας μεταξύ Γαλλίας και Μ. Βρετανίας υπογεγραμμένη στην Ουτρέχτη στις 11 Απριλίου 1713 Dumont VIII, part 1, p. 339, art.14 και Τελική Συνθήκη Ειρήνης μεταξύ Γαλλίας, Μ. Βρετανίας και Ισπανίας, υπογεγραμμένη στο Παρίσι στις 10 Φεβρουαρίου 1763, BFSPI, p 422 και p 645, art. IV.

²² Συνθήκη Ειρήνης μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας υπογεγραμμένη στην Ανδριανούπολη στις 14 Σεπτεμβρίου 1829, BFSPI XVI, p 647, art. V και VII.

²³ Michael Reisman, *Humanitarian Intervention to protect the Ibos*, in Richard B. Lillich, *Humanitarian Intervention and the United Nation*, Charlottesville, University Press of Virginia, 1973, p.178-183

ιδιαίτερη σημασία έχει η Σύμβαση περί των Νόμων και Εθίμων του Κατά Ξηράν Πολέμου²⁴, καθώς απαριθμεί τις κλασικές περιπτώσεις εγκλημάτων πολέμου. Στο προοίμιο της ίδιας Σύμβασης επίσης αναφέρεται ότι «οι λαοί και οι εμπόλεμοι τίθενται υπό την αιγίδα και τη σκέπη των αρχών του Διεθνούς Δικαίου, όπως αυτά προκύπτουν από τα καθιερωμένα μεταξύ των εμπολέμων έθιμα αλλά και από τους νόμους της φιλανθρωπίας και της κοινής συνείδησης», ενώ το άρθρο 46 της αναφέρει ότι η κατέχουσα δύναμη οφείλει να σέβεται την τιμή της οικογένειας και το δίκαιο που διέπει αυτή, τη ζωή και την ιδιοκτησία των κατεχομένων αλλά και τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις καθώς και το δικαίωμα να ασκούν τα λατρευτικά τους καθήκοντα²⁵. Όμως πέρα από αραιές αναφορές σε πολιτιστικούς και θρησκευτικούς θεσμούς πουθενά στα κείμενα των Συμβάσεων δε δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις ευάλωτες εθνικές ή εθνοτικές μειονότητες²⁶.

Στη συνέχεια ξέσπασαν οι Βαλκανικοί και ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, η σφοδρότητα των ενόπλων συγκρούσεων ολοένα και αυξανόταν οπότε και άρχισαν να υιοθετούνται πιο ουσιαστικές προσπάθειες σχετικά με την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά τη διάρκειά των πολέμων αυτών επισημαίνεται για πρώτη φορά, σε αναφορά μιας διεθνούς επιτροπής σχετικά με τα αίτια και τη διεξαγωγή των Βαλκανικών πολέμων, ότι έλαβαν χώρα «θηριωδίες που διαπράχθηκαν εναντίων εθνικών μειονοτήτων, οι οποίες θεωρούνται παραβίαση των κανόνων των Συμβάσεων της Χάγης» ενώ σε άλλο σημείο της αποδεικνύεται η διεξαγωγή πράξεων που σήμερα θα χαρακτηρίζονταν ως γενοκτονία²⁷. Ένα χρόνο αργότερα αποδίδεται, σε διακήρυξη των Δυνάμεων της Αντάντ, ο χαρακτηρισμός «έγκλημα κατά της ανθρωπότητας» σε αγριότητες που διεξήχθησαν από την πλευρά της Οθωμανικής κυβέρνησης απέναντι στους Αρμένιους²⁸. Σημειώνεται δε ότι αυτή είναι η πρώτη φορά που χρησιμοποιείται ο χαρακτηρισμός αυτός σε διακήρυξη²⁹.

Μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου οι νωπές μνήμες από τις βαναυσότητες και την εξαθλίωση των ανθρώπων προκάλεσαν σοβαρές αντιδράσεις οι οποίες ζητούσαν την τιμωρία όσων προκάλεσαν τον πόλεμο και τα δεινά στα οποία υποβλήθηκε η ανθρωπότητα. Όλες οι εμπλεκόμενες πλευρές συνειδητοποίησαν ότι έπρεπε να ληφθούν μέτρα τα οποία από τη μια να αποθαρρύνουν τον οποιοδήποτε να επαναλάβει αντίστοιχες πράξεις στο μέλλον και

²⁴ Π. Νάσκου-Περράκη, *Κώδικας Πράξεων Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου*, Εκδ. Πανεπιστημίου Μακεδονίας, 2013, σελ 274

²⁵ Ibid, σελ 284

²⁶ W. E. Schabas, *Genocide in International Law: The crime of crimes*, Cambridge University Press, 2000, σελ. 15

²⁷ Βλέπε υποσημείωση 12 σελ.16 και Report of the International Commission to Inquire into the Causes and Conduct of the Balkans, διαθέσιμο στο University of Toronto Libraries, <http://archive.org/details/reportofinternat00inteuoft>

²⁸ Διακήρυξη των Δυνάμεων της Αντάντ προς την Υψηλή Πύλη, ο.π. υποσημείωση 1

²⁹ Vahan Dadrian, *Genocide as a Problem of National and International Law: The World War I Armenian Case and its Contemporary Legal ramifications*, Yale Journal of International Law, Vo 14, N 2, 1989 p. 262

από την άλλη να ενισχύουν τους δεσμούς και τις υποχρεώσεις των χωρών μεταξύ τους και να αποδεικνύουν ότι υπάρχει πλέον κοινή δράση στον τομέα προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αποτροπής του πολέμου. Έτσι λοιπόν προτάθηκαν δράσεις για την τιμωρία όσων προκάλεσαν τον πόλεμο και διέπραξαν εγκλήματα κατά τη διάρκειά του ενώ ταυτόχρονα ιδρύεται η Κοινωνία των Εθνών³⁰.

Η Συνθήκη των Βερσαλλιών³¹, αποτέλεσμα του Συνεδρίου του Παρισιού (Paris Peace Conference) με την οποία τερματίστηκε επισήμως ο πόλεμος το 1919, περιείχε διατάξεις με τις οποίες γινόταν σαφής διάκριση ανάμεσα στον πόλεμο, την ευθύνη για τον οποίο έχει το κράτος που αποφάσισε την κήρυξη του παραβιάζοντας τις ισχύουσες Συμβάσεις, και τα εγκλήματα τα οποία διαπράττονται κατά τη διάρκειά του, κατά παράβαση του Διεθνούς Δικαίου, η ευθύνη των οποίων βαραίνει όσους τα οργάνωσαν, διέταξαν ή εκτέλεσαν³². Στα άρθρα 228-230 αυτής προβλεπόταν το δικαίωμα των συμμάχων να συγκροτήσουν διεθνή δικαστήρια προκειμένου να έρθουν αντιμέτωποι με τη δικαιοσύνη όσοι διέπραξαν πράξεις που παραβίαζαν τους νόμους και τα έθιμα του πολέμου, ανεξάρτητα αν αυτοί είχαν ήδη αντιμετωπίσει εθνικές δίκες για το λόγο αυτό, αλλά και την υποχρέωση των Γερμανών να παραδώσουν στις συμμαχικές δυνάμεις τα άτομα αυτά καθώς και όποια ενοχοποιητικά στοιχεία διέθεταν. Δυστυχώς όμως τα υπόψη άρθρα δεν εφαρμόστηκαν ποτέ, καθώς η Ολλανδία αρνήθηκε να εκδώσει τον Κάιζερ Γουλιέλμο II, αυτοκράτορα της Γερμανίας κατά την κήρυξη του πολέμου, προκειμένου αυτός να προσαχθεί σε δίκη³³.

Εκτός από τη Συνθήκη των Βερσαλλιών όμως κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου του Παρισιού προετοιμάστηκαν και υπογράφηκαν και άλλες Συνθήκες στα πλαίσια της λήξης του πολέμου και της υιοθέτησης μέτρων για τη μελλοντική ειρηνική συμβίωση μεταξύ των εμπλεκόμενων στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο χωρών. Κάποιες από αυτές, οι επονομαζόμενες Συνθήκες των Μειονοτήτων (Minorities' Treaties), αποσκοπούσαν στην προστασία των μειονοτήτων εντός των κρατών. Σύμφωνα με αυτές όλοι οι κάτοικοι θα απολάμβαναν τα ίδια δικαιώματα ανεξάρτητα από την εθνικότητα, τη φυλή, την καταγωγή ή τη θρησκεία τους ενώ θα προστατεύονταν οι τυχόν ιδιαιτερότητες, λόγω των παραπάνω χαρακτηριστικών, που ξεχώριζαν κάποιους από αυτούς από την πλειοψηφία. Οι συνθήκες αυτές αποτέλεσαν έναν από τους σημαντικότερους προδρόμους του μοντέρνου διεθνούς συστήματος προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων³⁴. Η ανθρωπότητα είχε αρχίσει να αντιμετωπίζει σοβαρά το πρόβλημα που παρατηρήθηκε μετά τις βάνουσες συμπεριφορές κατά μειονοτήτων κατά τη

³⁰ UN, *The United Nations :An introduction for students*, at <http://www.un.org/cyberschoolbus/unintro/unintro3.htm>

³¹ Το πλήρες κείμενό της διαθέσιμο στο http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/versailles_menu.asp

³² Α. Παπασλιώτης, *Το έγκλημα της γενοκτονίας*, Θεσ/νίκη, Βιβλιοθήκη Νομικών Επιστημών, 1966, σελ. 9

³³ W. E. Schabas, ο.π, σελ.19

³⁴ Ibid, σελ. 23

διάρκεια του πολέμου και άρχισε να θέτει τα θεμέλια για την μελλοντική προστασία τους από ανάλογες πράξεις, αν και υπήρχε ακόμη πολύς δρόμος να διανυθεί.

Η απουσία ουσιαστικών παραδειγμάτων καταδίκης όσων ήταν πραγματικά υπεύθυνοι για τέτοιες πράξεις, ήταν αυτή που αποτελούσε κινητήριο δύναμη για την προσπάθεια κωδικοποίησης των εγκλημάτων πολέμου και ίδρυσης διεθνούς ποινικού συστήματος για την τιμωρία τους. Στα πλαίσια του 5^{ου} Συνεδρίου για την ενοποίηση του Διεθνούς Ποινικού Δικαίου, που πραγματοποιήθηκε στη Μαδρίτη το 1933, έγινε εκτενής διάλογος σχετικά με το τι αποτελεί έγκλημα πολέμου³⁵. Εκεί ο ποινικολόγος Raphael Lemkin παρουσιάζει μια έκθεση με τίτλο «Πράξεις που συνιστούν διεθνή κίνδυνο και θεωρούνται ως εγκλήματα του διεθνούς δικαίου»³⁶ στην οποία μεταξύ άλλων αναφέρει ότι ως έγκλημα πολέμου θα πρέπει να χαρακτηρίζεται μια πράξη τόσο πολύ επικίνδυνη που να αποτελεί απειλή στα συμφέροντα, υλικής ή ηθικής φύσεως, ολόκληρης της διεθνούς κοινότητας και η οποία και θα πρέπει να τιμωρείται οπουδήποτε στον κόσμο ανεξάρτητα από την περιοχή που έλαβε χώρα. Ανάμεσα στις πράξεις αυτές συμπεριέλαβε την πράξη της «βαρβαρότητας», που περιλαμβάνει πράξεις ενάντια σε μια ανυπεράσπιστη «φυλετική, θρησκευτική ή πολιτική συλλογικότητα», όπως οι σφαγές, τα πογκρόμ, θηριωδίες εναντίων των γυναικών και των παιδιών και πράξεις εναντίων αντρών που μειώνει την αξιοπρέπειά τους³⁷.

Λίγο αργότερα ξέσπασε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και το θέμα τιμωρίας των υπαιτιών για την κήρυξη του πολέμου αλλά και των ναζιστικών αγριστήτων κατά τη διάρκειά του επανήλθε εκ νέου στο προσκήνιο. Προκειμένου να αποφύγουν τα λάθη του παρελθόντος οι Συμμαχικές Δυνάμεις υπέγραψαν το 1942 και το 1943 τις διακηρύξεις του Αγ. Ιακώβου και της Μόσχας, αντίστοιχα, με τις οποίες τόνιζαν ότι σε περίπτωση επικράτησής τους στο τέλος του πολέμου θα μεριμνήσουν για την τιμωρία των υπευθύνων για τα εγκλήματα κατά τη διάρκειά του³⁸. Αποτέλεσμα αυτών ήταν η δημιουργία της Επιτροπής για Εγκλήματα Πολέμου των Ηνωμένων Εθνών³⁹, η οποία και είχε ως αποστολή να καταρτίσει πίνακα με τις πράξεις που ανήκουν στην κατηγορία των εγκλημάτων πολέμου. Επιπλέον η επιτροπή προσπάθησε να δώσει στις πράξεις εκείνες που δεν μπορούσαν να συμπεριληφθούν στα εγκλήματα πολέμου, αν και είχαν θλιβερά αποτελέσματα για την ανθρωπότητα και ήταν

³⁵ D.M. Segesser & M. Gessler, *Raphael Lemkin and the international debate on the punishment of war crimes (1919–1948)*, Journal of Genocide Research, 7(4), December 2005, p.453-457

³⁶ Raphael Lemkin, “Les Actes constituant un danger general (intere’tatique) considere’s comme delits du Droit des Gens,” in Lopez-Rey, ed., *Actes de la Vème Conférence Internationale pour l’Unification du Droit Pénal* (Madrid 14–20 Octobre 1933) (Paris: A. Pedone, 1935), pp 48–56. Μετάφραση της έκθεσης στα αγγλικά από τον James T. Fussel βρίσκεται διαθέσιμη στο <http://www.preventgenocide.org/lemkin/madrid1933-english.htm>

³⁷ W. E. Schabas, ο.π, σελ.26

³⁸ Α. Παπασλιώτης, ο.π, σελ 10.

³⁹ United Nations War Crimes Commission (UNWCC), History, διαθέσιμη στο <http://www.unwcc.org/unwcc-history-for-the-future/>

καταδικαστές, καθορισμένο νομικό περιεχόμενο⁴⁰. Εργαζόμενη υπό αυτό το πρίσμα η επιτροπή, παρείχε νομική βοήθεια στις συμμαχικές κυβερνήσεις και το απαραίτητο υπόβαθρο για την καταστολή των εγκλημάτων πολέμου⁴¹ θέτοντας έτσι ως ένα βαθμό τις νομικές βάσεις για τη μετέπειτα δίκη της Νυρεμβέργης. Δυστυχώς όμως το έγκλημα της γενοκτονίας δεν συμπεριλαμβανόταν σε αυτά, καθώς δεν είχε καν ακόμη εισαχθεί αυτός ο όρος στο ποινικό λεξιλόγιο.

Η απουσία όμως διεθνούς ποινικής δικαιοδοσίας και νομικής κωδικοποίησης των εγκλημάτων που είχαν διαπράξει οι Ναζί έθετε περιορισμούς στη *de facto* λογοδότησή τους ενώπιον της δικαιοσύνης. Με στόχο να μην μείνουν ατιμώρητοι, όπως έγινε στο παρελθόν, οι κατεξοχήν υπεύθυνοι για τις θηριωδίες που είχαν διαπραχθεί κατά τη διάρκεια του πολέμου, οι Συμμαχικές Δυνάμεις υιοθέτησαν στη Συνδιάσκεψη του Λονδίνου το 1945, τη Συμφωνία για τη Δίωξη και την Τιμωρία των Σημαντικότερων Εγκληματιών Πολέμου του Ευρωπαϊκού Άξονα, ενώ ταυτόχρονα προχώρησαν στην κατάρτιση του Χάρτη του Διεθνούς Δικαστηρίου⁴². Έτσι δύο μήνες μετά την υπογραφή της Συμφωνίας, τον Οκτώβριο του 1945, 24 ηγετικά μέλη της Ναζιστικής Γερμανίας βρέθηκαν αντιμέτωπα με το κατηγορητήριο και η δίκη τους ξεκίνησε ένα μήνα αργότερα. Σύμφωνα με το άρθρο 6 του Καταστατικού του Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης, αυτό είχε δικαιοδοσία για τη δίωξη όσων είχαν υποπέσει σε πράξεις με τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

α) Εγκλήματα κατά της ειρήνης, δηλαδή προγραμματισμό, προετοιμασία, έναρξη ή διεξαγωγή επιθετικού πολέμου ή ενός πολέμου κατά παράβαση των διεθνών συνθηκών, συμφωνιών ή διαβεβαιώσεων, ή συμμετοχή σε ένα κοινό σχέδιο ή συνωμοσία για την ολοκλήρωση οποιοσδήποτε από τα προαναφερθέντα.

β) Εγκλήματα πολέμου, δηλαδή παραβιάσεις των νόμων ή των εθίμων του πολέμου οι οποίες μπορεί να διεξάγονται, αλλά δεν περιορίζεται σε, κατεχόμενο έδαφος.

γ) Εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, δηλαδή δολοφονία, εξόντωση, υποδούλωση, απέλαση, καθώς και άλλες απάνθρωπες πράξεις που διεπράχθησαν από οποιονδήποτε εναντίον άμαχου πληθυσμού, πριν ή κατά τη διάρκεια του πολέμου, ή διώξεις για πολιτικούς, φυλετικούς ή θρησκευτικούς λόγους εάν οι πράξεις ή οι διώξεις είναι αποτέλεσμα ή στα

⁴⁰ Α. Παπασλιώτης, ο.π., σελ 10 και Δ. Ντιρογιάννης, *Η Σύμβαση περί γενοκτονίας-Μια προσέγγιση μέσα από τη διαχρονική επίκληση και εφαρμογή της από τον Οργανισμό ενωμένων εθνών*, Θεσ/νίκη, Βιβλιοθήκη Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου, 2006-2007, σελ.9

⁴¹ United Nations Archives, Predecessor Archives Group, *United Nations War Crimes Commission 1943-1949*, p.3 διαθέσιμο στο <http://archives.un.org/ARMS/sites/ARMS/uploads/files/Finding%20Aids/Predecessors/ag-042%20UNWCC.pdf>

⁴² Agreement for the Prosecution and Punishment of the Major War Criminals of the European Axis διαθέσιμο στο <http://www.refworld.org/docid/47fdfb34d.html>

πλαίσια των εγκλημάτων για τα οποία έχει δικαιοδοσία το Δικαστήριο, ανεξάρτητα του αν αυτές αποτελούν παραβίαση ή όχι του εσωτερικού δικαίου της χώρας όπου διαπράχθηκαν⁴³.

Ο τελευταίος ορισμός των εγκλημάτων για τα οποία έχει δικαιοδοσία το Δικαστήριο συνδέεται στενά με την πράξη που σήμερα ονομάζουμε γενοκτονία καθώς το έγκλημα κατά της ανθρωπότητας όπως περιγράφεται από το Καταστατικό περιλαμβάνει ένα γενικό προσδιορισμό της πράξης αυτής⁴⁴. Τα παραπάνω σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ο R. Lemkin είχε ήδη προσδιορίσει σαφέστατα τον όρο, περιγράφοντάς τον⁴⁵ αλλά και καταβάλλοντας προσπάθεια, έστω και ανεπιτυχή, αυτός να ενσωματωθεί στην τελική απόφαση της δίκης⁴⁶, έθεσαν τις βάσεις για την επίσημη υιοθέτηση του όρου, την κατάταξη της γενοκτονίας στα εγκλήματα πολέμου και την ανάληψη δράσης για την αποφυγή επανάληψης ανάλογων φαινομένων στο μέλλον.

1.2 Η Σύμβαση για την Πρόληψη και την Καταστολή της Γενοκτονίας και ο σαφής καθορισμός του όρου «γενοκτονία».

Όπως προαναφέρθηκε χρειάστηκε πολύς χρόνος, εκτενέστατες συζητήσεις και δυστυχώς δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι και μεγάλος αριθμός θυμάτων προκειμένου το φαινόμενο που αποτελούσε «έγκλημα δίχως όνομα»⁴⁷ αρχικά να περιγραφεί και τελικά να ονομαστεί, ώστε να περιγράφονται σαφέστατα στο διεθνές προσκήνιο οι πράξεις βαναυσότητας απέναντι σε ομάδες ατόμων οι οποίες μοιράζονται ένα κοινό χαρακτηριστικό διαφορετικό από αυτό της πλειοψηφίας. Άλλωστε μέχρι το 1945 τα κράτη όχι μόνο δεν είχαν καταφέρει να απαγορεύσουν τη μαζική εγκληματικότητα μέσα από το κείμενο μιας δεσμευτικής διεθνούς

⁴³ Charter of the International Military Tribunal, 08 Aug 1945, art.6 διαθέσιμο στο <http://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp#art6>

⁴⁴ Α. Παπασλιώτης, ο.π., σελ 11

⁴⁵ R. Lemkin, *Axis rule in occupied Europe-Laws of occupation, analysis of government, Protocols for redress*, Washington D.C, Carnegie Endowment for International Peace, Division of International Law, 1944. Θορυβημένος αρχικά από τις θηριωδίες των Οθωμανών-Τούρκων εναντίον των Αρμενίων αλλά όντας και ο ίδιος Εβραίος μετά το σχέδιο του ναζιστικού κράτους για τη μαζική εξόντωση των Εβραίων της Ευρώπης προσπάθησε να υποδηλώσει και να περιγράψει το έγκλημα της γενοκτονίας. Επιτόνησε έτσι τον όρο «γενοκτονία» από την ελληνική λέξη «γένος» και το ρήμα της λατινικής «caedere» (σκοτώνω) προκειμένου να υποδηλώσει το έγκλημα της εξόντωσης ενός έθνους ή μιας εθνικής ή θρησκευτικής ομάδας ως έθνους ή ως ομάδα.

⁴⁶ A. Jones, *Genocide: A comprehensive introduction*, Routledge, Taylor & Francis Group, Great Britain, 2006, σελ. 12

⁴⁷ Ο Winston Churchill, Πρωθυπουργός της Μ. Βρετανίας, στις 24 Αυγούστου 1941, δύο μήνες μετά την εισβολή των γερμανικών στρατευμάτων στη Ρωσία, χρησιμοποίησε σε ομιλία του που μεταδόθηκε ζωντανά από το ραδιόφωνο του Λονδίνου τον όρο αυτό για να περιγράψει τις θηριωδίες των Γερμανών εναντίον των Εβραίων κατοίκων της συμμαχικής χώρας, διαθέσιμο στο <http://www.preventgenocide.org/genocide/crimewithoutaname.htm>

πράξης αλλά δεν είχαν καν θεσπίσει διεθνείς συμβατικούς κανόνες γενικής εμβέλειας και αποδοχής σχετικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁴⁸.

Όλα αυτά όμως άλλαξαν από τη στιγμή της ίδρυσης του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών το 1945. Ο Καταστατικός του Χάρτης⁴⁹ μπορεί να περιλαμβάνει την αρχή της «αποκλειστικής αρμοδιότητας» ή της «εσωτερικής δικαιοδοσίας»⁵⁰ καθιερώνει όμως ρητά τα ανθρώπινα δικαιώματα στο διεθνές δίκαιο ενώ ταυτόχρονα αναγνωρίζει την αναγκαιότητα κωδικοποίησής του τελευταίου⁵¹. Στη συνέχεια δύο αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης αναγνωρίζουν τις αρχές του διεθνούς δικαίου όπως αυτές καθορίστηκαν στο Καταστατικό του Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης και στις αποφάσεις του, ενώ ταυτόχρονα αναθέτουν στην Επιτροπή του Διεθνούς Δικαίου να προετοιμάσει έναν κώδικα που θα περιλαμβάνει τα εγκλήματα κατά της ειρήνης και της ασφάλειας της ανθρωπότητας⁵². Αποτέλεσμα της εργασίας της Επιτροπής ήταν ο πρώτος κώδικας ο οποίος και υποβλήθηκε το 1951, περιλαμβάνοντας και την περιγραφή της πράξης της γενοκτονίας στα παραπάνω εγκλήματα⁵³, χωρίς όμως αυτός να υιοθετηθεί τελικά.

Το 1946 πραγματοποιήθηκε η πρώτη σύνοδος της Γενικής Συνέλευσης του Οργανισμού⁵⁴, λίγες μόλις ημέρες μετά την απόφαση της Δίκης της Νυρεμβέργης, όπου οι αντιπροσωπίες της Κούβας, του Παναμά και της Ινδίας πρότειναν να συμπεριληφθεί στην ημερήσια διάταξη το θέμα της γενοκτονίας με αποτέλεσμα λίγες ημέρες αργότερα οι ίδιες χώρες να υποβάλλουν ένα σχέδιο απόφασης για το έγκλημα αυτό στη Νομική Επιτροπή του Οργανισμού, γνωστή και ως 6^η Επιτροπή. Οι συνεδριάσεις της επιτροπής κατέδειξαν ότι το έγκλημα της γενοκτονίας θα πρέπει να συμπεριληφθεί στα εγκλήματα διεθνούς δικαίου ώστε να αποφευχθεί η ατιμωρησία στο μέλλον ανάλογων πράξεων λόγω της αρχής *nullum crimen, nulla poena, sine lege* όπως έγινε και με τη Δίκη της Νυρεμβέργης, γεγονός το οποίο

⁴⁸ Ν. Ζάικος, *Η απαγόρευση της γενοκτονίας*, στο Κ. Κούφα (Δ/ση Έκδοσης), *Συλλογή Κειμένων Ανθρωπιστικού Δικαίου, Ελληνική Επιτροπή για την Εφαρμογή και Διάδοση του Ανθρωπιστικού Δικαίου στην Ελλάδα*, εκδ. Κ. Σφακιανάκη, Θεσ/νίκη, σελ. 212

⁴⁹ Charter of the United Nations, διαθέσιμο στο <http://www.un.org/en/documents/charter/> και στα ελληνικά στο http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=10

⁵⁰ Άρθρο 2, παρ. 7 του Χάρτη σύμφωνα με το οποίο «Καμιά διάταξη αυτού του Χάρτη δε θα δίνει στα Ηνωμένα Έθνη το δικαίωμα να επεμβαίνουν σε ζητήματα που ανήκουν ουσιαστικά στην εσωτερική δικαιοδοσία οποιουδήποτε κράτους και δε θα αναγκάζει τα Μέλη να υποβάλλουν τέτοια θέματα για ρύθμιση σύμφωνα με τους όρους αυτού του Χάρτη...»

⁵¹ Άρθρο 13, *ibid*

⁵² GA/Res 95(I), *Affirmation of the Principles of International Law Recognized by the Charter of the Nuremberg Tribunal*, διαθέσιμο στο http://untreaty.un.org/cod/avl/pdf/ha/ga_95-I/ga_95-I_ph_e.pdf και GA/Res 177(II), *Formulation of the Principles of International Law Recognized by the Charter of the Nuremberg Tribunal and in the Judgement of the Tribunal*, διαθέσιμο στο <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/038/84/IMG/NR003884.pdf?OpenElement>

⁵³ Document A/1858, *Report of the International Law Commission on its third session*, Σελ 59 διαθέσιμο στο http://untreaty.un.org/ILC/reports/english/a_cn4_48_corr1-2.pdf

⁵⁴ Document A/BUR/50 διαθέσιμο στο <http://www.un.org/documents/ga/docs/50/bur/abur50-1.htm>

προκάλεσε και την υποβολή του υπόψη σχεδίου από τις τρεις χώρες⁵⁵. Έτσι η Γενική Συνέλευση υιοθέτησε την απόφαση 96(I) σύμφωνα με την οποία περιέγραφε τις πράξεις που συνιστούν γενοκτονία και χαρακτήριζε αυτή ως διεθνές έγκλημα. Αναγνωρίζοντας όμως ότι η απόφαση δεν ήταν νομικά δεσμευτική αποφασίζει ταυτόχρονα να ξεκινήσουν οι εργασίες για την κατάρτιση διεθνούς σύμβασης σχετικά με το έγκλημα της γενοκτονίας⁵⁶. Το γεγονός ότι η παραπάνω απόφαση υιοθετήθηκε με ομοφωνία της δίνει ακόμη μεγαλύτερο βάρος ενώ καταδεικνύει τη σοβαρότητα με την οποία αντιμετωπίστηκε το θέμα.

Έτσι μετά από εκτενείς εργασίες των οργάνων που διαθέτει ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, την κατάρτιση διαφόρων σχεδίων της σύμβασης, τη διόρθωση, την υποβολή προτάσεων από τα κράτη-μέλη και τον εμπλουτισμό της, τελικά το οριστικό σχέδιο κατετέθη στη Γενική Συνέλευση. Η Σύμβαση για την Πρόληψη και την Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας⁵⁷ έγινε δεκτή παμψηφεί στις 09 Δεκεμβρίου 1948 με την απόφαση 260 (III)⁵⁸, η οποία σύμφωνα με τον τότε Γενικό Γραμματέα Trygve Lie αποτελεί «σταθμό εις την ιστορία του πολιτισμού»⁵⁹, ενώ τέθηκε σε ισχύ μετά από δύο περίπου χρόνια, στις 12 Ιανουαρίου 1951, όταν επικυρώθηκε από 20 κράτη. Σήμερα την έχουν επικυρώσει 142 κράτη⁶⁰, αν και ο αριθμός των επικυρώσεων δεν είναι αντιπροσωπευτικός της απήχησης και της εμπέλειας της απαγόρευσης της γενοκτονίας, καθώς αυτές είναι παγκόσμιες. Άλλωστε σύμφωνα με το Διεθνές Δικαστήριο, οι αρχές που αποτελούν τα θεμέλια της συγκεκριμένης σύμβασης «είναι αρχές που αναγνωρίζονται από τα πολιτισμένα έθνη ως δεσμευτικές για τα Κράτη, ακόμη και χωρίς καμιά συμβατική υποχρέωση»⁶¹.

Η Σύμβαση λοιπόν περιλαμβάνει 19 άρθρα τα οποία εισάγουν ρυθμίσεις οι οποίες θα μπορούσαν να ενταχθούν τόσο στο διεθνές ποινικό όσο και στο διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο. Δεδομένου επίσης ότι προστατεύει το δικαίωμα στη ζωή, όχι μόνο μεμονωμένων ατόμων, αλλά ολόκληρων ομάδων στις οποίες ανήκουν αυτά τα πρόσωπα, αυτή θα μπορούσε να συμπεριληφθεί και στις πράξεις προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁶². Η

⁵⁵ W. E. Schabas, ο.π., σελ.42 και Ν. Ζάικος, ο.π., σελ. 214

⁵⁶ GA/Res/96 (I), *The Crime of Genocide*, διαθέσιμο στο <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/033/47/IMG/NR003347.pdf?OpenElement>

⁵⁷ Π. Νάσκου-Περράκη, ο.π., σελ 503

⁵⁸ GA/Res/260 (III), *Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, διαθέσιμο στο <http://www.un-documents.net/a3r260.htm>. Είναι χαρακτηριστικό ότι την ομόφωνη αποδοχή της Σύμβασης από τη Γενική Συνέλευση παρακολούθησε ο R. Lemkin με δάκρυα στα μάτια, ο οποίος είχε ίσως εργαστεί περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο για να πείσει για την αναγκαιότητα της αποδοχής της γενοκτονίας ως διεθνές έγκλημα και την τιμωρία των υπευθύνων γι' αυτό. (D.M. Segesser & M. Gessler, *ibid*, σελ 464)

⁵⁹ Α. Παπασλιώτης, ο.π., σελ 21

⁶⁰ Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, status 15 Jul 2013, διαθέσιμη στο <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=276&code=ppcg&p1=3&p2=4&case=12&k=90&p3=5>

⁶¹ International Court of Justice, *Reservations to the Convention of Genocide*, Advisory Opinion 1951, ICJ, 15 διαθέσιμο στο <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=276&code=ppcg&p1=3&p2=4&case=12&k=90&p3>

⁶² Ν. Ζάικος, ο.π., σελ 217

σημαντικό της έγκειται στο γεγονός ότι το δικαίωμα ύπαρξης των διαφόρων εθνικών, φυλετικών, θρησκευτικών ομάδων τίθεται υπό τη σκέπη των Ηνωμένων Εθνών ενώ διακηρύσσει την απόφασή τους να θέσουν τέρμα στη διάπραξη του εγκλήματος αυτού⁶³. Σε κάθε περίπτωση αποτελεί το βασικό νομικό πλαίσιο με βάση το οποίο αποδίδονται κατηγορίες σε βάρους προσώπων ή κρατών τα οποία δεν τήρησαν όσα προβλέπουν τα άρθρα της ενώ πλέον οι διατάξεις της αποτελούν εθιμικό διεθνές δίκαιο⁶⁴.

Διατρέχοντας τη Σύμβαση διαπιστώνεται ότι οι κύριοι σκοποί της είναι τρεις: ο καθορισμός του εγκλήματος της γενοκτονίας, η πρόληψή της και τέλος η καταστολή της. Τα κύρια χαρακτηριστικά της Σύμβασης είναι:

1) Στο προοίμιο αναφέρονται τα τρία κύρια σημεία της απόφασης 96 (I) της Γενικής Συνέλευσης, η οποία και αποτέλεσε την αφορμή για την υιοθέτησή της.

2) Στο άρθρο 1 επιβεβαιώνεται ότι η γενοκτονία αποτελεί έγκλημα διεθνούς δικαίου, είτε αυτή συντελείται εν καιρώ πολέμου είτε εν καιρώ ειρήνης, και είναι ρητή η υποχρέωση της πρόληψης και της τιμωρίας του.

3) Στο δεύτερο άρθρο δίνεται ο σαφής ορισμός της γενοκτονίας, ο οποίος και αποτελεί πλέον τον οικουμενικά αποδεκτό όρο για την περιγραφή και τον προσδιορισμό εγκλημάτων με τέτοια χαρακτηριστικά:

« Εις την παρούσα σύμβαση ως γενοκτονία νοείται οιαδήποτε εκ των κατωτέρων πράξεων, ενεργούμενη με την πρόθεση ολικής ή μερικής καταστροφής ομάδος, εθνικής, εθνολογικής, φυλετικής ή θρησκευτικής, ως τοιαύτης:

- α) Φόνος των μελών της ομάδας.
- β) Σοβαρά βλάβη της σωματικής ή διανοητικής ακεραιότητας των μελών της ομάδος.
- γ) Εκ προθέσεως υποβολή της ομάδας εις συνθήκας διαβίωσης δυνάμενας να επιφέρουν την πλήρη ή μερική σωματική καταστροφή αυτής.
- δ) Μέτρα αποβλέποντα εις την παρεμπόδιση των γεννήσεων εις τους κόλπους ωρισμένης ομάδας.
- ε) Αναγκαστική μεταφορά παιδιών μιας ομάδας εις ετέρα ομάδα.»⁶⁵

⁶³ Α. Παπασλιώτης, *ibid*

⁶⁴ Β. Van Shaak, *Darfur and the Rhetoric of Genocide*, 26 Whittier L. Rev. 1101, 2005, p.1112

⁶⁵ Ο ορισμός που υιοθετήθηκε διακατέχεται σαφέστατα από την επιρροή των όσων διαδραματίστηκαν κατά τη διάρκεια του Β Παγκοσμίου Πολέμου, οι μνήμες του οποίου ήταν πολύ πρόσφατες, αλλά και των υπολοίπων συγκρούσεων, διεθνούς ή όχι βεληνεκούς, οι οποίες στιγμάτισαν την ιστορία των συμβαλλόμενων μερών. Είναι χαρακτηριστικό ότι η πέμπτη περίπτωση στον ορισμό υιοθετήθηκε μετά από πρόταση και αγώνα της ελληνικής αντιπροσωπείας, που αποτελούνταν από τον καθηγητή Ιωάννη Σπυρόπουλο, τον πρέσβη Αλέξανδρο Κοντουμά και τον καθηγητή Πέτρο Βάλληνα, καθώς η ελληνική ιστορία είχε βιώσει μελανές στιγμές με τόσο με παιδομάζωμα κατά την τουρκοκρατία όσο και την απαγωγή ελληνοπαίδων μετά τον Α' και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, Α. Παπασλιώτης, ο.π, σελ 42-43 κ' 170-171

4) Στο τρίτο άρθρο καθορίζονται οι πράξεις που θα επισύρουν τιμωρία, στις οποίες δεν ανήκει μόνο η διάπραξη του εγκλήματος αλλά και η συνεννόηση για τη διενέργειά του, η προτροπή προς αυτή, η απόπειρα και η συνέργεια σ' αυτή.

5) Το τέταρτο άρθρο αποσαφηνίζει πως οποιοσδήποτε διαπράξει τις ενέργειες του προηγούμενου άρθρου θα τιμωρείται είτε είναι κυβερνώντας, είτε υπάλληλος είτε ιδιώτης.

6) Το άρθρο 5 καθορίζει την υποχρέωση των συμβαλλόμενων μερών να τροποποιήσουν τα Συντάγματά τους και το εσωτερικό ποινικό δίκαιο ώστε να εξασφαλίζεται η εφαρμογή της Σύμβασης ενώ το άρθρο 6 αναφέρει ότι όποιος υποπέσει στις παραβάσεις του άρθρου 3 θα οδηγείται ενώπιον της εθνικής ή διεθνούς δικαιοσύνης.

7) Το άρθρο 8 δίνει το δικαίωμα σε κάθε συμβαλλόμενο μέρος να ζητήσει από τα όργανα του Οργανισμού να λάβει τα απαραίτητα μέτρα για την πρόληψη και την αντιμετώπιση πράξεων του άρθρου 3, η διάπραξη των οποίων έχει υποπέσει στην αντίληψή του.

8) Τέλος το άρθρο 9 κάνει σαφές ότι οποιαδήποτε διαφορά σχετικά με την ερμηνεία, την εφαρμογή, την εκτέλεση της Σύμβασης αλλά και περί ευθύνης του κράτους σχετικά με αυτή θα επιλύεται από το Διεθνές Δικαστήριο.

Με τον τρόπο αυτό λοιπόν τα Ηνωμένα Έθνη έκαναν για μια ακόμη φορά, σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο, πράξη τις διακηρύξεις σχετικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όχι μόνο του ατόμου μεμονωμένα αλλά και ομάδων ατόμων με κοινά χαρακτηριστικά ώστε να τεθεί ένας ακόμη λίθος στην προσπάθεια αποφυγής των φρικαλεοτήτων που πραγματοποιήθηκαν στο παρελθόν.

Κεφάλαιο 2^ο: Χαρακτήρας της νομικής απαγόρευσης της γενοκτονίας.

2.1 Χαρακτήρας αναγκαστικού δικαίου (*jus cogens*)

Είναι κοινά αποδεκτό ότι τα κράτη, αν και είναι κυρίαρχα, δεν έχουν την απόλυτη ελευθερία να θεσπίζουν κανόνες και αρχές ή να συνάπτουν συμφωνίες εάν αυτές δεν είναι σύμφωνες με το διεθνές δίκαιο και τις διεθνείς αρχές. Υπάρχουν κάποιοι κανόνες (ή αρχές) του διεθνούς δικαίου που έχουν από τη φύση τους τέτοια σημασία ώστε αυτοί να δεσμεύουν τους πάντες και να μην είναι δυνατό να αγνοηθούν ή να παραμερισθούν με συμφωνίες μεταξύ κρατών. Κανόνες τέτοιου είδους ανήκουν στη κατηγορία αναγκαστικού δικαίου (*jus cogens*), στην κατηγορία κανόνων ή αρχών δικαίου δηλαδή τόσο θεμελιωδών που δεσμεύουν όλα τα κράτη και δεν επιτρέπουν εξαιρέσεις⁶⁶, σε τέτοιο σημείο μάλιστα που αν μια Συνθήκη έρχεται σε σύγκρουση με τον κανόνα ή την αρχή, η ίδια η Συνθήκη να θεωρείται άκυρη⁶⁷. Η δημιουργία αυτών των κανόνων οφείλεται σε δύο λόγους. Πρώτον στην ανάγκη να μειώνεται στο ελάχιστο η δυνατότητα των κρατών να δημιουργούν ή να αλλάζουν τους κανόνες του διεθνούς δικαίου και δεύτερον στην ανάγκη να αποτρέπονται αυτά από το να παραβιάζουν θεμελιώδεις κανόνες της διεθνούς δημόσιας τάξης⁶⁸, ώστε να είναι δυνατή η διαφύλαξη της ειρήνης και της ευημερίας ολόκληρης της διεθνούς κοινότητας.

Για να ανήκει ένας κανόνας στην κατηγορία *jus cogens* θα πρέπει να ικανοποιεί κάποιες θεμελιώδεις συνθήκες. Αρχικά θα πρέπει να αποτελεί κανόνα διεθνούς δικαίου, γεγονός που σημαίνει ότι είναι δεσμευτικός για ένα μεγάλο αριθμό κρατών. Στη συνέχεια είναι απαραίτητο ο κανόνας να είναι αποδεκτός και να αναγνωρίζεται από όλα τα κράτη στο σύνολό του και όχι τμηματικά, ενώ είναι δεσμευτικό να μην επιτρέπεται καμιά απολύτως παρέκκλιση από αυτόν⁶⁹. Οι κανόνες αυτοί έχοντας ως στόχο την προστασία των θεμελιωδών συμφερόντων της διεθνούς κοινότητας βρίσκονται στην κορυφή της ιεραρχίας των κανόνων του διεθνούς δικαίου ενώ δημιουργούν στα κράτη υποχρεώσεις που ισχύουν προς κάθε κατεύθυνση, δηλαδή *erga omnes*. Κάθε κράτος επομένως δεσμεύεται να τηρεί στη

⁶⁶ *Oxford Dictionary of Law*, 5th ed, 2003

⁶⁷ *Vienna Convention of the Law of Treaties*, 1969, art. 53, 64, διαθέσιμο στο http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf

⁶⁸ H. Kamrul, *The concept of jus cogens and the obligation under the UN Charter*, Santa Clara Journal of International Law, vol.3, 2005

⁶⁹ J. Wouters & S. Verhoeven, *The Prohibition of Genocide as a Norm of Jus Cogens and Its Implications for the Enforcement of the Law of Genocide*, Institute of International Law, Working Paper No 69, Jan 2005, σελ. 4-5

διεθνή ζώνη τους κανόνες αυτούς και κάθε κράτος αλλά και διεθνής οργανισμός έχει δικαίωμα να απαιτεί την τήρησή τους⁷⁰.

Από τα παραπάνω, και έχοντας υπόψη τα κυριότερα άρθρα της Σύμβασης για την Πρόληψη και την Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, προκύπτει ότι εξ ορισμού η απαγόρευση της γενοκτονίας ανήκει στην κατηγορία αναγκαστικού δικαίου, καθώς η διενέργειά της αποτελεί διεθνές έγκλημα, το οποίο και τιμωρείται ανεξάρτητα από την ιδιότητα του δράστη, ενώ είναι υποχρεωτική η προσπάθεια πρόληψής της. Στην ίδια κατεύθυνση συνηγορεί το γεγονός ότι η Συμβουλευτική Γνώμη του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου σε ότι αφορά τις Επιφυλάξεις σχετικά με τη Σύμβαση της Γενοκτονίας⁷¹ δίνει έμφαση στο δεσμευτικό χαρακτήρα της απαγόρευσης της γενοκτονίας, καθώς αυτή ενυπάρχει στις αρχές των πολιτισμένων κρατών, ακόμη και για κράτη που δεν έχουν προσυπογράψει τη Σύμβαση, ενώ στην υπόθεση *Barcelona Traction*, το 1970, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης στην τελική του απόφαση χρησιμοποίησε την απαγόρευση της γενοκτονίας ως παράδειγμα υποχρεώσεων *erga omnes* ή υποχρεώσεων απέναντι στη διεθνή κοινότητα ως σύνολο, η προστασία των οποίων αποτελεί έννομο συμφέρον για κάθε κράτος⁷². Ακολουθώντας την ίδια οδό ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ στην αναφορά του προς το Συμβούλιο Ασφαλείας σχετικά με τη σύσταση του Διεθνούς Δικαστηρίου για τη Γιουγκοσλαβία συμπεριέλαβε στη λίστα του τελευταίου τη Σύμβαση σχετικά με τη Γενοκτονία καθώς αυτή, όπως σημειώνει, είναι μέρος του συμβατικού διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, το οποίο με τη σειρά του έχει γίνει αδιαμφισβήτητα κομμάτι του διεθνούς εθιμικού δικαίου, που εφαρμόζεται στις ένοπλες συγκρούσεις⁷³ με αποτέλεσμα το δικαστήριο αυτό κατά της εκδίκαση της υπόθεσης *Kupreskic* να κατατάζει ρητά την απαγόρευση της γενοκτονίας στην κατηγορία των κανόνων *jus cogens*⁷⁴.

Έτσι λοιπόν η παραπάνω κατάταξη δίνει το δικαίωμα σε κάθε μέλος της διεθνούς κοινότητας, ακόμη κι αν το ίδιο δεν επηρεάζεται άμεσα, να έχει έννομο συμφέρον να καταγγείλει οποιαδήποτε παραβίαση σχετικά με τη διάπραξη του εγκλήματος της γενοκτονίας και να αξιώσει τη λήψη μέτρων για την αντιμετώπισή της. Επομένως, δεδομένου ότι συνήθως η γενοκτονία διαπράττεται από την κυβέρνηση ενός κράτους απέναντι σε πολίτες του, γίνεται

⁷⁰ Εμ. Ρούκουνας, *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*, Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ, 2010, σελ 157

⁷¹ ICJ, *Reservations on the Convention of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Advisory Opinion of May 1951*, διαθέσιμο στο <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=276&code=ppcg&p1=3&p2=4&case=12&k=90&p3=5>

⁷² ICJ, *Case concerning the Barcelona Traction, Light and Power Company Ltd. (Belgium v. Spain)*, 5 February 1970, §§ 33-34, διαθέσιμο στο http://www.worldcourts.com/icj/eng/decisions/1970.02.05_barcelona_traction.htm

⁷³ *Report of the Secretary General pursuant to paragraph 2 of Security Council Resolution 808* (1993), UN doc S/25704, 2 May 1993, para.35 διαθέσιμο στο <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=publisher&publisher=UNSC&type=&coi=BIH&docid=3ae6af0110&skip=0>

⁷⁴ ICTY, *Prosecutor v. Zoran Kupreskic et al.*, Case No. IT-95-16, Trial Chamber II, 14 January 2000, § 519 and § 520 διαθέσιμο στο <http://www.un.org/icty/kupreskic/trialc2/judgement/kup-tj000114e.pdf>.

κατανοητό η αντιμετώπισή και η τιμωρία του φαινομένου έγκεινται στις ενέργειες των υπολοίπων κρατών, τα οποία και εμπλέκονται έμμεσα ως μέλη της διεθνούς κοινότητας.

2.2 Νομοτυπική μορφή του εγκλήματος (*actus reus*)

Μια πράξη για να χαρακτηριστεί ως έγκλημα θα πρέπει να διαθέτει κάποια χαρακτηριστικά και να ανήκει σε συγκεκριμένη κατηγορία αξιόποινων πράξεων. Προκειμένου να φθάσει ενώπιον της δικαιοσύνης ο υπεύθυνος της πράξης, θα πρέπει να έχει προηγουμένως αποδειχθεί το αντικειμενικό ή εξωτερικό στοιχείο αυτής, το λεγόμενο *actus reus*, η «ένοχη πράξη» όπως είναι η μετάφραση του λατινικού αυτού όρου, η διάπραξη δηλαδή παράνομης πράξης ή η παράλειψη πράξης, η οποία και αποτελείται από τα φυσικά συστατικά του εγκλήματος⁷⁵.

Στην περίπτωση της γενοκτονίας η νομοτυπική μορφή του εγκλήματος καθορίζεται από το 2^ο άρθρο της Σύμβασης καθώς εκεί περιγράφονται οι πράξεις που συνιστούν γενοκτονία, εφόσον στοχεύουν τέσσερις τύπους ομάδων: εθνικές, εθνολογικές, φυλετικές ή θρησκευτικές. Ο ορισμός που δόθηκε στο έγκλημα όμως είναι κάπως περιοριστικός καθώς αναφέρεται μόνο στη φυσική και βιολογική εξόντωση ομάδων ανθρώπων, χωρίς να περιλαμβάνει ρητά ενέργειες που αποσκοπούν στην οικονομική ή πολιτιστική εξόντωση λαών⁷⁶.

Το ζήτημα κατά πόσο ο ορισμός κάθε εγκλήματος θα πρέπει να είναι γενικός ή αυτός να δίνεται με λεπτομερή απαρίθμηση των πράξεων οι οποίες χαρακτηρίζονται ως έγκλημα, έχει απασχολήσει κατά πολύ τη νομική επιστήμη και αυτό δεν θα μπορούσε να λείπει και από τις διεργασίες για την υιοθέτηση της Σύμβασης. Έτσι λοιπόν υπήρξαν φωνές που υποστήριξαν ότι η περιγραφή των πράξεων που συνιστούν γενοκτονία θα πρέπει να γίνει ενδεικτικά και όχι περιοριστικά, ώστε να αφεθεί η ευχέρεια στο μέλλον να προστεθούν σε αυτή πράξεις οι οποίες τότε δεν μπορούσαν να προβλεφθούν, και άλλες που τόνιζαν ότι η λεπτομερής περιγραφή των πράξεων θα διευκόλυνε από τη μια την επικύρωση της Σύμβασης και από την άλλη θα απομάκρυνε τον κίνδυνο να υπάρχει ερμηνευτική δυσχέρεια και «εύκολος» χαρακτηρισμός πράξεων αρμοδιότητας του κοινού εσωτερικού δικαίου των κρατών ως γενοκτονία⁷⁷. Υπερίσχυσαν τελικά οι δεύτερες καθώς η απαρίθμηση των περιπτώσεων σε ένα ορισμό πλεονεκτεί αφού καθιστά αυτόν σαφή, απλό και συγκεκριμένο, ταυτόχρονα όμως μειονεκτεί καθώς μπορεί να αφεθούν ατιμώρητοι εγκληματίες των οποίων

⁷⁵ *West's Encyclopedia of American Law*, edition 2. The Gale Group, 2008

⁷⁶ Εμ. Ρούκουνας, *Διεθνής Προστασία Ανθρώπινων Δικαιωμάτων*, Εστία, 1995, σελ. 270

⁷⁷ Α. Παπασλιώτης, ο.π., σελ 36

οι πράξεις σαφέστατα είναι αξιόποινες δεν έχουν όμως συμπεριληφθεί στην περιγραφή για διάφορους λόγους.

Η περιοριστική επομένως αναφορά των πράξεων που συνιστούν γενοκτονία αποκλείει περιπτώσεις ομάδων με κοινά ιδεολογικά, πολιτικά, γλωσσικά ή άλλα χαρακτηριστικά, οι οποίες όμως μπορεί να αποτελέσουν πιθανό στόχο μαζικών εγκλημάτων⁷⁸, παραδείγματα των οποίων υπήρξαν ουκ ολίγα κατά τη διάρκεια τόσο του 20^{ου} όσο και του 21^{ου} αιώνα. Θα μπορούσε επομένως κανείς να σημειώσει ότι η *actus reus* που περιγράφηκε το 1948 έχει αφήσει, στους καιρούς που διανύουμε, ένα κενό δικαίου. Άλλωστε κατά την εκτέλεση γενοκτονίας ο δράστης δεν ενδιαφέρεται για το άτομο *per se* αλλά μόνο για την ιδιότητα που αυτό φέρει ως μέλος μιας ομάδας, το άτομο στοχεύεται από το/ους δράστη/ες όχι γιατί έπραξε κάτι αλλά γιατί είναι κάτι⁷⁹.

Διατρέχοντας λοιπόν τον ορισμό του 2^{ου} άρθρου της Σύμβασης διαπιστώνεται ότι αυτός περιλαμβάνει τόσο πράξεις που αποδεικνύονται από το αποτέλεσμα που επιφέρουν, υποπεριπτώσεις (α), (β) και (ε) του άρθρου 2, όσο και πράξεις που δεν προϋποθέτουν από αποτέλεσμα αλλά την ύπαρξη πρόθεσης, υποπεριπτώσεις (γ) και (δ). Ταυτόχρονα η νομοτυπική μορφή του εγκλήματος, όπως αποτυπώνεται σε αυτόν, περιλαμβάνει τόσο την πράξη όσο και την παράλειψη⁸⁰. Η προφανέστερη πράξη γενοκτονίας εξαιτίας παραλείψεως περιγράφεται στην υποπερίπτωση (γ) και αφορά στην «εκ προθέσεως υποβολή της ομάδας εις συνθήκας διαβιώσεως δυνάμενας να επιφέρουν την πλήρη ή μερική σωματική καταστροφήν αυτής», πράξη που χαρακτήρισε όσο οποιαδήποτε άλλη την πρακτική των Ναζί κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο με την τακτική των απάνθρωπων συνθηκών κράτησης στα στρατόπεδα συγκέντρωσης αλλά και τη διανομή τροφής με το δελτίο στις κατεχόμενες περιοχές⁸¹. Το αξιόποινο της παραλήψεως έχει συμπεριληφθεί επίσης τόσο στο καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, όσο και στα καταστατικά των *ad hoc* δικαστηρίων για τη Ρουάντα και τη Γιουγκοσλαβία όπου και προβλέπεται να θεωρηθεί ένοχος ο διοικητής ή ένας ανώτερος αξιωματούχος στην περίπτωση που σκοπίμως παραλείπει να επέμβει όταν οι υφιστάμενοί του διαπράττουν πράξεις με τα χαρακτηριστικά του εγκλήματος της γενοκτονίας⁸².

Εκτός όμως από το δεύτερο άρθρο στοιχεία της νομοτυπικής μορφής του εγκλήματος περιλαμβάνει και το τρίτο, καθώς καθορίζει ότι εκτός από τη διάπραξη της αξιόποινης είναι

⁷⁸ Ν. Ζάικος, ο.π., σελ 219

⁷⁹ Α. Παπασλιώτης, ο.π, σελ 36

⁸⁰ *Prosecutor v. Kambanda*, Case No ICTR 97-23-S, Judgment and sentence, 4 Sep. 1988, para. 40(1) και *Prosecutor v. Kovacevic and Drljaca*, Case No ICTY 97-24, Indictment, 13 Mar. 1997, para 9

⁸¹ Ο συγγραφέας Manfred Lachs χαρακτηρίζει την πρακτική αυτή ως «αρνητική βία», σημειώνοντας πως οι Ναζί μείωναν την ποσότητα του φαγητού στις κατεχόμενες περιοχές στις 400 αλλά ορισμένες φορές και τις 250 θερμίδες ημερησίως, *War Crimes, An Attempt to Define the Issues*, London: Stevens & Sons, 1945, p.21

⁸² Π. Νάσκου-Περράκη, ο.π. , *Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου*, άρθρο. 28, *Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τη Ρουάντα*, άρθρο. 6(3), *καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία*, άρθρο. 7(3)

και «η συνεννόηση για τη διενέργειά του, η προτροπή προς αυτή, η απόπειρα και η συνέργεια σ' αυτή». Τόσο το δικαστήριο της Ρουάντα όσο και το αντίστοιχο της Γιουγκοσλαβίας έχουν επιβάλλει ποινές σε αξιωματούχους οι οποίοι με τους λόγους ή τις πράξεις τους προέτρεπαν τους υφισταμένους και το λαό να προβούν σε πράξεις ενάντια ομάδων με διαφορετικά χαρακτηριστικά από τους ίδιους ή ακόμη βοήθησαν στην οργάνωση και την εκτέλεση αυτών⁸³. Άλλωστε η γενοκτονία δεν προϋποθέτει την ολοκληρωτική καταστροφή μιας ομάδας, δεν έχει σημασία δηλαδή αν πλήττεται μεγάλος ή μικρός αριθμός των μελών της αλλά η ίδια η ομάδα⁸⁴ θέτοντας στην κατηγορία του εγκλήματος της γενοκτονίας και ενέργειες με θύματα μικρό αριθμό ατόμων, τα οποία όμως μοιράζονταν ένα κοινό χαρακτηριστικό ως μέλη μιας ομάδας.

Αποδεικνύεται επομένως για μια ακόμη φορά ότι με την κατάρτιση και την επικύρωση της Σύμβασης τέθηκαν τα θεμέλια για την ποινικοποίηση του εγκλήματος της γενοκτονίας και την κωδικοποίηση του, με στόχο αφενός την αποτροπή του και αφετέρου το να μην υπάρξει το ενδεχόμενο άτομα που διαπράττουν εγκλήματα με αυτά τα χαρακτηριστικά να αποφύγουν τη σύλληψη και τη τιμωρία.

2.2 Υποκειμενική υπόσταση της γενοκτονίας (*mens rea*)

Ένα έγκλημα εκτός από την αντικειμενική υπόσταση περιλαμβάνει και την αντίστοιχη υποκειμενική, την γνώση δηλαδή από το άτομο ότι η συγκεκριμένη πράξη είναι εγκληματική⁸⁵. Σε περίπτωση που η συγκεκριμένη πράξη συμβεί λόγω ατυχήματος, εάν δεν υπάρχει δηλαδή πραγματική πρόθεση από τον δράστη για τη διάπραξη της ή ο ίδιος αποδεδειγμένα δεν γνώριζε το αξιόποινό της, τότε αυτή μπορεί να μην επισύρει τιμωρία. Σε κάθε περίπτωση όμως εάν συνυπάρχουν η αντικειμενική υπόσταση ενός εγκλήματος και η υποκειμενική, το λεγόμενο *mens rea* ή το «εγκληματικό μυαλό» όπως είναι η μετάφραση του λατινικού όρου, ο δράστης είναι ένοχος και λογοδοτεί για τις πράξεις του. Άλλωστε το άρθρο 30 του καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου προβλέπει ότι ως «γνώση» νοείται η συνείδηση ότι υφίστανται περιστάσεις ή ότι θα επέλθουν συνέπειες από τη συνήθη ροή των

⁸³ Χαρακτηριστική είναι η καταδίκη της Pauline Nyiramasuhuko, της πρώτης γυναίκας που καταδικάστηκε από τα Ηνωμένα Έθνη, μέσω του δικαστηρίου για τη Ρουάντα, για το έγκλημα της γενοκτονίας μιας και ως υπουργός της κυβέρνησης προέτρεψε, σχεδίασε και συνεργάστηκε με το υιό της για την εξόντωση μελών της αντίπαλης φυλής Τούτσι στην περιοχή απ' όπου καταγόταν η ίδια και η οικογένειά της, *Prosecutor v. Pauline Nyiramasuhuko et.al.* Case No. ICTR 98-42-T

⁸⁴ W. E. Schabas, ο.π., σελ.274

⁸⁵ *West's Encyclopedia of American Law*, ο.π.

γεγονότων⁸⁶ οπότε, σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, ένα πρόσωπο ευθύνεται ποινικά και τιμωρείται για έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του δικαστηρίου μόνο εάν η αντικειμενική υπόσταση αυτού πραγματοποιήθηκε με πρόθεση και εν γνώσει.

Στην περίπτωση της γενοκτονίας θα πρέπει να αποδεικνύεται ότι η πράξη πραγματοποιείται με στόχο την καταστροφή μιας ομάδας ή εν γνώσει του γεγονότος ότι διενεργείται καταστροφή μιας ομάδας. Η απόδειξη όμως αυτής της γνώσης ή της πρόθεσης δεν είναι εύκολη υπόθεση. Ενώ στην ανθρωποκτονία αρκεί να αποδειχθεί ο σύνδεσμος μεταξύ της βούλησης του δράστη και της θανάτωσης του θύματος, για να αποδοθεί η κατηγορία της γενοκτονίας και να τιμωρηθούν οι υπαίτιοι είναι αναγκαίο να αποδειχθεί ότι ο θάνατος του θύματος επήλθε με σκοπό να πληγεί η ομάδα στην οποία αυτό ανήκει⁸⁷. Είναι αναγκαίο δηλαδή ο δράστης να γνωρίζει ότι τα θύματα είναι μέλη μιας συγκεκριμένης ομάδας και αυτός να επιθυμεί να τα εξοντώσει με στόχο να καταστρέψει την ίδια την ομάδα. Σε περίπτωση που αυτός αγνοεί μια από τις παραπάνω προϋποθέσεις αυτός τελεί σε πλάνη και δεν έχει ποινική ευθύνη για το συγκεκριμένο αδίκημα. Ο δόλος του δράστη επομένως θα πρέπει να καλύπτει πλήρως τη νομοτυπική μορφή του εγκλήματος, να γνωρίζει δηλαδή και να θέλει να πραγματοποιήσει τα στοιχεία της πράξης της γενοκτονίας όπως αυτή περιγράφεται από την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος⁸⁸. Άλλωστε το έγκλημα της γενοκτονίας απαιτεί ειδική πρόθεση (*dolus specialis-specific or special intent*)⁸⁹ εξόντωσης μιας συγκεκριμένης, και συχνά προστατευμένης, ομάδας στρεφόμενο στα άτομα όχι σαν οντότητες αλλά ως μέλη της ομάδας, ενώ «χαρακτηρίζεται από μια ψυχολογική σχέση ανάμεσα στο φυσικό αποτέλεσμα και τη νοητική κατάσταση του δράστη»⁹⁰. Ταυτόχρονα αυτό διαφοροποιείται από την κατά συρροή ανθρωποκτονία λόγω της φορτισμένης κοινωνικοπολιτικά ατμόσφαιρας στα πλαίσια της οποίας διενεργείται η γενοκτονία αλλά και εξαιτίας της ειδικής πρόθεσης εξόντωσης συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων⁹¹. Μάλιστα αυτή η τελευταία είναι που κάνει τη γενοκτονία να διαφέρει και από τα εγκλήματα κατά της

⁸⁶ Π. Νάσκου-Περράκη, ο.π, *Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου*, άρθρο 30

⁸⁷ W. E. Schabas, ο.π, σελ.222

⁸⁸ Μ. Τσίλογλου, *Διεθνής Ποινική Δικαιοσύνη, Τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Σχολή Νομικών οικονομικών Πολιτικών Επιστημών, Τομέας Ποινικών και Εγκληματολογικών Σπουδών, Δεκ. 2007, σελ. 27

⁸⁹ Για τα εγκλήματα ειδικής πρόθεσης απαιτείται η πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης να εκτελεστεί με πρόθεση ή σκοπό που να υπερβαίνει την απλή εκπλήρωση της πράξης, επομένως απαιτείται θετική γνώση όλων των στοιχείων *actus reus*. Πρόκειται για αδίκημα όπου η βούληση (*mens rea*) του δράστη κυριαρχεί και επικρατεί επί της *actus reus*, K. Ambos, *Selected Issues Regarding the "Core Crimes" in International Criminal Law*, πόνημα του συγγραφέα στα πλαίσια μιας ευρύτερης έρευνας του Max Planck Institute, διαθέσιμο στο http://www.department-ambos.uni-goettingen.de/index.php/component/option.com_docman/Itemid,133/gid,131/task,cat_view/, σελ 241

⁹⁰ ICTR, *Prosecutor v. Akayesu*, Case No ICTR-96-4-T, Judgment, 2 Sep.1998 para 518

⁹¹ Ν. Ζάικος, ο.π, σελ 220

ανθρωπότητας, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι το ένα έγκλημα είναι λιγότερο σημαντικό και ειδικότερο από το άλλο⁹².

Εξαιτίας του ίδιου του σκοπού για τον οποίο διαπράττεται η γενοκτονία είναι πάρα πολύ δύσκολο, έως σχεδόν αδύνατο, αυτή να τελεσθεί μόνο από ένα άτομο. Δεν είναι εύκολο να διανοηθεί κάποιος ότι μια γενοκτονία συντελείται χωρίς προηγούμενο σχέδιο και οργάνωση από μια κυβέρνηση ή μια ομάδα που σχετίζεται με αυτή⁹³, λαμβάνοντας υπόψη το μεγάλο αριθμό θυμάτων που έχει ως αποτέλεσμα μια τέτοια πράξη, ούτε φυσικά ότι μια παράβαση τέτοιου μεγέθους μπορεί να συμβεί ακούσια. Η πρόθεση για την τέλεση της γενοκτονίας δεν είναι απαραίτητο να δηλωθεί ξεκάθαρα αλλά μπορεί αυτή να υπονοείται μέσα από τις διακηρύξεις και το λόγο που εκφέρουν οι δράστες, μέσα από την πολιτική που ακολουθείται, από την επιδοκιμασία των εκτελούμενων πράξεων και την μεγάλη έκταση που επιτρέπεται να λάβουν αυτές⁹⁴.

Όλες οι αποδεδειγμένες περιπτώσεις γενοκτονίας στην ιστορία διεξήχθησαν στο πλαίσιο μια ευρύτερης πολιτικής με στόχο την ευόδωση ενός σκοπού ή στόχου, όμως σε κάθε περίπτωση οι δράστες φρόντιζαν ώστε να μην αφήνουν έγγραφα σχετικά με τα σχέδιά τους ή να μην καταγράφουν αυτά ώστε να μην υπάρχουν αποδείξεις, να καταστρέφουν κάθε ενοχοποιητικό στοιχείο για τους ίδιους και την πολιτική ή το σχεδιασμό που ακολουθούσαν, ενώ στην πλειοψηφία των περιπτώσεων που η υπόθεση έφθασε ενώπιον του δικαστηρίου, οι υπαίτιοι αρνήθηκαν ότι είχαν πρόθεση για την τέλεση γενοκτονίας ή υποστήριξαν ότι οι ίδιοι απλά εκτελούσαν τις διαταγές των προϊσταμένων τους, χωρίς να γνωρίζουν τον απώτερο σκοπό αυτής της πολιτικής.

⁹² M. Milanovic, *State Responsibility for Genocide*, The European Journal of International Law, vol 17 No 3, 2006, p. 557-558

⁹³ Κατά την εκδίκαση της υπόθεσης στο Prosecutor v. Karadzic & Mladic στο ICTY έγινε λόγος για την ύπαρξη σχεδίου κατά την εκτέλεση του εγκλήματος της γενοκτονίας (Case No IT-95-5-R61, IT-95-18-R61, Consideration of the Indictment, 11 Jul 1996 para.94, p 923) ενώ στην υπόθεση Prosecutor v. Akayesu στο ICTR ο κατηγορούμενος καταδικάστηκε για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και για τη διάπραξη γενοκτονίας, εγκλήματα τα οποία σύμφωνα με την απόφαση ήταν διαδεδομένα και συστηματικά, καθορίζοντας ότι ο όρος συστηματικά περιλαμβάνει « κάποιο είδος προμελετημένου σχεδίου ή πολιτικής» (Case No ICTR-96-4-T, Judgment, 2 Sep.1998 para 651&579)

⁹⁴ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η πολιτική που ακολούθησαν οι Karadzic και Mladic με στόχο τους Βόσνιους και κυρίως αυτούς που είχαν μουσουλμανικό θρήσκευμα, ο.π. υποσημείωση 92.

Κεφάλαιο 3^ο: Η γενοκτονία στα Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια

3.1 Ιστορικό

Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, εξαιτίας των δυσάρεστων αναμνήσεων που είχαν αφήσει στην ανθρωπότητα οι αιματηρές συγκρούσεις που ταλάνισαν την ευρωπαϊκή ήπειρο τα προηγούμενα χρόνια, αναπτύχθηκε μια τάση αναγκαιότητας προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εθνικών και θρησκευτικών ομάδων, με αποτέλεσμα τη διαμόρφωση ενός δόγματος ανθρωπιστικής επέμβασης και προστασίας των ανήμπορων πληθυσμών. Η δημιουργία του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού, το 1863, με στόχο την προστασία της ζωής και της αξιοπρέπειας των θυμάτων των ενόπλων συγκρούσεων και λοιπών καταστάσεων βίας καθώς και την παροχή βοήθειας σε αυτούς⁹⁶ ήταν ένας από τους πρώτους σταθμούς αυτής της προσπάθειας. Από τους κόλπους του προήλθε και η πρώτη επίσημη φωνή, το 1872, η οποία πρότεινε τη θέσπιση διεθνούς δικαστηρίου για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων που διαδραματίστηκαν κατά τη διάρκεια του Γάλλο-Πρωσικού πολέμου⁹⁷, πρόταση η οποία όμως έπεσε στο κενό, λόγω της ανησυχίας που υπήρχε μεταξύ των κρατών σχετικά με το αν μια τέτοια κίνηση θα έθετε σε κίνδυνο ή θα περιοριζε τα κυριαρχικά δικαιώματα κάθε χώρας⁹⁸.

Στη συνέχεια ακολούθησαν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι και η πρώτη επισήμως αναγνωρισμένη γενοκτονία με θύματα 1.000.000 Αρμένιους⁹⁹, χωρίς όμως να ληφθεί μέριμνα για την τιμωρία των υπευθύνων για τις αγριότητες που έλαβαν χώρα, ενώ ταυτόχρονα η ανθρωπότητα οδηγήθηκε στο ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Η Συνθήκη των

⁹⁵ T. De Pres, *The survivor, An anatomy of life in the Death Camps*, Oxford University Press, 1976, σελ 47

⁹⁶ International Committee of the Red Cross, *The ICRC's mission statement*, διαθέσιμο στο <http://www.icrc.org/eng/who-we-are/mandate/index.jsp>

⁹⁷ Πρόκειται για τον πόλεμο μεταξύ της δεύτερης Γαλλικής Αυτοκρατορίας υπό τον Ναπολέοντα και τον σύνδεσμο των Γερμανικών κρατών υπό την ηγεσία της Πρωσίας, ο οποίος και διήρκησε από τον Ιούλιο του 1870 μέχρι τον Μάιο του 1871. Αφορμή στάθηκε η διαφωνία της Γαλλίας στην ανακήρυξη του Γερμανού πρίγκιπα Λεοπόλδου, ο οποίος είχε άμεσες σχέσεις με την πρωσική αυλή, σε υποψήφιο βασιλιά της Ισπανίας, καθώς θεωρούσε ότι θα απειλούνταν από δύο πλευρές στην περίπτωση ευόδωσης αυτής της προσπάθειας. Ο πόλεμος τελείωσε με την ήττα της Γαλλίας, δημιουργώντας το υπόβαθρο για σαρωτικές αλλαγές στην γηραιά ήπειρο. Με το τέλος του εγκαθιδρύθηκε η Γερμανική Αυτοκρατορία και η τρίτη Γαλλική Δημοκρατία, ενώ λόγω της απουσίας πλέον του Ναπολέοντα τα παλικά κράτη έχασαν τον προστάτη τους και προσαρτήθηκαν από την Ιταλία. Η σαρωτική νίκη της Γερμανίας απέναντι στη Γαλλία δημιούργησε την απεριόριστη πίστη και αφοσίωση του γερμανικού λαού απέναντι στον πρωσικό милитарισμό, ο οποίος και επικράτησε με τα θλιβερά αποτελέσματα που όλοι γνωρίζουμε, μέχρι το 1945, ενώ τα εδάφη της Γαλλίας που προσάρτησε η Γερμανία αποτέλεσαν το μήλον της έριδος ανάμεσα στις δύο χώρες και η μεταξύ τους αντιπαλότητα ήταν ένας από τους παράγοντες που οδήγησαν τελικά στο ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Διαθέσιμο στα <http://francoprussianwar.com/> και <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/216971/Franco-German-War>

⁹⁸ Coalition for the International Criminal Court, *Deterring Future Genocides: The International Criminal Court* διαθέσιμο στο <http://www.iccnw.org/documents/FS-ICCandGenocide.pdf>

⁹⁹ Ο.π. υποσημείωση 1

Βερσαλλιών, με την οποία και τερματίστηκε ο πόλεμος προέβλεπε τη δυνατότητα των Συμμάχων της Αντάντ να συγκροτήσουν δικαστήριο προκειμένου να τιμωρηθούν όσοι διέπραξαν εγκλήματα πολέμου κατά τη διάρκειά του, η μη παράδοση όμως από την Ολλανδία του πρωταιτίου Κάιζερ της Γερμανίας οδήγησε σε ναυάγιο την προσπάθεια αυτή¹⁰⁰. Το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και οι πρωτοφανείς θηριωδίες κατά τη διάρκειά του, ανάγκασαν τους νικητές να μην στρέψουν ξανά την πλάτη στην απονομή δικαιοσύνης και στην παραδειγματική τιμωρία όσων εκ των υπευθύνων βρισκόταν ακόμη εν ζωή, με αποτέλεσμα τα *ad hoc* δικαστήρια της Νυρεμβέργης και του Τόκιο, τα οποία όμως όπως προαναφέρθηκε δεν συμπεριέλαβαν στις αποφάσεις τους το έγκλημα της γενοκτονίας, μιας και ο όρος δεν είχε υιοθετηθεί ακόμη επισήμως¹⁰¹.

Τρία χρόνια αργότερα με την υπογραφή της Σύμβασης για τη Γενοκτονία, τα Ηνωμένα Έθνη εισήγαγαν στο λεξιλόγιο και στις συνειδήσεις της ανθρωπότητας την έννοια της γενοκτονίας ενώ, αναγνωρίζοντας το κενό που υπήρχε σχετικά με την απονομή δικαιοσύνης, φρόντισαν ώστε να συμπεριλαμβάνεται σε αυτή η πρόθεση της θέσπισης των απαραίτητων οργάνων ώστε να είναι δυνατή η μελλοντική αντιμετώπιση του θέματος στα πλαίσια της Διεθνούς Ποινικής Δικαιοσύνης. Αποτέλεσμα αυτής της ενέργειας ήταν η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ να ιδρύσει μια επιτροπή, η οποία και ήταν επιφορτισμένη με την κατάθεση προτάσεων σχετικά με τη δημιουργία Διεθνούς Δικαστηρίου, με αρμοδιότητα εκδίκασης υποθέσεων γενοκτονίας αλλά και άλλων εγκλημάτων πολέμου ανάλογης βαρύτητας. Η Επιτροπή προετοίμασε και κατέθεσε μια πρόταση καταστατικού το 1951 και μια δεύτερη, αναθεωρημένη, το 1953, όμως η Γενική Συνέλευση αποφάσισε να αναβάλει τις εργασίες για την υιοθέτηση του καταστατικού, μέχρι να καταλήξει σε έναν ορισμό για το έγκλημα της επίθεσης. Το ξέσπασμα όμως του Ψυχρού Πολέμου και η στροφή της ενέργειας της ανθρωπότητας σε άλλα ενδιαφέροντα έθεσε στο περιθώριο τις προσπάθειες αυτές¹⁰².

Το 1989 το όλο θέμα, εν μέρει, αναθερμάνθηκε μετά από αίτηση των χωρών του Τρινιδάντ και Τομπάγκο, οπότε και η Γενική Συνέλευση ανέθεσε στη Διεθνή Νομική Επιτροπή να αναλάβει εργασία σχετικά με την ίδρυση Διεθνούς Δικαστηρίου το οποίο θα μπορούσε να εκδικάζει και υποθέσεις διακίνησης ναρκωτικών. Λίγα χρόνια αργότερα το ξέσπασμα του πολέμου στη Γιουγκοσλαβία, κατά τη διάρκεια του οποίου σύμφωνα με τον ΟΗΕ διαπράχθηκε το έγκλημα της γενοκτονίας στα πλαίσια της εθνοκάθαρσης, έκανε αναγκαία τη θέσπιση ενός *ad hoc* Διεθνούς Δικαστηρίου (ICTY) με στόχο την τιμωρία των υπευθύνων για τη διάπραξή της, ενώ λίγο αργότερα οι σφαγές των Τούτσι από τους Χούτου

¹⁰⁰ Βλέπε σελ. 11

¹⁰¹ Βλέπε σελ 12

¹⁰² Rome Statute of the International, Criminal Court, Overview, διαθέσιμο στο <http://untreaty.un.org/cod/icc/general/overview.htm>

στη Ρουάντα άναψαν το πράσινο φως για ένα ακόμη *ad hoc* Διεθνές Δικαστήριο (ICTR) το οποίο και εκδίκασε μια ακόμη περίπτωση γενοκτονίας. Οι δύο αυτές υποθέσεις ήταν και εκείνες που κατέδειξαν πλέον ότι η απόφαση και η δημιουργία ενός μόνιμου Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου με αρμοδιότητα στα εγκλήματα πολέμου δεν μπορούσε να καθυστερήσει άλλο.

Το 1994, λοιπόν, η Διεθνής Νομική Επιτροπή κατέθεσε ένα προσχέδιο καταστατικού για ένα τέτοιο δικαστήριο το οποίο όμως παρουσίαζε πολλά προβλήματα. Για παράδειγμα το καταστατικό προέβλεπε ένα καθεστώς το οποίο θα επέτρεπε στα κράτη να διατηρήσουν ένα πολύ μεγάλο κομμάτι της κυριαρχίας τους¹⁰³. Χαρακτηριστικά το μόνο έγκλημα το οποίο προβλεπόταν να παραπέμπεται αυτόματα στη δικαιοδοσία του δικαστηρίου, χωρίς να είναι αναγκαία η προηγούμενη σύμφωνη γνώμη του κράτους, ήταν αυτό της γενοκτονίας¹⁰⁴ ενώ τα μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας ήταν αυτά που τελικά θα αποφάσιζαν για το αν μια υπόθεση θα έφτανε στο δικαστήριο, αφού χρειαζόταν προηγούμενη θετική απόφαση από το Συμβούλιο, κάθε μέλος του οποίου είχε δικαίωμα βέτο¹⁰⁵. Προκειμένου να ξεπεραστούν τα προβλήματα αυτά η πρόταση απορρίφθηκε και αποφασίστηκε να γίνουν προσπάθειες ώστε να δημιουργηθεί ένα δικαστήριο που να στηρίζεται σε ένα καταστατικό το οποίο θα υπερασπίζεται πρωτίστως τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Έτσι η Γενική Συνέλευση αποφασίζει τη δημιουργία της *ad hoc* Επιτροπής για την Εγκαθίδρυση Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, η οποία και συναντήθηκε δύο φορές μέσα στο 1995. Οι προτάσεις της Επιτροπής οδήγησαν στην δημιουργία νέας Προπαρασκευαστικής Επιτροπής, η οποία και θα ετοιμάζε το καταστατικό που θα κατατίθετο προς αξιολόγηση σε διπλωματική συνέλευση. Μετά από εργασίες δύο χρόνων το καταστατικό δημιουργήθηκε και στην 52η Γενική Συνέλευση των μελών του ΟΗΕ λήφθηκε η απόφαση για τη δημιουργία διπλωματικής συνέλευσης με έδρα τη Ρώμη για την αξιολόγησή και την τελική του αποδοχή¹⁰⁶. Αυτή έγινε με την υιοθέτηση του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, στη Ρώμη στις 17 Ιουλίου 1998¹⁰⁷.

¹⁰³ Yv. Dutton, *Explaining State Commitment to the International Criminal Court: Strong Enforcement Mechanism as a Credible Threat*, Washington University Global Studies Law Preview, vol 10:477, 2011, σελ. 477

¹⁰⁴ Rep. of the International Law Commission, 46th Session, 1994, UN Doc A/5509 και UN GAOR, 49th Session Supp. 10, art 43, 1994

¹⁰⁵ Ibid, art 23, 25

¹⁰⁶ Ο.π. υποσημείωση 102

¹⁰⁷ United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Establishment of an International Criminal Court Rome, 15 June - 17 July 1998, Official Records, Volume III, Part I (B), *Report of the Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Court*, διαθέσιμο στα <http://untreaty.un.org/cod/icc/rome/proceedings/contents.htm> και http://untreaty.un.org/cod/icc/rome/proceedings/E/Rome%20Proceedings_v3_e.pdf

Μετά από προσπάθειες λοιπόν σχεδόν ενός αιώνα έγινε πραγματικότητα η δημιουργία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, αρμοδίου για την εκδίκαση εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Τα Ηνωμένα Έθνη παρουσιάζοντας συνοπτικά το Δικαστήριο αυτό αναφέρουν ότι όλες οι προσπάθειες που έγιναν και κατέληξαν στην ίδρυσή του, ήταν απαραίτητες ώστε να υπάρχει το κατάλληλο εργαλείο προκειμένου να είναι δυνατή η απονομή δικαιοσύνης για όλους, να τερματιστεί η ασυλία για ορισμένα άτομα, να υπάρχει μια επιπλέον αρωγή στην προσπάθεια τερματισμού των διεθνών συγκρούσεων, για να αποφευχθούν οι δυσλειτουργίες των *ad hoc* δικαστηρίων, για να υπάρχει η δυνατότητα ανάληψης δράσης όταν η εθνική ποινική δικαιοσύνη είναι απρόθυμη ή ανήμπορη να δράσει και τέλος για αποθαρρύνονται οι μελλοντικοί εγκληματίες πολέμου¹⁰⁸.

3.2 Λειτουργία Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων

3.2.1 Γενικά

Ένα δικαστήριο το οποίο συστήνεται με στόχο την εξέταση εγκλημάτων πολέμου και την απονομή δικαιοσύνης μέσα από την τιμωρία των υπευθύνων γι' αυτά, οφείλει να έχει την αποδοχή μιας μεγάλης μερίδας των κρατών της ανθρωπότητας αλλά και να περιλαμβάνει μέλη από διάφορα κράτη, ώστε να διασφαλίζεται η αμεροληψία αλλά και η ίση εκπροσώπηση όλων των λαών σε αυτό.

Για την εκδίκαση υποθέσεων που αφορούσαν ανάμεσα στα λοιπά και το έγκλημα της γενοκτονίας, όπως αυτό στοιχειοθετήθηκε μέσα από την Σύμβαση για την Καταστολή και την Πρόληψη της Γενοκτονίας δημιουργήθηκαν αρχικά, όπως προαναφέρθηκε, δύο *ad hoc* δικαστήρια, κάθε ένα από τα οποία είχε περιορισμένο χρονικό διάστημα ζωής και συγκεκριμένη αποστολή, ενώ από το 2002 το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο αποτελεί το μόνιμο όργανο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την εκδίκαση τέτοιων υποθέσεων, δημιουργώντας έτσι τη συλλογική πεποίθηση στις συνειδήσεις των λαών ότι τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας πρέπει να τιμωρούνται. Κανένα από τα παραπάνω δικαστήρια δεν είχε ως στόχο να υποκαταστήσει τα αντίστοιχα εθνικά των χωρών στους κόλπους των οποίων διαδραματίστηκε το θλιβερό γεγονός της γενοκτονίας, η σύστασή τους όμως κρίθηκε αναγκαία λόγω της αδυναμίας και της απροθυμίας, σε κάποιες περιπτώσεις, για την παραδειγματική τιμωρία των πραγματικών ενόχων.

Έτσι για να λάβει ένα Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο σάρκα και οστά, ώστε να οδηγηθούν ενώπιόν του οι κατηγορούμενοι, είναι αναγκαίο να υφίσταται ένα καταστατικό με

¹⁰⁸ Ο.π. υποσημείωση 102

βάση το οποίο αυτό συστήνεται. Η απαρχή έγινε με το καταστατικό του Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης, που συστάθηκε μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, και στο οποίο στηρίζονται κατά μεγάλο βαθμό τα αντίστοιχα όλων των μετέπειτα δικαστηρίων. Στο καταστατικό κάθε δικαστηρίου καθορίζονται με σαφήνεια οι πράξεις επί των οποίων αυτό έχει δικαιοδοσία και για τις οποίες μπορεί να επιβάλλει ποινές στα άτομα που θα κρίνει ως ενόχους, τα δικαιώματα των κατηγορουμένων, καθώς και οι διαδικασίες που ακολουθούνται από τη στιγμή που το έγκλημα έρχεται στη γνώση του Εισαγγελέα του δικαστηρίου μέχρι και την τιμωρία των υπευθύνων γι' αυτό.

3.2.1 Ad hoc Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια

Προκειμένου να φθάσει μια υπόθεση ενώπιον ενός Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου θα πρέπει αφενός να έχει διαπραχθεί ένα έγκλημα το οποίο να εμπίπτει στις κατηγορίες των εγκλημάτων πολέμου ή των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και της ειρήνης, επί των οποίων το δικαστήριο έχει δικαιοδοσία. Η διαδικασία αυτή όμως δεν είναι αυτεπάγγελτη. Στην περίπτωση των *ad hoc* δικαστηρίων ήταν τα ίδια τα εγκλήματα και η έκτασή τους αυτά που οδήγησαν το Συμβούλιο Ασφαλείας στο να ενεργήσει σύμφωνα με το Κεφάλαιο VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών¹⁰⁹ και να προβεί το 1993 και το 1994 στη σύσταση των δύο δικαστηρίων, το ένα με έδρα τη Χάγη και δικαιοδοσία για τα όσα διαδραματίστηκαν στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας και το άλλο με έδρα την Τανζανία και δικαιοδοσία επί των εγκλημάτων στη Ρουάντα. Τα εν λόγω δικαστήρια είχαν την εξουσία να διώκουν πρόσωπα τα οποία βρίσκονταν είτε στο εσωτερικό είτε στο εξωτερικό των συγκεκριμένων χωρών, αρκεί να υπήρχαν αποδείξεις ότι τέλεσαν τα εν λόγω εγκλήματα¹¹⁰.

Πριν να αρχίσει η ακροαματική διαδικασία, όπως και σε κάθε εθνικό δικαστήριο, έτσι και εδώ είναι αναγκαίες προετοιμασίες από την πλευρά των οργάνων του δικαστηρίου προκειμένου να προετοιμαστεί το κατηγορητήριο και αυτό να επικυρωθεί. Ο Εισαγγελέας λοιπόν σύμφωνα με το καταστατικό των δύο δικαστηρίων (το οποίο στα συγκεκριμένα σημεία είναι πανομοιότυπο)¹¹¹ οφείλει να διεξάγει έρευνες με βάσει τις πληροφορίες που έχει, προκειμένου να αποφασίσει αν υπάρχει νομική βάση για την άσκηση ποινικής δίωξης.

¹⁰⁹ Χάρτης Ηνωμένων Εθνών, διαθέσιμος στα ελληνικά στο

http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=10

¹¹⁰ Κ.Π. Χορτάτος, Το νέο διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο των ενόπλων συγκρούσεων και τα εγκλήματα πολέμου, Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2003, σελ 68-69

¹¹¹ Π. Νάσκου-Περράκη, ο.π., Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία άρθρα 18,19,20 σελ 381-382 και Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τη Ρουάντα, άρθρα 17,18,19, σελ 397-398

Για την πραγματοποίηση της έρευνας θα πρέπει να εξεταστούν ύποπτοι, θύματα και μάρτυρες, με τους πρώτους, όπως και στα εθνικά δικαστήρια, να διατηρούν το δικαίωμα να παρίστανται κατά τη διαδικασία με δικηγόρο της επιλογής τους, ενώ μπορεί ταυτόχρονα να ζητηθεί και η συνδρομή των αρχών των κρατών στο έδαφος των οποίων διεπράχθησαν τα εγκλήματα. Σε περίπτωση που ο δικαστής κρίνει ότι υπάρχουν επαρκή στοιχεία για την άσκηση ποινικής δίωξης προετοιμάζει το κατηγορητήριο, που περιλαμβάνει μια συνοπτική περιγραφή των πραγματικών γεγονότων και του εγκλήματος ή των εγκλημάτων που καταλογίζονται στους κατηγορούμενους και αυτό διαβιβάζεται σε δικαστή του Πρωτοβάθμιου Τμήματος του δικαστηρίου. Στη συνέχεια ο δικαστής εξετάζει το κατηγορητήριο και εάν εκτιμήσει ότι τα τεθέντα στοιχεία στηρίζουν την υπόθεση επικυρώνει το κατηγορητήριο, ενώ εάν έχει αντίθετη άποψη το απορρίπτει. Στην πρώτη περίπτωση ο δικαστής μπορεί, μετά από αίτηση του Εισαγγελέα, να εκδώσει εντάλματα σύλληψης, κράτησης, μεταφοράς ή παράδοσης των κατηγορουμένων καθώς και οποιαδήποτε άλλη διαταγή κρίνεται απαραίτητη για τη διεξαγωγή της δίκης. Στη συνέχεια τα πρόσωπα κατά των οποίων στρέφεται το κατηγορητήριο ενημερώνονται γι' αυτό, τίθενται υπό κράτηση ή εκδίδεται ένταλμα σύλληψης εναντίον τους και στη συνέχεια μεταφέρονται στην έδρα του δικαστηρίου. Εκεί το Πρωτοβάθμιο Τμήμα του δικαστηρίου διαβιβάζει το κατηγορητήριο, διασφαλίζει ότι γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα των κατηγορουμένων και ότι αυτοί κατανοούν τις κατηγορίες και τους καλεί σε απολογία. Στη συνέχεια ορίζεται η ημερομηνία της ακροαματικής διαδικασίας, η οποία είναι δημόσια, εκτός εάν το Τμήμα έχει αποφασίσει αυτή να διεξαχθεί κλεισμένων των θυρών σύμφωνα με τους διαδικαστικούς και αποδεικτικούς κανόνες¹¹².

Σύμφωνα με το καταστατικό των δύο δικαστηρίων¹¹³ κάθε κατηγορούμενος θεωρείται αθώος μέχρι αποδείξεως της ενοχής του και έχει δικαίωμα σε δίκαιη και δημόσια δίκη, απολαμβάνοντας το προνόμιο κάθε ατόμου να είναι ίσο ενώπιον του κάθε Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Ταυτόχρονα προβλέπονται για κάθε κατηγορούμενο, κάτω από το καθεστώς πλήρους ισότητας, ελάχιστες εγγυήσεις για τη διεξαγωγή της ακροαματικής διαδικασίας, ανάλογες με αυτές που παρέχονται και σε ένα εθνικό δικαστήριο. Έτσι διασφαλίζεται ότι ο κατηγορούμενος θα πληροφορείται σαφώς και με κάθε λεπτομέρεια, στην γλώσσα που αυτός καταλαβαίνει, τη φύση και την αιτιολογία κάθε κατηγορίας, ότι θα έχει στη διάθεσή του επαρκή χρόνο και μέσα τόσο για την προετοιμασία της υπεράσπισής του όσο και για την επικοινωνία με το συνήγορό του και ότι θα μπορεί να παρίσταται στην ακροαματική διαδικασία αυτοπροσώπως αλλά και να υπερασπίζεται τον εαυτό του είτε αυτοπροσώπως είτε

¹¹² Ibid, άρθρο 20, σελ 381, και άρθρο 19, σελ 397 αντίστοιχα.

¹¹³ Ibid, άρθρο 21, σελ 381, και άρθρο 20, σελ 398 αντίστοιχα

μέσω συνηγόρου της επιλογής του. Σε περίπτωση δε που δεν έχει την οικονομική δυνατότητα για να έχει νομική συνδρομή κάθε φορά που το επιβάλλει το συμφέρον της δικαιοσύνης, αυτή θα του παρέχεται δωρεάν. Ταυτόχρονα διατηρεί το δικαίωμα να εξετάζει ή να ζητά να εξεταστούν οι μάρτυρες κατηγορίας αλλά και να απαιτεί την παρουσία και την εξέταση μαρτύρων υπεράσπισης, με τις ίδιες προϋποθέσεις που ισχύουν και στην περίπτωση των μαρτύρων κατηγορίας, όπως επίσης και το δικαίωμα να του παρέχεται δωρεάν η συνδρομή διερμηνέα αν δεν κατανοεί ή δεν μιλά τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στις διάφορες φάσεις της διεξαγωγής της δίκης. Τέλος σε καμία περίπτωση αυτός δεν θα υποχρεούται να καταθέσει εναντίον του εαυτού του ή να ομολογήσει την ενοχή του.

Οι αποφάσεις λαμβάνονται μετά το τέλος της όλης διαδικασίας, εκδίδονται από την πλειοψηφία των δικαστών του Πρωτοβάθμιου Τμήματος και απαγγέλλονται από αυτό, συνοδεύονται δε πάντα από έγγραφη αιτιολόγηση, στην οποία μπορεί να συμπεριλαμβάνονται και οι απόψεις των διαφωνούντων δικαστών¹¹⁴. Οι ποινές που επιβάλλονται ως αποτέλεσμα των καταδικαστικών αποφάσεων αφορούν πάντα στέρηση της ελευθερίας όσων κρίνονται ένοχοι για τις πράξεις που κατηγορούνται και είναι ανάλογες με τις ποινές που επιβάλλουν για ανάλογα αδικήματα τα εθνικά δικαστήρια των χωρών της πρώην Γιουγκοσλαβίας και της Ρουάντα¹¹⁵. Κάθε πρόσωπο που καταδικάζεται έχει το δικαίωμα να ασκήσει έφεση επί της απόφασης και της ποινής που επιβλήθηκε γιατί θεωρεί ότι επήλθε είτε νομική πλάνη, η οποία και επιφέρει ακύρωση της απόφασης, είτε πλάνη περί τα πράγματα, η οποία και επέφερε κακοδικία και το Τμήμα Εφέσεων που ακολουθεί, ανάλογα με τα εκτεθέντα στοιχεία μπορεί να επικυρώσει, ακυρώσει ή αναθεωρήσει τις αποφάσεις των Πρωτοβάθμιων Τμημάτων. Δυνατότητα αίτησης αναθεώρησης της απόφασης έχει όμως τόσο ο καταδικασθέντας όσο και ο Εισαγγελέας του αρμόδιου δικαστηρίου σε περίπτωση που έλθουν στο φως νέα στοιχεία τα οποία μπορούν να αποτελέσουν αποφασιστικό παράγοντα για την έκδοση της απόφασης¹¹⁶.

Οι ποινές που επιβάλλονται από το δικαστήριο εκτίονται είτε στο έδαφος μιας από τις δύο χώρες είτε σε τρίτη χώρα η οποία και έχει εκφράσει επιθυμία περί τούτου στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Σε περίπτωση που κάποιος από τους καταδικασθέντες έχει καταδικαστεί για την ίδια πράξη και από εθνικό δικαστήριο της χώρας του και έχει εκτίσει μέρος της ποινής, ο χρόνος έκτισης ποινής εκεί λαμβάνεται υπόψη στο συνολικό χρόνο έκτισης ποινής που έχει επιβάλει το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, το οποίο όμως, όπως και οι αποφάσεις του, σε κάθε περίπτωση υπερέχουν έναντι των αντίστοιχων των εθνικών δικαστηρίων των δύο χωρών¹¹⁷.

¹¹⁴ Ibid, άρθρο 23, σελ 382, και άρθρο 22, σελ 399 αντίστοιχα

¹¹⁵ Ibid, άρθρο 24 και άρθρο 23 αντίστοιχα

¹¹⁶ Ibid, άρθρα 25 κ' 26 και άρθρο 24 κ' 25 αντίστοιχα

¹¹⁷ Ibid, άρθρα 9, 10 κ' 27 και άρθρο 8, 9 κ' 26 αντίστοιχα

3.2.2 Μόνιμο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο

Στην περίπτωση του μόνιμου δικαστηρίου οι διαδικασίες που ακολουθούνται είναι παρόμοιες με εκείνες των *ad hoc* δικαστηρίων, όμως μιας και το καταστατικό του είναι μεταγενέστερο από τα αντίστοιχα δικαστηρίων αυτών, οπότε και κατά την κατάρτισή του υπήρχε ήδη προηγούμενη εμπειρία, αυτό αποτέλεσε προϊόν μεγαλύτερης και πιο μακρόχρονης επεξεργασίας. Έτσι όλες οι διαδικασίες είναι πιο λεπτομερείς και με τη συμμετοχή περισσότερων οργάνων¹¹⁸, ώστε να εξασφαλίζεται η πλήρης στοιχειοθέτηση των κατηγορητηρίων και η επιπλέον αμεροληψία κατά τη διεξαγωγή των ακροαματικών διαδικασιών.

Προκειμένου λοιπόν να εκδικαστεί μια υπόθεση θα πρέπει αρχικά να ζητηθεί από τον Εισαγγελέα του δικαστηρίου να διεξαχθεί έρευνα σχετικά με το έγκλημα που έχει τελεστεί, μετά από αίτηση για διεξαγωγή έρευνας από συμβαλλόμενο κράτος που έχει προσυπογράψει το καταστατικό του δικαστηρίου ή από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Όμως και ο ίδιος ο Εισαγγελέας μπορεί να ξεκινήσει έρευνα με δική του πρωτοβουλία, αφού όμως σύμφωνα με το καταστατικό έχει λάβει την αντίστοιχη έγκριση από το Τμήμα Προδικασίας ή έχει δεχτεί αντίστοιχη πρόταση από μη συμβαλλόμενο κράτος. Στην τελευταία περίπτωση αυτό θα πρέπει να αποδέχεται τη δικαιοδοσία του δικαστηρίου σε ότι αφορά εγκλήματα που έχουν διαπραχθεί στο έδαφός του ή από υπηκόους του¹¹⁹.

Εάν ο Εισαγγελέας διαπιστώσει ότι υπάρχουν επαρκή στοιχεία υποβάλλει αίτημα για διεξαγωγή έρευνας στο Τμήμα Προδικασίας, το οποίο μετά από εξέταση του υποβαλλόμενου υλικού αποφασίζει αν υπάρχει επαρκής βάση γι' αυτή καθώς και αν η υπόθεση υπάγεται στη δικαιοδοσία του δικαστηρίου, οπότε και επιτρέπει τη διεξαγωγή της, χωρίς η απόφαση αυτή να επηρεάζει τις μετέπειτα αποφάσεις του Δικαστηρίου σχετικά με τη δικαιοδοσία του και το παραδεκτό της απόφασης. Σε περίπτωση διαφορετικής απόφασης από το Τμήμα Προδικασίας, ο Εισαγγελέας διατηρεί το δικαίωμα να υποβάλλει εκ νέου αίτημα σε περίπτωση που προκύψουν νέα στοιχεία σχετικά με την ίδια κατάσταση, ενώ εάν ο ίδιος ο Εισαγγελέας μετά τις αρχικές του ενέργειες διαπιστώσει ότι τα διατεθέντα στοιχεία δεν επαρκούν προκειμένου να διεξαχθεί επίσημη έρευνα, ενημερώνει σχετικά τους παράσχοντες τις πληροφορίες διατηρώντας όμως και σε αυτή την περίπτωση το δικαίωμα να επανέλθει επί του θέματος σε περίπτωση που προκύψουν νέες πληροφορίες.

¹¹⁸ Π. Νάσκου-Περράκη, *ibid*, Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, άρθρο 15, σελ. 414.

¹¹⁹ Π. Νάσκου-Περράκη, *ibid*, Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, άρθρα 13,14,15, σελ 413-414 και International Criminal Court, *How do cases come before the ICC*, διαθέσιμο στο http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/about%20the%20court/frequently%20asked%20questions/Pages/17.aspx

Στη συνέχεια ο Εισαγγελέας εκτιμώντας τις πληροφορίες που έχει στη διάθεσή του ως αποτέλεσμα της έρευνας αρχίζει την ανάκριση, εκτός αν κρίνει ότι δεν υπάρχει δικαιολογητική βάση, σύμφωνα με τα όσα το Καταστατικό του Δικαστηρίου ορίζει, για να προχωρήσει σε ανάλογη πράξη ενημερώνοντας ταυτόχρονα το Τμήμα Προδικασίας¹²⁰. Κατά τη διάρκεια της ανάκρισης είναι απαραίτητο, προκειμένου να αποδειχτεί η αλήθεια, αυτή να επεκτείνεται σε όλα τα πραγματικά περιστατικά και τα αποδεικτικά στοιχεία που είναι χρήσιμα για την εκτίμηση του αν υπάρχει ή όχι ποινική ευθύνη, είτε αυτά ανήκουν στα ενοχοποιητικά είτε στα απαλλακτικά στοιχεία¹²¹. Σε κάθε περίπτωση αυτός οφείλει να ενεργεί κατά τρόπο ανάλογο ώστε να διασφαλίζονται τα συμφέροντα των θυμάτων, τα δικαιώματα όλων των εμπλεκόμενων, να διευκολύνεται η συνεργασία όσων μπορούν να παράσχουν πληροφορίες και στοιχεία αλλά και να διασφαλίζεται η εμπιστευτικότητα των πληροφοριών και η προστασία προσώπων και αποδεικτικών στοιχείων. Όπως και στην περίπτωση των εθνικών δικαστηρίων κανένα πρόσωπο κατά τη διάρκεια της ανάκρισης δεν εξαναγκάζεται να ενοχοποιήσει τον εαυτό του ή να ομολογήσει την ενοχή του, δεν υπόκειται σε κανενός είδους εξαναγκασμό, απειλή, πίεση ή βία καθώς και σε αυθαίρετη σύλληψη ή κράτηση. Ταυτόχρονα σε περίπτωση που το ανακρινόμενο πρόσωπο θεωρείται ύποπτο για την τέλεση εγκλήματος που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου αυτό έχει δικαίωμα να πληροφορηθεί, πριν τη διεξαγωγή της ανάκρισης, ότι υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες ότι έχει τελέσει έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του δικαστηρίου, να παραμείνει σιωπηρό κατά τη διάρκειά της, να έχει νομική βοήθεια της επιλογής του και σε περίπτωση που δεν έχει τους οικονομικούς πόρους αυτή να του παρασχεθεί δωρεάν, καθώς και να ανακρίνεται παρουσία δικηγόρου εκτός και αν έχει αποποιηθεί αυτού του δικαιώματος¹²².

Κατά τη διαδικασία έναρξης της έρευνας ο εισαγγελέας οφείλει να ενημερώσει τα εμπλεκόμενα κράτη, τα οποία εάν γνώριζαν εκ των προτέρων τις πληροφορίες που αυτός διαθέτει, κανονικά θα ασκούσαν τα ίδια έρευνα και ποινική δίωξη στα εθνικά τους δικαστήρια, προκειμένου η όλη υπόθεση να αξιολογηθεί σχετικά με το αν είναι παραδεκτή από το δικαστήριο ή όχι. Μια υπόθεση θεωρείται απαράδεκτη εάν η υπόθεση ερευνάται ή έχει ασκηθεί δίωξη γι' αυτή από ένα κράτος που έχει δικαιοδοσία, εάν αυτό έχει ήδη εκτελέσει έρευνα αλλά έχει αποφασίσει να μην ασκήσει δίωξη, εκτός αν η απόφαση οφείλεται σε απροθυμία ή αδυναμία του να ασκήσει το καθήκον του αυτό, εάν το πρόσωπο για το οποίο υπάρχουν σαφείς υπόνοιες ότι έχει διαπράξει το έγκλημα έχει ήδη δικαστεί για ανάλογη πράξη και εάν η υπόθεση δεν είναι επαρκούς βαρύτητας ώστε να εκδικαστεί από το Δικαστήριο. Σε κάθε περίπτωση το Δικαστήριο εξετάζει ενδελεχώς την υπόθεση και τις

¹²⁰ Π. Νάσκου-Περράκη, ο.π., άρθρο 53, σελ 436

¹²¹ Ibid, άρθρο 54, σελ 437

¹²² Ibid, άρθρο 55, σελ 438

ενέργειες που ακολουθήθηκαν προκειμένου να διαπιστωθεί η απροθυμία ή η αδυναμία του εμπλεκόμενου κράτους για την εκδίκαση της υποθέσεως στα εθνικά του δικαστήρια ή την αμερόληπτη διεξαγωγή δίκης σε αυτά των εμπλεκόμενων προσώπων¹²³. Εάν το Δικαστήριο αποφανθεί για το παραδεκτό της υπόθεσης μπορούν να συνεχιστούν οι διαδικασίες ώστε η υπόθεση να φθάσει στην εκδίκασή της, όμως οι εμπλεκόμενοι, το κράτος δηλαδή που έχει δικαιοδοσία επί της υποθέσεως ή από το οποίο απαιτείται η αποδοχή δικαιοδοσίας ή ο κατηγορούμενος, μπορούν να υποβάλλουν ένσταση επί του παραδεκτού η οποία και αξιολογείται. Εάν προκύψει ότι υπάρχουν στοιχεία που να στηρίζουν το απαράδεκτο της υπόθεσης από το Δικαστήριο η όλη διαδικασία σταματά ενώ σε διαφορετική περίπτωση αναλαμβάνονται οι υπόλοιπες απαραίτητες ενέργειες για την εκδίκαση της υπόθεσης.

Σε περίπτωση που ο Εισαγγελέας μετά τη διεξαγωγή της ανάκρισης καταλήξει ότι δεν υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις για την άσκηση δίωξης ενημερώνει το Τμήμα Προδικασίας, αλλά και το Κράτος που παρέπεμψε την υπόθεση ή το Συμβούλιο Ασφαλείας, σε περίπτωση που αυτή έχει παραπεμφθεί με απόφασή του. Σε αυτή την περίπτωση τόσο το Τμήμα Προδικασίας αυτεπαγγέλτως, αν διαφωνεί με την άποψη του Εισαγγελέα, όσο και το Κράτος ή το Συμβούλιο Ασφαλείας, εάν θέσουν την διαφωνία τους στο Τμήμα Προδικασίας, μπορούν να ζητήσουν από τον Εισαγγελέα την αναθεώρηση της απόφασής του. Σε διαφορετική περίπτωση το Τμήμα συνεδριάζει, με την παρουσία του Εισαγγελέα του κατηγορουμένου και του συνηγόρου του, προκειμένου να επιβεβαιώσει τις κατηγορίες με βάση τις οποίες ο Εισαγγελέας προτίθεται να αιτηθεί τη διεξαγωγή δίκης. Μετά από αίτηση του Εισαγγελέα η παραπάνω διαδικασία μπορεί να πραγματοποιηθεί και χωρίς την παρουσία του κατηγορουμένου εάν αυτός έχει αποποιηθεί του δικαιώματός του να είναι παρών ή διαφεύγει ή δεν μπορεί να ανευρεθεί. Εάν το αποτέλεσμα της συνεδρίασης επιβεβαιώνει τις κατηγορίες η υπόθεση παραπέμπεται στο Τμήμα Πρώτου Βαθμού προκειμένου να ξεκινήσει η εκδίκασή της ενώ σε διαφορετική περίπτωση αυτή απορρίπτεται ή αναβάλλεται η συνεδρίαση προκειμένου ο Εισαγγελέας να προσκομίσει, εάν έχει, νέα στοιχεία ώστε οι τελευταίες να επιβεβαιωθούν τελικά¹²⁴.

Κάθε δίκη διεξάγεται δημοσίως, εκτός αν εξαιρετικοί λόγοι επιβάλλουν κάτι διαφορετικό, ενώ κατά τη διεξαγωγή της κάθε κατηγορούμενος είναι παρών στην αίθουσα του δικαστηρίου, εκτός και αν αυτός παρεμποδίζει τη διεξαγωγή της οπότε και απομακρύνεται από την αίθουσα, έχοντας τη δυνατότητα όμως με τη χρήση τεχνολογικών μέσων να την παρακολουθήσει ζωντανά εξ αποστάσεως. Κατά τη έναρξη αναγιγνώσκεται το κατηγορητήριο στους κατηγορουμένους, διαπιστώνεται αν η φύση των κατηγοριών είναι

¹²³ Ibid, άρθρο 17, σελ 415

¹²⁴ Ibid, άρθρο 61, σελ 445

κατανοητή ενώ τους δίνεται η δυνατότητα να ομολογήσουν την ενοχή τους ή να αρνηθούν αυτή¹²⁵. Στην πρώτη περίπτωση εξετάζονται οι συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε η ομολογία και αν αυτή στηρίζεται σε πραγματικά γεγονότα και στοιχεία ώστε αυτή να κριθεί αποδεκτή ή όχι από το Τμήμα Πρώτου Βαθμού. Σε περίπτωση αποδοχής της ο κατηγορούμενος μπορεί να καταδικαστεί άμεσα ή να διεξαχθεί η δίκη με τη συνήθη διαδικασία ώστε να υπάρχει πληρέστερη παρουσίαση των γεγονότων. Η τελευταία οδός ακολουθείται φυσικά και εάν το Τμήμα δεν πεισθεί για το αυθόρμητο και νομότυπο της ομολογίας αλλά και σε περίπτωση που ο κατηγορούμενος αρνηθεί την ενοχή του¹²⁶.

Όπως και στα καταστατικά των δύο *ad hoc* δικαστηρίων έτσι και στο καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου καθορίζεται ότι κάθε πρόσωπο θεωρείται αθώο μέχρι αποδείξεως του εναντίου, ενέργεια η οποία βαρύνει τον Εισαγγελέα ενώ προκειμένου να καταδικαστεί κάποιος το Δικαστήριο θα πρέπει να πειστεί πέραν πάσας αμφιβολίας για την ενοχή του¹²⁷. Κάθε κατηγορούμενος έχει δικαίωμα σε δημόσια και δίκαιη δίκη ενώ και εδώ, όπως και στην περίπτωση των *ad hoc* δικαστηρίων, προβλέπονται ελάχιστες εγγυήσεις στα πλαίσια της ισοτιμίας όλων έναντι της δικαιοσύνης¹²⁸.

Όλοι οι δικαστές που συμμετέχουν στη διεξαγωγή της δίκης είναι παρόντες σε όλα τα στάδια τόσο αυτής όσο και των διασκέψεων. Η απόφαση τους λαμβάνεται στο τέλος της διαδικασίας και είναι αποτέλεσμα της αξιολόγησης όλου του αποδεικτικού υλικού και όσων ελέχθησαν κατά τη διάρκειά της, ενώ σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να υπερβαίνει τα πραγματικά περιστατικά. Αυτή μπορεί να είναι ομόφωνη ή να λαμβάνεται κατά πλειοψηφία ενώ πάντοτε είναι έγγραφη και περιλαμβάνει πλήρη και αιτιολογημένη αναφορά των διαπιστώσεων και των συμπερασμάτων των δικαστών. Σε περίπτωση που δεν υπάρχει ομόφωνη απόφαση καταγράφεται τόσο η άποψη της πλειοψηφίας όσο και εκείνη της μειοψηφίας, ενώ ολόκληρη η απόφαση ή περίληψή της απαγγέλλεται σε δημόσια συνεδρίαση¹²⁹. Εάν υπάρχουν διαφωνίες για την τελικά απόφαση από κάποιο από τα εμπλεκόμενα μέρη, είτε αυτό είναι καταδικασθείς κατηγορούμενος, είτε ο Εισαγγελέας σε περίπτωση αθωωτικής απόφασης ή ακόμη και υπέρ του καταδικασθέντα εάν κρίνει αυτό αναγκαίο, τότε μπορούν να ασκήσουν έφεση επί της ληφθείσας απόφασης και ανάλογα με τα εκτεθέντα στοιχεία το Δικαστήριο να αποφασίσει τη μείωση ή την αλλαγή της επιβληθείσας ποινής ή τη διεξαγωγή νέας δίκης¹³⁰.

¹²⁵ Ibid, άρθρα 63, 64, σελ 446

¹²⁶ Ibid, άρθρο 65, σελ 448

¹²⁷ Ibid, άρθρο 66, σελ 449

¹²⁸ Ibid, άρθρο 67, σελ 449

¹²⁹ Ibid, άρθρο 74, σελ 456

¹³⁰ Ibid, άρθρα 81 και 83, σελ 459 κ' 461

Το αποτέλεσμα της απόφασης μπορεί να περιλαμβάνει επανορθώσεις για τα θύματα των εγκλημάτων και σίγουρα ποινή για τον κατηγορούμενο, σε περίπτωση καταδικαστικής απόφασης, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει φυλάκιση αλλά και χρηματική ποινή ή δήμευση αποκτηθέντων κινητής και ακίνητης περιουσίας¹³¹. Στην περίπτωση επιβολής ποινής που περιλαμβάνει στέρηση της ελευθερίας ο χρόνος προσωρινής κρατήσεως μπορεί να αφαιρεθεί με απόφαση του Δικαστηρίου, ενώ αυτή εκτίεται σε κράτος που έχει δηλώσει την επιθυμία να δεχθεί τον καταδικασθέντα, ενώ εάν δεν υπάρχει τέτοιο τότε η ποινή εκτίεται στο κράτος υποδοχής με έξοδα του Δικαστηρίου¹³².

3.3 Το *ad hoc* δικαστήριο για τη Γιουγκοσλαβία (ICTY)

3.3.1 Ιστορικό της κρίσης

Η διάλυση του κράτους της Γιουγκοσλαβίας στις αρχές της δεκαετίας του 1990 επανέφερε στο ευρωπαϊκό προσκήνιο, μετά από σχεδόν μισό αιώνα, το θέμα της γενοκτονίας. Ο καταστροφικός πόλεμος που κυριάρχησε στο πολυεθνικό κράτος της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης χαρακτηρίστηκε από συγκρούσεις μεταξύ των διάφορων εθνοτήτων, οι οποίες πολλές φορές είχαν χαρακτηριστικά γενοκτονίας μέσω της προσπάθειας εθνοκάθαρσης συγκεκριμένων περιοχών.

Το Βασίλειο της Γιουγκοσλαβίας, ένα κράτος στο δυτικό μέρος των Βαλκανίων, δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα της Συνθήκης των Βερσαλλιών το 1918-1919, με την ενσωμάτωση των γεωγραφικών περιοχών της Σλοβενίας, της Κροατίας, της βόρειας Μακεδονίας και του Κοσόβου¹³³. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου οι δυνάμεις του άξονα εισέβαλλαν στο Βασίλειο της Γιουγκοσλαβίας και τη διαμέλισαν. Η Κροατία, Σερβία και Μαυροβούνιο διακήρυξαν την ανεξαρτησία τους ενώ η υπόλοιπη χώρα διαιρέθηκε σε προτεκτοράτα. Το κράτος της Κροατίας αλλά και οι Μουσουλμάνοι της Βοσνίας συνεργάστηκαν στενά με τους Ναζί, βοηθώντας τους στη εξολόθρευση των Εβραίων κατοίκων της περιοχής αλλά και των αντίστοιχων Σέρβων που υποστήριζαν το κομμουνιστικό κόμμα, κερδίζοντας έτσι τη διαρκή εχθρότητα του Σέρβικου πληθυσμού απέναντί τους. Είναι χαρακτηριστικό εκτός των άλλων ότι κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στη Γιουγκοσλαβία λάμβανε χώρα ένας αδυσώπητος πόλεμος μεταξύ των διαφόρων εθνοτήτων της, γεγονός που σημάδεψε βαθιά τις συνειδήσεις όλων των κατοίκων της. Το τέλος του

¹³¹ Ibid, άρθρο 77, σελ 458

¹³² Ibid, άρθρα 78 και 103, σελ 458 κ' 456

¹³³ The Versailles Treaty, διαθέσιμη στο http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/versailles_menu.asp

πολέμου βρήκε νικητές τους Σέρβους κομμουνιστές (παρτιζάνοι) με επικεφαλής των Τίτο, ο οποίος και κατάφερε να δημιουργήσει ένα φιλελεύθερο ομοσπονδιακό κομμουνιστικό κράτος στο οποίο κυριαρχούσε ο εθνοτικός πλουραλισμός, χωρίς όμως να υπερισχύει καμιά εθνότητα έναντι των υπολοίπων εντός της ομοσπονδίας¹³⁴.

Με τον θάνατο του Τίτο ξεκίνησαν τα προβλήματα για το ομόσπονδο κράτος, και πραγματοποίησαν την εμφάνισή τους εθνικοσοσιαλιστικοί πολιτικοί ηγέτες από τις διάφορες εθνότητες, με κυρίαρχες μορφές τον Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς στη Σερβία και Φράνκο Τούτσμαν στην Κροατία. Από αυτούς ο πρώτος αγωνιζόταν με ιδιαίτερο ζήλο προκειμένου να δώσει στους Σέρβους την παλιά τους δύναμη, μιας και ήταν η πολυπληθέστερη εθνότητα της ομοσπονδίας, αποτελώντας την πλειοψηφία σε δύο δημοκρατίες αλλά και τη χαρακτηριστική μειοψηφία στις δύο άλλες, ξεσηκώνοντας όπως ήταν φυσικό σφοδρές αντιδράσεις από του Κροάτες και Σλοβένους εταίρους του. Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν η διάλυση το 1990 του Κομμουνιστικού Κόμματος της Γιουγκοσλαβίας, ενώ είχε προηγηθεί η κατάργηση της αυτονομίας του Κοσόβου, το οποίο και ενέδρευε εντός της δημοκρατίας της Σερβίας, με ταυτόχρονη απόλυση χιλιάδων Αλβανών Κοσσοβάρων από τις εργασίες τους. Η αντίστροφη μέτρηση για το κράτος της Γιουγκοσλαβίας είχε αρχίσει¹³⁵.

Στις 25 Ιουνίου 1991 οι δημοκρατίες της Σλοβενίας και της Κροατίας διακήρυξαν την ανεξαρτησία τους με αποτέλεσμα να ξεκινήσουν οι ένοπλες συγκρούσεις στο έδαφος τους. Όσον αφορά τη Σλοβενία, αυτές διήρκησαν μόλις 10 ημέρες καθώς η συγκεκριμένη δημοκρατία κατοικούνταν κατεξοχήν από Σλοβένους, δεν συνέβαινε το ίδιο όμως και με την Κροατία. Εκεί ο πόλεμος μαίνονταν σφοδρότερος, μιας και η παρουσία των Σέρβων ήταν ισχυρότερη, ιδιαίτερα στην περιοχή της Κράινα, όπου και τελικά το Δεκέμβριο του 1991 ο Σέρβικος πληθυσμός ανακήρυξε τη Σερβική Δημοκρατία της Κράινα. Όλες αυτές οι ενέργειες έφεραν σε πολύ δύσκολη θέση τη Βοσνία –Ερζεγοβίνη η οποία και ήταν η πιο πολυεθνική δημοκρατία της ομοσπονδίας. Στο παρασκήνιο οι Μιλόσεβιτς και Τούτσμαν διενήργησαν μυστικές συνομιλίες αποφασίζοντας, όπως λέγεται, να μοιράσουν τη δημοκρατία μεταξύ τους, συνάντηση που έγινε γνωστή με την επωνυμία Σύμφωνο του Καρατζόρτζε¹³⁶, καθώς θεωρούσαν ότι οι μουσουλμάνοι μη διαθέτοντας οπλισμό δεν θα αντιστέκονταν ούτε στη μια ούτε στην άλλη πλευρά. Τελικά στο τέλος του Φεβρουαρίου με αρχές Μαρτίου του 1992 η κυβέρνηση της Βοσνίας διεξάγει δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία της από τη Γιουγκοσλαβία. Σε αυτό συμμετέχουν Βόσνιοι, Μουσουλμάνοι και Κροάτες πολίτες της δημοκρατίας, ενώ απέχουν οι Σέρβοι, και σχεδόν ομόφωνα αποφασίζουν υπέρ της

¹³⁴ A. Jones, ο.π., σελ 212-213

¹³⁵ Ibid, σελ 214

¹³⁶ ICTY, *Prosecutor v. Milosevic*, Case No ICTY-IT-02-54, Amended Indictment, 22 Noe 2002, διαθέσιμο στο http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/ind/en/mil-ai040421-e.htm

ανεξαρτησία εγείροντας τις διαμαρτυρίες των Σέρβων¹³⁷. Η Ευρωπαϊκή Ένωση στις 6 Απριλίου αναγνωρίζει την ανεξαρτησία της Βοσνίας και ο πόλεμος δεν αργεί να ξεσπάσει.

Οι Σέρβοι υπό την ηγεσία του Ράντοβαν Κάρατζιτς πολιορκούν το Σεράγεβο, καταλαμβάνουν το 70% της επικράτειας της χώρας και στρέφονται εναντίων των Μουσουλμάνων και Κροατών κατοίκων της, με στόχο να δημιουργήσουν τη Σέρβικη Δημοκρατία, η οποία θα κατοικούνταν αποκλειστικά από Σέρβους¹³⁸. Οι λοιποί κάτοικοι όμως δεν μένουν άπραγοι, αντιδρούν στις τακτικές των Σέρβων αλλά ξεκινούν και διαμάχες μεταξύ τους σχετικά με τον τελικό έλεγχο των περιοχών στις οποίες δεν είχαν επικρατήσει οι Σέρβοι, με αποτέλεσμα η νεοσυσταθείσα χώρα να ταλανίζεται από έναν αιματηρό εμφύλιο πόλεμο με πολλά θύματα¹³⁹. Η κατάσταση στην περιοχή και η προσπάθεια κάθε εθνότητας να κυριαρχήσει έναντι της άλλης, υιοθετώντας τακτικές «εθνοκάθαρσης» οι οποίες παραπέμπουν στον ορισμό της γενοκτονίας, αναγκάζει τα Ηνωμένα Έθνη να επέμβουν. Περιοχές της χώρας διακηρύσσονται ως ασφαλείς υπό την προστασία του ΟΗΕ και των δυνάμεων του που στέλνονται εκεί, παραμένουν όμως απομονωμένες από ανθρωπιστική βοήθεια, ενώ οι Μουσουλμάνοι και οι Κροάτες πείθονται να τερματίσουν τις μεταξύ τους συγκρούσεις και να δημιουργήσουν συνασπισμό. Οι Σέρβοι υπό την ηγεσία του Κάρατζιτς και υπό τις οδηγίες του Στρατηγού Μλάντιτς απομονώνουν τις ασφαλείς περιοχές της Σρεμπρένιτσα και της Ζέπα και προχωρούν στην κατάληψη της πρώτης, δολοφονώντας 8000 Μουσουλμάνους κατοίκους της περιοχής, πράξη για την οποία κατηγορήθηκαν με το έγκλημα της γενοκτονίας. Στη συνέχεια το ΝΑΤΟ αποφασίζει να υιοθετήσει πιο δραστικές λύσεις προχωρώντας σε αεροπορικές επιδρομές εναντίων των Σερβοβόσνιων. Τελικά στις 21 Νοεμβρίου 1995 υπογράφεται η συνθήκη του Ντέπτον με την οποία και τερματίζεται ο πόλεμος, ο Κάρατζιτς το επόμενο χρόνο εξαναγκάζεται σε παραίτηση ενώ το Σεπτέμβριο διεξάγονται στη χώρα οι πρώτες μεταπολεμικές εκλογές¹⁴⁰.

3.3.2 Η γενοκτονία στο ICTY

Τα παραπάνω γεγονότα και η κατανόηση από τα Ηνωμένα Έθνη ότι δεν μπορούσαν για μια ακόμη φορά να αφήσουν ατιμώρητες αντίστοιχες ενέργειες οδήγησαν τον Μάιο του

¹³⁷ Commission on Security and Cooperation in Europe, *The Referendum on Independence in Bosnia-Herzegovina*, 1992, διαθέσιμο στο

http://csce.gov/index.cfm?FuseAction=UserGroups.Home&ContentRecord_id=250&ContentType=G&ContentRecordType=G&UserGroup_id=5&Subaction=ByDate

¹³⁸ Ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας Καθημερινή, άρθρο με πληροφορίες από το Reuters, 24 Ιουλ. 2008 διαθέσιμο στο http://portal.kathimerini.gr/4Dcgi/4dcgi/w_articles_kathextra_1_24/07/2008_241957

¹³⁹ Washington Post, *Balkans Special Report*, διαθέσιμο στο <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/balkans/overview/bosnia.htm>

¹⁴⁰ Εφημερίδα Καθημερινή, ο.π.

1993 στη δημιουργία του ad hoc Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τη Γιουγκοσλαβία (ICTY). Το υπόψη δικαστήριο ήταν το πρώτο δικαστήριο για εγκλήματα πολέμου που δημιουργήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη, ενώ οι δίκες που διεξήχθησαν εκεί ήταν οι πρώτες δίκες για εγκλήματα πολέμου μετά από τις δίκες της Νυρεμβέργης και του Τόκιο. Ιδρύθηκε με την απόφαση 827 του Συμβουλίου Ασφαλείας¹⁴¹ σε συνδυασμό με το άρθρο VII του καταστατικού του ΟΗΕ, με κύριο στόχο να δικάσει τους κατεξοχήν υπεύθυνους για εγκλήματα που περιγράφονται στο καταστατικό του, ανάμεσα στα οποία και η γενοκτονία.

Από το σύνολο των 76 υποθέσεων που έτυχαν χειρισμού από το δικαστήριο περίπου δέκα ήταν εκείνες που συμπεριελάμβαναν στο κατηγορητήριό τους και το έγκλημα της γενοκτονίας¹⁴². Αυτές αφορούσαν ως επί το πλείστον Σέρβους αξιωματούχους οι οποίοι ήταν υπεύθυνοι για τα στρατόπεδα συγκέντρωσης που είχαν δημιουργηθεί για την κράτηση Μουσουλμάνων και Κροατών πολιτών κατά τη διάρκεια του πολέμου αλλά και για τα γεγονότα της Σρεμπρένιτσα τον Ιούλιο του 1995¹⁴³.

Η επιφύλαξη και η μεγάλη προσοχή με την οποία ο Εισαγγελέας κατά τη διάρκεια λειτουργίας του δικαστηρίου θα απήγγειλε την κατηγορία της γενοκτονίας φάνηκε από τη πρώτη κιόλας υπόθεση που έφθασε στο ακροατήριο και η οποία αφορούσε τον Ντούσκο Τάντιτς¹⁴⁴. Μετά τη σύλληψη του Τάντιτς στη Γερμανία το 1994, τα εθνικά δικαστήριά της προχώρησαν σε δίωξη εναντίον του με τις κατηγορίες της υποκίνησης και της υποβοήθησης γενοκτονίας αλλά και της διάπραξης φόνου, βασανιστηρίων και βαρέων σωματικών βλαβών. Το νεοσυσταθέν τότε Δικαστήριο για τη Γιουγκοσλαβία, καθώς ανυπομονούσε να αναλάβει

¹⁴¹ S/Res 827/1993 25 Μαΐ 1993 διαθέσιμη στο

http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_827_1993_en.pdf

¹⁴² *Prosecutor vs Mejacic* (Case No IT-95-4-I) Indictments 13 February 1995 and 3 June 1998

Prosecutor vs Jelisić (Case No IT-95-10-I) Indictments 21 July 1995, 13 November 1995 and 19 October 1998,

Prosecutor vs. Sikirica et al (Case No IT-95-8-I) Indictment 21 July 1995

Prosecutor vs Karadzic & Mladic (Case No IT-95-5-I & IT-95-18-I), Indictments, 25 July 1995 and 15 November 1995,,

Prosecutor vs. Kovasevic & Drljaca (Case No. IT-97-24-I) Indictments 13 March 1997 and 23 June 1998

Prosecutor vs. Krstic (Case No IT-98-33-I) Indictment 2 November 1998,

Prosecutor vs Brđanin & Talic (Case No IT-99-36) Indictments 16 December 1999, 09 March 2001, 16 July 2001, 10 Dec 2001, 07 October 2002 and 09 December 2003,

Prosecutor vs Krajišnik (Case IT-00-39-I) Indictments 21 March 2000, 09 March 2001 and 07 March 2002,

Prosecutor vs Milosevic (Case No IT-02-54-I) Indictments 22 November 2001 and 22 November 2002,

Prosecutor vs Blagojević & Jokić (Case No IT-02-60) Indictments 22 January 2002, 27 May 2002 and 26 May 2003

Prosecutor vs Popovic et al (Case No. IT-05-88-I) Indictments 26 March 2002, 28 June 2005, 14 June 2006 and 04 August 2006,

Prosecutor vs Trbić, Pandurevic et al (Case IT-05-88/1, IT-05-86) Indictments 10 February 2005, 03 Mar 2005, 28 June 2005, 14 June 2006 and 18 August 2006

Prosecutor vs Tolimir et al (Case No. IT-05-88/2) Indictments 14 June 2005, 28 August 2006, 11 June 2007 and 04 November 2009

¹⁴³ W. E. Schabas, ο.π., σελ.379

¹⁴⁴ *Prosecutor vs Tadic* , Case No. IT-94-1-I. Ο εν λόγω Σερβοβόσνιος κατηγορούμενος ήταν πρόεδρος του πρώην Σερβικού Δημοκρατικού Κόμματος (SDP) στη περιοχή του Κοζάρατς, στη Βορειοδυτική Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Κατά τη διάρκεια του πολέμου ανέλαβε τον έλεγχο της περιοχής Prijedor και ήταν υπεύθυνος για αρκετά στρατόπεδα συγκέντρωσης Κροατών και Μουσουλμάνων.

δράση, προχώρησε το ίδιο στη δίωξή του, χωρίς όμως να συμπεριλάβει στο κατηγορητήριο το έγκλημα της γενοκτονίας, καθώς θεωρήθηκε ότι δεν υπήρχαν αρκετά αποδεικτικά στοιχεία γι' αυτό¹⁴⁵, αλλά μόνο τα εγκλήματα πολέμου και κατά της ανθρωπότητας, καταδεικνύοντας ότι η γενοκτονία δεν θα γινόταν εύκολα αποδεκτή ως ένα από τα εγκλήματα που θα χαρακτήριζαν αυτό τον πόλεμο. Παρόλα αυτά λίγο αργότερα προχώρησε στην απαγγελία κατηγοριών για το συγκεκριμένο έγκλημα σε διάφορους Σέρβους αξιωματούχους και στρατιωτικούς, χωρίς όμως απ' ότι προκύπτει να ακολουθήσει μια κοινή γραμμή.

3.3.2.1 Σημαντικότερες υποθέσεις του δικαστηρίου

Οι υποθέσεις με τις οποίες καταπιάστηκε το Διεθνές Δικαστήριο και θεωρήθηκαν ότι ήταν ίσως οι πιο σημαντικές σε όλη τη λειτουργία του αλλά και αυτές με τη μεγαλύτερη βαρύτητα, και σε ότι αφορά το έγκλημα της γενοκτονίας, ήταν εκείνες που αφορούσαν τον πρόεδρο της Σέρβικης Δημοκρατίας στη Βοσνία Ερζεγοβίνη Radovan Karadzic, τον επικεφαλής του σέρβικου στρατού εκεί, Ratko Mladic¹⁴⁶ και αργότερα η υπόθεση εναντίον του Προέδρου της Σερβίας Slobodan Milosevic¹⁴⁷.

Τόσο ο Karadzic όσο και ο Mladic μέχρι το 2008 και το 2011 αντίστοιχα διέφευγαν της σύλληψης προκειμένου να λογοδοτήσουν ενώπιον του δικαστηρίου, συνέχιζαν όμως τη σχεδόν δημόσια ζωή τους στο εσωτερικό της Σέρβικης Δημοκρατίας (αν και ο Karadzic χρησιμοποιούσε πλαστή ταυτότητα και είχε αλλάξει την εμφάνισή του) καθώς για το σέρβικο λαό αποτελούσαν εύλογα ένα είδος εθνικών ηρώων¹⁴⁸. Το δικαστήριο εξέδωσε ερήμην τους τα αρχικά κατηγορητήρια τον Ιούλιο του 1995¹⁴⁹ στα οποία συμπεριλαμβανόταν ξεκάθαρα οι κατηγορίες της διάπραξης γενοκτονίας κατά το διάστημα διεξαγωγής του πολέμου βασιζόμενα στη δημιουργία στρατοπέδων κράτησης Μουσουλμάνων και Κροατών αλλά και στις πράξεις που διέπραξαν οι υφιστάμενοί τους εκεί, στρεφόμενοι εναντίον των κρατουμένων. Στη συνέχεια σε αυτές ήρθαν να προστεθούν οι κατηγορίες για τη διάπραξη γενοκτονίας κατά τα γεγονότα της Srebrenitsa, σύμφωνα με τις οποίες ο Karadzic ήταν αυτός που διέταξε τη διεξαγωγή της σφαγής 8000 μουσουλμάνων κατοίκων της περιοχής, ως πολιτικός ηγέτης, και ο Mladic, ως στρατιωτικός ηγέτης, αυτός που την υλοποίησε. Ο Εισαγγελέας προσπάθησε μέσω των εκτεθέντων στοιχείων κυρίως να δείξει ότι οι δύο ηγέτες

¹⁴⁵ W. E. Schabas, *ibid* και Scharf, *Balkan Justice*, Carolina Academic Press, 1997, p.101

¹⁴⁶ *Prosecutor vs Karadzic & Mladic* (Case No IT-95-5-I & IT-95-18-I) Indictment 15 November 1995

¹⁴⁷ *Prosecutor vs Milosevic (Case No IT-02-54-I)* Indictments 22 November 2001 and 22 November 2002

¹⁴⁸ BBC News, Europe, Serbia: Nationalists protest over Ratko Mladic arrest, διαθέσιμο στο <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-13589771>

¹⁴⁹ *Prosecutor vs Karadzic & Mladic* (Case No IT-95-5-I & IT-95-18-I) Indictment 25 July 1995

με τις διαταγές τους προς τις σέρβικες δυνάμεις αποσκοπούσαν στο να ωθήσουν τους μουσουλμανικούς και κροατικούς πληθυσμούς της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης να εγκαταλείψουν τις μικτές περιοχές αυτής, με απώτερο σκοπό τη δημιουργία μιας σέρβικης περιοχής η οποία θα ήταν «καθαρή» από άλλες εθνότητες και θρησκείες. Το δικαστήριο έκρινε ότι στις πράξεις αυτές υπήρχε ατομική ευθύνη των κατηγορουμένων σχετικά με τη διάπραξη γενοκτονίας ενώ στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξε και κατά την εξέταση των στοιχείων που αφορούσαν τα στρατόπεδα κράτησης που είχαν δημιουργηθεί στην περιοχή¹⁵⁰.

Μετά την παράδοση του Karadzic οι δύο υποθέσεις χωρίστηκαν¹⁵¹ και ξεκίνησε η εκδίκαση της δικής του υπόθεσης. Κατά τη διάρκειά της, τον Ιούνιο του 2012, το δικαστήριο έκανε δεκτή την αίτηση της υπεράσπισης για διαγραφή της κατηγορίας της γενοκτονίας από το κατηγορητήριο, θεωρώντας ότι δεν υπάρχουν αποδείξεις που να αποδείκνυαν την τέλεση αυτού του εγκλήματος¹⁵², μετά από έφεση όμως που κατέθεσε ο Εισαγγελέας, και η οποία έγινε δεκτή τον Ιούλιο του 2013, το κατηγορητήριο καταρτίθηκε εκ νέου συμπεριλαμβάνοντας και πάλι την γενοκτονία¹⁵³ και έτσι η δίκη θα συνεχιστεί με νέα δεδομένα.

Σε ότι αφορά τον Mladic συνελήφθη το Μάιο του 2011, εν μέσω πολλών αντιδράσεων από Σέρβους εθνικιστές, και η δίκη του ξεκίνησε ένα χρόνο αργότερα συμπεριλαμβάνοντας δύο κατηγορίες σχετικές με το έγκλημα της γενοκτονίας¹⁵⁴. Ο ίδιος δήλωσε ότι σχετικά με τη σφαγή της Srebrenitsa είναι αθώος καθώς αυτός που την αποφάσισε ήταν ο Karadzic, ενώ θεωρεί ότι όλοι οι Σέρβοι φέρουν συλλογική ευθύνη αφού ψήφισαν τον Karadzic για πρόεδρό τους¹⁵⁵. Κατά τη διάρκεια της δίκης ο Εισαγγελέας ανέφερε ότι ο Mladic επιλέχθηκε από τον ίδιο τον Karadzic εξαιτίας των ηγετικών του ικανοτήτων αλλά και γιατί πίστευε ότι ήταν ικανός να διαπράξει τα απαραίτητα εγκλήματα προκειμένου να τον βοηθήσει να επιτύχει τους στρατηγικούς του στόχους, ενώ στα πλαίσια επίτευξης αυτών των στόχων ως στρατιωτικός ηγέτης επιδόθηκε σε πράξεις εθνοκάθαρσης εναντίον Μουσουλμάνων και Κροατών πολιτών¹⁵⁶. Και η δική του δίκη βρίσκεται σε εξέλιξη με την ανθρωπότητα να αναμένει την τελική απόφαση σχετικά με το αν οι δύο ηγέτες θα

¹⁵⁰ W. E. Schabas, ο.π., σελ.381-382

¹⁵¹ Σύμφωνα με το καταστατικό του δικαστηρίου δεν διεξάγονται δίκες «ερήμην» τω κατηγορουμένων.

¹⁵² *Prosecutor vs Karadzic* (Case No IT-95-5-I), Judgment Summary 13 July 2011, διαθέσιμο στο http://www.icty.org/x/cases/karadzic/acjug/en/130711_judgement_summary_rule98bis.pdf

¹⁵³ *Prosecutor vs Karadzic*, (Case No IT-95-5-I), Case information sheet, διαθέσιμο στο http://www.icty.org/x/cases/karadzic/cis/en/cis_karadzic_en.pdf

¹⁵⁴ *Prosecutor vs Mladic*, Case IT-09-92, Case Information Sheet, διαθέσιμο στο http://www.icty.org/x/cases/mladic/cis/en/cis_mladic_en.pdf

¹⁵⁵ Το Βήμα, *Ρατκο Μλάντιτς : Δε διέταξα εγώ τη σφαγή*, 30 Μαΐου 2011 διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=403558>

¹⁵⁶ The Independent, *Bosnian Serb commander General Ratko Mladic defiant at genocide in the Hague*, διαθέσιμο στο <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/bosnian-serb-commander-general-ratko-mladic-defiant-at-genocide-trial-in-the-hague-7756665.html>

καταδικαστούν για την μεγαλύτερη σφαγή στην ευρωπαϊκή ήπειρο μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Μετά από πολλή σκέψη και προσπάθεια από την πλευρά του δικαστηρίου μια επίσης σημαντική υπόθεση πήρε το εισιτήριο για την εκδίκασή της ενώπιον του δικαστηρίου. Πρόκειται για την υπόθεση εναντίον του Προέδρου της Σερβίας Slobodan Milosevic¹⁵⁷, κατά την οποία για πρώτη φορά απαγγέλθηκαν κατηγορίες από Διεθνές Δικαστήριο εναντίον ενός εν ενεργεία αρχηγού κράτους και μάλιστα για το έγκλημα της γενοκτονίας, εγείροντας πολλές αντιδράσεις τόσο στο εσωτερικό της Σερβίας όσο και σε άλλες πλευρές του πλανήτη, με αναφορές για εμπλοκή του NATO στην όλη διαδικασία προκειμένου να πιεσθεί ο Milosevic να αποσύρει τις δυνάμεις του από την περιοχή του Κοσσόβου¹⁵⁸. Το κατηγορητήριο συμπεριλάμβανε, την κατηγορία για τέλεση γενοκτονίας κατά τη γεγονότα στην περιοχή της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Μιας και ο Milosevic ήταν ο ανώτερος άρχων της Σέρβικης δημοκρατίας κατηγορήθηκε ότι, είτε μόνος, είτε με τη συνέργεια άλλων ανώτατων αξιωματούχων του σχεδίασε και προέβει στη διάπραξη γενοκτονίας εναντίων των μη-σέρβικων πληθυσμών της περιοχής, με στόχο την «εθνοκάθαρσή» της. Κατά τη διάρκεια της δίκης ο Milosevic και τα άτομα που είχαν ορισθεί ως νομικοί του σύμβουλοι, καθώς ο ίδιος υπερασπιζόταν μόνος τον εαυτό του, κατέθεσαν αίτηση για την αθώωσή του από οποιαδήποτε κατηγορία σχετιζόταν με το έγκλημα της γενοκτονίας καθώς θεωρούσαν αφενός ότι δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία που να αποδεικνύουν το έγκλημα και την πρόθεσή του για την τέλεσή του και αφετέρου ότι η υποκειμενική υπόσταση αυτού ερχόταν σε αντίθεση με την αντικειμενική υπόσταση άλλης κατηγορίας που αφορούσε τη σύσταση εγκληματικής οργάνωσης¹⁵⁹. Ο Εισαγγελέας απ' την πλευρά του χρησιμοποιώντας στοιχεία της υποθέσεως αλλά και παραδείγματα αποφάσεων άλλων δικών με τα ίδια χαρακτηριστικά, τόσο στα πλαίσια του Δικαστηρίου για τη Γιουγκοσλαβία όσο και του αντίστοιχου για τη Ρουάντα, προσπάθησε να αντικρούσει τους ισχυρισμούς του κατηγορουμένου. Το δικαστήριο αποφάσισε να εξετάσει περεταίρω την αίτηση¹⁶⁰ αποφασίζοντας τελικά ότι τα εκτεθέντα στοιχεία αποδεικνύουν τόσο την πρόθεση όσο και την τέλεση γενοκτονίας ενώ θα εξετάζε περεταίρω το θέμα και τη συνέχεια¹⁶¹. Δυστυχώς ο θάνατος του ηγέτη κατά τη διάρκεια των

¹⁵⁷ *Prosecutor vs Milosevic (Case No IT-02-54-I)* Indictments 22 November 2001 and 22 November 2002

¹⁵⁸ V. Peskin, *International Justice in Rwanda and the Balkans, Virtual Trials and Struggle for State Cooperation*, Cambridge University Press, 2008, p.57-59

¹⁵⁹ *Prosecutor vs Milosevic (Case No IT-02-54-I)*, Decision on motion for judgement of acquittal, Para 117 διαθέσιμο στο http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/tdec/en/040616.pdf

¹⁶⁰ Ibid para 118-245

¹⁶¹ Ibid, para 246-248, 288-297, 323-324

διαδικασιών της δίκης, το Μάρτιο του 2006, δεν επέτρεψε την πλήρη παρουσίαση όλων των στοιχείων και την τελική απόφαση της δικαιοσύνης καθώς η υπόθεση τερματίστηκε¹⁶².

3.3.2.2 Υποθέσεις όπου οι κατηγορούμενοι βρέθηκαν ένοχοι

Από τις υποθέσεις που εκδικάστηκαν εξ ολοκλήρου από το συγκεκριμένο δικαστήριο μόνο δύο ήταν αυτές οι οποίες κατέληξαν σε καταδικαστική απόφαση των κατηγορουμένων σε ότι αφορά το έγκλημα της γενοκτονίας. Αρχικά εκδικάστηκε η υπόθεση με κατηγορούμενο τον Vujadin Popovic αλλά και έξι ακόμη άτομα τους Ljubiša Beara, Drago Nikolić, Ljubomir Borončanin, Vinko Pandurević, Radivoje Miletić και Milan Gvero, όλοι μέλη των σέρβικων ενόπλων δυνάμεων και οι οποίοι, πλην των δύο τελευταίων, κατηγορήθηκαν και για εγκλήματα που σχετίζονται με την γενοκτονία¹⁶³ για τα γεγονότα που έλαβαν χώρα μετά την πτώση του θύλακα της Srebrenitsa. Ο Beara ως επικεφαλής της υπηρεσίας για την Ασφάλεια ήταν υπεύθυνος για την οργάνωση και εφαρμογή της απομάκρυνσης, κακοποίησης και δολοφονίας Μουσουλμάνων από την περιοχή ενώ συνεργάστηκαν μαζί του γι' αυτό το σκοπό οι Vujadin Popovic και Drago Nikolić. Όλοι λάμβαναν εντολές εκτός από τον επικεφαλής του σέρβικου στρατού Mladic και από τους προϊσταμένους τους Ljubomir Borončanin και Vinko Pandurević αλλά και άλλους αξιωματούχους οι οποίοι δικάστηκαν σε διαφορετικό χρόνο. Τόσο ο Beara όσο και οι Popovic και Nikolić βρέθηκαν ένοχοι από το δικαστήριο, για διάπραξη γενοκτονίας οι δύο πρώτοι και συνέργεια ο τρίτος, και τους επιβλήθηκαν ποινές ισόβιας φυλάκισης και 35 χρόνων αντίστοιχα ενώ οι προϊστάμενοί τους που δικάζονταν μαζί τους αθωώθηκαν για το έγκλημα της γενοκτονίας¹⁶⁴.

Η δεύτερη υπόθεση αυτής της κατηγορίας αφορούσε και πάλι τα γεγονότα μετά της πτώση της Srebrenitsa και είχε ως κατηγορούμενο τον Zdravko Tolimir¹⁶⁵. Ο κατηγορούμενος ήταν υποδιευθυντής Πληροφοριών και Ασφάλειας των σέρβικων ενόπλων δυνάμεων στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και ανέφερε απευθείας στο Στρατηγό Mladic. Λόγω της θέσης και των αρμοδιοτήτων που είχε κατηγορήθηκε τόσο για τη δολοφονία, το βασανισμό και τις διώξεις που έλαβαν χώρα στην περιοχή της Srebrenitsa μετά την πτώση της αλλά

¹⁶² *Prosecutor vs Milosevic (Case No IT-02-54-I)*, Case information sheet at

http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/cis/en/cis_milosevic_slobodan_en.pdf

¹⁶³ *Prosecutor vs Popovic et al (Case No. IT-05-88-I)* Indictments 26 March 2002, 28 June 2005, 14 June 2006 and 04 August 2006

¹⁶⁴ *Ibid*, Case information sheet διαθέσιμο στο

http://www.icty.org/x/cases/popovic/cis/en/cis_popovic_al_en.pdf

¹⁶⁵ *Prosecutor vs Tolimir et al (Case No. IT-05-88/2)* Indictments 14 June 2005, 28 August 2006, 11 June 2007 and 04 November 2009

επίσης θεωρήθηκε ότι είχε, από πριν, οργανώσει μαζί με άλλους αξιωματούχους την καταστροφή και το διωγμό του μουσουλμανικού πληθυσμού, στα πλαίσια της «εθνοκάθαρσης» της περιοχής. Το δικαστήριο το Δεκέμβριο του 2012 αποφάσισε για την ενοχή του κατηγορουμένου σε ότι αφορά τα εγκλήματα της γενοκτονίας και τον καταδίκασε τόσο γι' αυτά όσο και για άλλα σοβαρά εγκλήματα σε ισόβια φυλάκιση. Ο κατηγορούμενος έχει υποβάλλει έφεση η οποία και αναμένεται να εκδικαστεί¹⁶⁶.

3.3.2.3 Υποθέσεις όπου οι κατηγορούμενοι βρέθηκαν αθώοι

Αν και λίγο έως πολύ οι υποθέσεις που εκδικάστηκαν στο δικαστήριο είχαν πάρα πολλά κοινά και αφορούσαν τα ίδια γεγονότα, υπήρξαν αρκετές περιπτώσεις στις οποίες το δικαστήριο αποφάσισε την αθώωση των κατηγορουμένων, κυρίως γιατί θεωρούσε ότι τα εκτεθέντα στοιχεία και μαρτυρίες δεν αποδείκνυαν πέραν πάσης αμφιβολίας ότι οι κατηγορούμενοι είχαν την πρόθεση να εκτελέσουν γενοκτονία.

Η πρώτη υπόθεση αυτής της κατηγορίας αφορούσε τον Goran Jelisić, ο οποίος εκτός των άλλων αυτοαποκαλούνταν «Σέρβος Αδόλφος», προκαλώντας εύλογα συνειρμούς για τη δράση στην οποία επιδόθηκε κατά τη διάρκεια του πολέμου. Σύμφωνα με τα κατηγορητήρια ο Jelisić προέβει σε συστηματικούς φόνους Βόσνιων Μουσουλμάνων κρατουμένων σε διάφορα σημεία της περιοχής του Brčko¹⁶⁷ στοχοποιώντας τους ως εθνική ή θρησκευτική ομάδα, ενώ ο ίδιος δήλωνε κατά τη δράση του ότι είχε μεταβεί στην περιοχή για να σκοτώσει Μουσουλμάνους, πληροφορώντας ταυτόχρονα τους κρατουμένους για τον αριθμό των ομοεθνών τους από τους οποίους είχε ήδη αφαιρέσει τη ζωή¹⁶⁸. Ο ίδιος, αν και είχε κάνει ανοιχτά γνωστές τις προθέσεις του με τις πράξεις και τις δηλώσεις του, στο δικαστήριο δήλωσε μεν ένοχος για τις κατηγορίες που αφορούσαν την τέλεση εγκλημάτων πολέμου και παραβίασης των αρχών και των εθίμων του πολέμου αρνήθηκε όμως την ενοχή του σχετικά με την τέλεση γενοκτονίας. Το δικαστήριο, απ' την πλευρά του, αποφάνθηκε ότι αν και υπήρχε πρόθεση για διάκριση σύμφωνα με την εθνότητα ή το θρήσκευμα και διάπραξη πράξεων οι οποίες υπόκεινται στην αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της γενοκτονίας, ο κατηγορούμενος δεν είχε την πρόθεση να καταστρέψει ολικά ή εν μέρει τη μουσουλμανική ομάδα της περιοχής του Brčko, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατό να αποδειχθεί πέραν πάσης αμφιβολίας η τέλεση γενοκτονίας από μέρους του, καταδικάζοντάς τον τελικά μόνο

¹⁶⁶ Ibid, case information sheet διαθέσιμο στο http://www.icty.org/x/cases/tolimir/cis/en/cis_tolimir_en.pdf

¹⁶⁷ Πόλη και περιοχή στη βορειοανατολική Βοσνία-Ερζεγοβίνη

¹⁶⁸ *Prosecutor vs Jelisić* (Case No IT-95-10-I) Indictments 21 July 1995, 13 November 1995 and 19 October 1998

για τα εγκλήματα για τα οποία δήλωσε ένοχος σε κάθειρξη 40 ετών¹⁶⁹. Το τμήμα Εφέσεων που ακολούθησε απεφάνθη ότι το αρχικό τμήμα το οποίο εκδίκασε την υπόθεση θεώρησε εσφαλμένα ότι τα αποδεικτικά στοιχεία δεν επαρκούσαν για την καταδίκη του Jelisić και για το αδίκημα της γενοκτονίας, δεν θεώρησε όμως απαραίτητο να ανατρέψει την αθωωτική απόφαση και να παραπέμψει την υπόθεση σε περαιτέρω διαδικασίες, καθώς μια νέα εκδίκαση αυτής θα αφορούσε μόνο το ερώτημα κατά πόσο ο κατηγορούμενος είχε την πρόθεση να τελέσει γενοκτονία, χωρίς να μεταβάλλει κατά πολύ την επιβληθείσα σε αυτόν ποινή¹⁷⁰.

Άλλη υπόθεση με παρόμοια χαρακτηριστικά ήταν εκείνη με κύριο κατηγορούμενο τον Duško Sikirica¹⁷¹, επικεφαλής ασφαλείας του στρατοπέδου κράτησης Keraterm¹⁷². Ο Sikirica κατηγορήθηκε ως υπεύθυνος για διάπραξη γενοκτονίας αλλά και συνέργεια σε αυτή, πράξεις που αποσκοπούσαν στην μερική ή πλήρη καταστροφή των ομάδων των Βόσνιων Μουσουλμάνων και Βόσνιων Κροατών που κρατούνταν στο Keraterm. Τόσο ο ίδιος όσο και οι υφιστάμενοί του προέβησαν στη δολοφονία και στην πρόκληση σοβαρών σωματικών και ψυχικών βλαβών σε μέλη των παραπάνω ομάδων τα οποία κρατούνταν στο στρατόπεδο, ενώ ταυτόχρονα υπονόμειαν τις συνθήκες κράτησης των παραπάνω με στόχο την μερική ή ολική φυσική τους εξόντωση. Κατά τη διάρκεια της δίκης η υπεράσπιση του κατηγορουμένου υπέβαλλε αίτημα απόρριψης των κατηγοριών που αφορούσαν το έγκλημα της γενοκτονίας, στηριζόμενη αφενός στην απόφαση του δικαστηρίου που αφορούσε την υπόθεση του Goran Jelisić αλλά και στην απουσία αναφοράς στη Σύμβαση για τη Γενοκτονία των πολιτικών ομάδων, ως ομάδες εναντίον των οποίων μπορεί να στραφεί η γενοκτονική δράση κάποιου, ενώ υποστήριξε ότι ο πελάτης της ναι μεν προέβει στις πράξεις δολοφονίας και επίθεσης εναντίον ορισμένων κρατουμένων, δεν είχε όμως ενσυνείδητα ως στόχο την εξόντωση των Βόσνιων Μουσουλμάνων και Κροατών κρατουμένων, ούτε ακολουθούσε κάποιο σχέδιο με απώτερο σκοπό τη διάπραξη γενοκτονίας¹⁷³. Ο Εισαγγελέας με τη σειρά του προσπάθησε να αποδείξει ότι οι ισχυρισμοί της υπεράσπισης είναι αβάσιμοι, στηριζόμενος σε προγενέστερες αποφάσεις του Διεθνούς Δικαστηρίου για τη Ρουάντα, οι οποίες και αφορούσαν περιπτώσεις γενοκτονίας με τα ίδια χαρακτηριστικά, αλλά και σε κείμενα διεθνούς δικαίου¹⁷⁴, χωρίς όμως να καταφέρει να πείσει του δικαστές, με αποτέλεσμα το αίτημα του κατηγορουμένου να γίνει

¹⁶⁹ Ibid, Judgement 14 Dec 1999, para 107,108

¹⁷⁰ Ibid, Appeal Chamber Judgement, 05 July 2001, para 72-75

¹⁷¹ *Prosecutor vs. Sikirica et al* (Case No IT-95-8-I) Indictments 21 July 1995, 24 August 1999 and 03 January 2001

¹⁷² Είχε ιδρύθει από τις σερβοβοσνιακές δυνάμεις στην περιοχή του Prijedor, στη βορειοδυτική Βοσνία Ερζεγοβίνη

¹⁷³ Ο.π, Judgement on Defence Motion to Acquit, 03 September 2001, para 13-20

¹⁷⁴ Ibid para 24-54

τελικά δεκτό και να διαγραφούν από το κατηγορητήριο εντελώς οι κατηγορίες που συσχετιζόταν με το έγκλημα της γενοκτονίας¹⁷⁵.

Ακολούθως απαγγέλθηκαν κατηγορίες σχετικά με γεγονότα στην περιοχή του Prijedor σε αξιωματούχους που δρούσαν στην περιοχή¹⁷⁶. Ανάμεσά τους ήταν Molimir Srtakić ο οποίος αρχικά κατηγορήθηκε για συνέργεια σε γενοκτονία, μετά το θάνατο του ενός εκ των κυρίων κατηγορουμένων όμως του απαγγέλθηκαν ξεχωριστές κατηγορίες¹⁷⁷, οι οποίες συμπεριελάμβαναν 2 κατηγορίες σχετικές με το έγκλημα της γενοκτονίας οι οποίες στη συνέχεια μειώθηκαν σε μία. Ως ηγετικό στέλεχος της υπηρεσίας διαχείρισης κρίσεων στο Prijedor και επικεφαλής του Συμβουλίου για την Εθνική Ασφάλεια έπαιξε κυρίαρχο ρόλο στις επιχειρήσεις για την «εθνοκάθαρση» της περιοχής και τη λειτουργία των στρατοπέδων κράτησης εκεί. Και εδώ το δικαστήριο δεν πείστηκε ότι ο κατηγορούμενος είχε την πρόθεση να εκτελέσει γενοκτονία εναντίον των Μουσουλμάνων και Κροατών πολιτών της περιοχής και τον αθώωσε γι' αυτή την κατηγορία¹⁷⁸.

Συνεχίζοντας το δικαστήριο απήγγειλε κατηγορίες στους Radoslav Brđanin¹⁷⁹ σχετικά με την τέλεση γενοκτονίας στην αυτόνομη επαρχία της Krajina, όπου ο πρώτος ήταν σημαντική πολιτική φιγούρα της περιοχής¹⁸⁰. Κατηγορήθηκε ότι με τις πράξεις τους προέβει στην «εθνοκάθαρση» της περιοχής από το μη σερβικό στοιχείο χωρίς ταυτόχρονα να αποτρέπει τους υφισταμένους του από ανάλογες πράξεις, οι οποίες κατέληξαν στη δολοφονία, εγκλεισμό και βασανισμό Μουσουλμάνων και Κροατών πολιτών. Ο κατηγορούμενος βρέθηκε ένοχος για τα υπόλοιπα εγκλήματα για τα οποία κατηγορήθηκε, όχι όμως και για το έγκλημα της γενοκτονίας καθώς σύμφωνα με το δικαστήριο από τα εκτεθέντα στοιχεία δεν αποδείχθηκε ότι οι πράξεις του ίδιου και των υφισταμένων του αποσκοπούσαν στην καταστροφή των ομάδων μη σερβικής καταγωγής, μιας και ο αριθμός των ατόμων που απομακρύνθηκαν από την περιοχή ήταν πολύ μεγαλύτερος από αυτόν που δολοφονήθηκαν¹⁸¹.

Λίγο αργότερα ήρθε η σειρά του Momčilio Krajišnik¹⁸² σημαντικότετου στελέχους του Σερβικού Δημοκρατικού Κόμματος της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και προέδρου της

¹⁷⁵ Ibid para 55-98

¹⁷⁶ *Prosecutor vs. Kovasevic & Drljaca* (Case No. IT-97-24-I.) Indictments 13 March 1997 and 23 June 1998

¹⁷⁷ *Prosecutor vs. Stakić* (Case No. IT-97-24), Indictments 06 August 2001, 28 February 2002 and

¹⁷⁸ Ibid, Case information sheet διαθέσιμο στο http://www.icty.org/x/cases/stakic/cis/en/cis_stakic.pdf

¹⁷⁹ *Prosecutor vs Brđanin & Talic* (Case No IT-99-36) Indictments 16 December 1999, 09 March 2001, 16 July 2001, 10 Dec 2001, 07 October 2002 and 09 December 2003,

¹⁸⁰ Κατείχε θέσεις κλειδιά σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένου της θέσης του αντιπροέδρου της Συνέλευσης της αυτόνομης περιοχής αλλά και του αντιπροέδρου της μετέπειτα σερβικής (Srpska) κυβέρνησης της Βοσνίας.

¹⁸¹ *Prosecutor vs Brđanin & Talic*, case information sheet διαθέσιμο στα http://www.icty.org/x/cases/brdanin/cis/en/cis_brdjanin_en.pdf και http://www.icty.org/x/cases/talic/cis/en/cis_talic_en.pdf

¹⁸² *Prosecutor vs Krajišnik* (Case IT-00-39-I) Indictments 21 March 2000, 09 March 2001 and 07 March 2002,

Σερβοβοσνιακής Συνέλευσης. Κατηγορήθηκε ανάμεσα στα άλλα και για την τέλεση και τη συνέργια σε γενοκτονία καθώς λόγω της πολιτικής του θέσης γνώριζε τις προθέσεις και τις πράξεις της ηγεσίας των Σερβοβοσνίων ενώ και ο ίδιος ασκούσε έλεγχο στις Σερβοβόσνιες δυνάμεις οι οποίες διέπραξαν τα εγκλήματα αυτά. Μετά τη εξέταση των στοιχείων και την τελική απόφαση του δικαστηρίου και αυτός ο κατηγορούμενος βρέθηκε ένοχος για τα υπόλοιπα εγκλήματα για τα οποία κατηγορήθηκε όχι όμως γι' αυτά τα οποία σχετίζονταν με το έγκλημα της γενοκτονίας. Σύμφωνα με το σκεπτικό των δικαστών αν και αποδείχτηκε η διάπραξη των πράξεων που συμπεριλαμβάνονται στην αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της γενοκτονίας και εδώ δεν αποδείχθηκε πέραν πάσης αμφιβολίας πρόθεση για διάπραξη γενοκτονίας¹⁸³.

3.3.2.4 Υποθέσεις όπου οι κατηγορούμενοι προέβησαν σε συμφωνία με το δικαστήριο

Ανάμεσα στους κατηγορηθέντες βρέθηκαν δύο οι οποίοι αναγνώρισαν τα σφάλματα τους και προκειμένου να βοηθήσουν το δικαστήριο στις έρευνές του αλλά και να εξιλεωθούν ίσως με κάποιον τρόπο ήρθαν σε συμφωνία με αυτό.

Η πρώτη υπόθεση αφορούσε τη Biljana Plavšić¹⁸⁴, τη μοναδική γυναίκα κατηγορούμενη, η οποία την περίοδο των γεγονότων ήταν σημαντική Σερβοβοσνιακή πολιτική φιγούρα¹⁸⁵. Κατηγορήθηκε, εκτός των υπολοίπων και με το έγκλημα της γενοκτονίας, προχώρησε όμως σε συμφωνία με το δικαστήριο αποδεχόμενη την ενοχή της για διώξεις με βάση πολιτικά, θρησκευτικά και εθνικά κριτήρια, πράξη για την οποία τιμωρήθηκε με 11 χρόνια φυλάκισης, και αθώωθηκε για τις λοιπές κατηγορίες¹⁸⁶.

Ακολούθησε η υπόθεση των Momir Nolic και του Dragan Obrenovic¹⁸⁷. Και οι δύο ήταν στρατιωτικοί και κατά τη διάρκεια του πολέμου ο πρώτος ασκούσε τα καθήκοντα του υποδιοικητή πληροφοριών και ασφαλείας της Ταξιαρχίας Bratunac, ενώ ο δεύτερος αρχικά επιτελάρχης της 1^{ης} Ταξιαρχίας Zvornik και στη συνέχεια διοικητής της. Κατηγορήθηκαν με το έγκλημα της γενοκτονίας για τα γεγονότα που ακολούθησαν την πτώση της Srebrenitsa, καθώς οι Μονάδες του έλαβαν ενεργό ρόλο, ως μέρος του Σώματος της Drina. Ακολούθως σύναψαν συμφωνία με το δικαστήριο και δήλωσαν ένοχοι για το έγκλημα της δίωξης, ως

¹⁸³ Ibid, case information sheet διαθέσιμο στο http://www.icty.org/x/cases/krajisnik/cis/en/cis_krajisnik_en.pdf

¹⁸⁴ Prosecutor vs Krajisnik (Case IT-00-39-I) Indictments 21 March 2000, 09 March 2001 and 07 March 2002,

¹⁸⁵ Διετέλεσε εκπρόσωπος της σερβικής πλευράς στην προεδρία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης ενώ είχε αποδεδειγμένα έλεγχο στις σέρβικες δυνάμεις κατά τη διάρκεια της κρίσης

¹⁸⁶ Ibid, Case Information Sheet (Biljana Plavšić) διαθέσιμο στο http://www.icty.org/x/cases/plavsic/cis/en/cis_plavsic_en.pdf

¹⁸⁷ Prosecutor vs Blagojević & Jokić (Case No IT-02-60) Indictments 22 January 2002, 27 May 2002 and 26 May 2003

έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, δεχόμενοι την επιβολή 27¹⁸⁸ και 17¹⁸⁹ χρόνων κάθειρξης αντίστοιχα ενώ αθωώθηκαν για τις υπόλοιπες κατηγορίες.

3.3.2.5 Υποθέσεις όπου οι κατηγορούμενοι αθωώθηκαν κατά την άσκηση έφεσης

Όπως σε κάθε δικαστήριο έτσι και σε αυτό κάθε κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να ασκήσει έφεση επί της απόφασεως ή της ποινής που του επιβλήθηκε. Κάνοντας χρήση του δικαιώματος αυτού δύο κατηγορούμενοι απαλλάχθηκαν των κατηγοριών σχετικά με το έγκλημα της γενοκτονίας.

Η πρώτη υπόθεση αφορούσε τον Radislav Krstic¹⁹⁰ ο οποίος ήταν αρχικά επιτελής και στη συνέχεια επικεφαλής των δυνάμεων που αποτελούσαν το Σώμα της Drina. Πρόκειται για τον πρώτο χρονικά κατηγορηθέντα ο οποίος βρέθηκε ένοχος για το έγκλημα της γενοκτονίας και καταδικάστηκε σε κάθειρξη, καθώς αποδείχθηκε ότι στα πλαίσια των σχεδίων επιχειρήσεων που είχαν διαταχθεί οι σέρβικες δυνάμεις να εφαρμόσουν στη περιοχή της Srebrenitsa, ο ίδιος ως επιτελής του Σώματος της Drina συμμετείχε στην υλοποίηση επιθέσεων εναντίον του θύλακα αυτού, επιχείρηση που έφερε το κωδικό όνομα «Krivaja 95»¹⁹¹. Τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν απέδειξαν ότι η όλη επιχείρηση πραγματοποιήθηκε κάτω από τις διαταγές του Στρατηγού Mladic με την αναγκαία όμως υποστήριξη των δυνάμεων του Σώματος της Drina, οι οποίες επιφορτίστηκαν κυρίως με τη μεταφορά των μουσουλμάνων εκτός της περιοχής, τόσο σε στρατόπεδα κράτησης όσο και σε άλλες «ασφαλείς» περιοχές. Αν και δεν αποδείχθηκε ότι αυτές συμμετείχαν στις μαζικές εκτελέσεις, το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι ο επικεφαλής του Σώματος της Drina και οι υφιστάμενοί του δεν ήταν δυνατό να μην γνώριζαν τις θηριωδίες που συνέβαιναν στη περιοχή ευθύνης τους, ιδιαίτερα δε αφού είχαν φυσική παρουσία στο Potocari και τη Srebrenitsa, ενώ η μειωμένη δύναμη των αντρών του Mladic, οι οποία δεν επαρκούσε προκειμένου να πραγματοποιηθούν όλες αυτές οι κτηνωδίες, καταδεικνύει ότι δεν αποκλείεται η συμμετοχή των αντρών του Σώματος στις μαζικές εκτελέσεις. Τα παραπάνω οδήγησαν το δικαστήριο στο να αποφασίσει ότι ο Krstic, ως επιτελής και στη συνέχεια επικεφαλής των δυνάμεων του Σώματος, γνώριζε το σχέδιο για την εξόντωση των μουσουλμάνων της Srebrenitsa καταδικάζοντάς τον τελικά

¹⁸⁸ *Prosecutor vs. Nikolic* (Case IT-02-60/1), Case information sheet διαθέσιμο στο http://www.icty.org/x/cases/nikolic/cis/en/cis_nikolic_momir_1.pdf

¹⁸⁹ *Prosecutor vs. Obrenovic* (Case IT-02-60/2), Case information sheet διαθέσιμο στο http://www.icty.org/x/cases/obrenovic/cis/en/cis_obrenovic_1.pdf

¹⁹⁰ *Prosecutor vs. Krstic* (Case No IT-98-33-I), Indictment 2 November 1998

¹⁹¹ Η επιχείρηση αν και αρχικά προέβλεπε τον όσο δυνατό μεγαλύτερο περιορισμό και αποκλεισμό της «ασφαλούς» περιοχής στην οποία διέμεναν οι μουσουλμάνοι κάτοικοι, με στόχο να οδηγηθούν αυτοί σε ανθρωπιστική κρίση και τελικά να εγκαταλείψουν την περιοχή, τελικά κατέληξε στη σφαγή της Srebrenitsa, με τη δολοφονία περίπου 8000 μουσουλμάνων και την αποστολή χιλιάδων από αυτούς σε στρατόπεδα κράτησης στα οποία επικρατούσαν απάνθρωπες συνθήκες εγκλεισμού και διαβίωσης.

σε κάθειρξη 46 χρόνων για τα εγκλήματα της δολοφονίας, επίθεσης και γενοκτονίας. Η υπεράσπισή του στη συνέχεια υπέβαλλε έφεση σε ότι αφορά την κατηγορία και την καταδίκη για το έγκλημα της γενοκτονίας, αναφέροντας ότι κατά την εκδίκαση της υπόθεσης παρερμηνεύτηκε και χρησιμοποιήθηκε με λανθασμένο τρόπο ο ορισμός της γενοκτονίας. Η έφεση έγινε δεκτή σε ότι αφορά την κατηγορία σχετικά με τη διάπραξη γενοκτονίας, μιας και σύμφωνα με την άποψη του Εφετείου δεν αποδείχτηκε ότι ο κατηγορούμενος είχε την πρόθεση να διαπράξει γενοκτονία, αλλά όχι σε ότι αφορά τη συμμετοχή και συνέργεια σε αυτή και τελικά μείωσε την ποινή του στα 35 χρόνια κάθειρξης¹⁹².

Δεύτερο παράδειγμα αποτελεί η υπόθεση του Vidoje Blagojević¹⁹³ ο οποίος ήταν στρατιωτικός, επικεφαλής Μεραρχίας που δρούσε στην περιοχή της ανατολικής Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Κατηγορήθηκε με το έγκλημα της γενοκτονίας, καθώς οι άνδρες της Μεραρχίας του πρωτοστάτησαν στα επεισόδια που ακολούθησαν στην πτώση της Srebrenitsa και αποτέλεσαν μέρος του σχεδίου «Krievaja 95». Το δικαστήριο μετά την εξέταση των στοιχείων απεφάνθη για την ενοχή του σχετικά με τη διάπραξη γενοκτονίας, ο ίδιος όμως άσκησε έφεση αναφέροντας ότι το δικαστήριο λανθασμένα έκρινε ότι ο ίδιος είχε πρόθεση ή γνώριζε ότι εκτελούνταν το συγκεκριμένο έγκλημα, με τον Εισαγγελέα να προσπαθεί να πείσει για το αντίθετο. Τελικά το Εφετείο έκανε δεκτό το αίτημά του κρίνοντάς τον αθώο σε ότι αφορούσε τις κατηγορίες για γενοκτονίας¹⁹⁴.

3.3.2.6 Υποθέσεις όπου οι κατηγορούμενοι εξέπνευσαν κατά τη διάρκεια των εργασιών του δικαστηρίου

Εκτός από την περίπτωση του Milosevic υπήρξαν άλλες δύο υποθέσεις όπου οι κατηγορούμενοι απεβίωσαν πριν να τελειώσει η εκδίκαση της υπόθεσής τους.

Η πρώτη αφορούσε τον Milan Kovasevic¹⁹⁵ ο οποίος αποτελούσε τον επικεφαλής της υπηρεσίας διαχείρισης κρίσεων στην περιοχή του Prijedor. Κατηγορήθηκε ότι κατά την έναρξη των γεγονότων στη Βοσνία κατάρτισε και εφάρμοσε σχέδιο σχετικά με την αποβολή Μουσουλμάνων και Κροατών πολιτών από την περιοχή με στόχο την «εθνοκάθαρση» της. Το σχέδιο προέβλεπε τον περιορισμό των πολιτών αυτών των ομάδων εντός των χωριών στα οποία διέμεναν, μέσω της απαγόρευσης της ελεύθερης μετακίνησης και στη συνέχεια την

¹⁹² *Prosecutor vs. Krstic*, case information sheet διαθέσιμο στο http://www.icty.org/x/cases/krstic/cis/en/cis_krstic_en.pdf

¹⁹³ *Prosecutor vs Blagojević & Jokić* (Case No IT-02-60) Indictments 22 January 2002, 27 May 2002 and 26 May 2003

¹⁹⁴ *Ibid*, Case information sheet διαθέσιμο στο http://www.icty.org/x/cases/blagojevic_jokic/cis/en/cis_blagojevic_jokic_en.pdf

¹⁹⁵ *Prosecutor vs. Kovasevic & Drljaca* (Case No. IT-97-24-I.) Indictments 13 March 1997 and 23 June 1998

πραγματοποίηση επιθέσεων σε αυτά με στόχο τη δολοφονία, το βασανισμό και σύλληψη ατόμων τα οποία στη συνέχεια προωθούνταν στα στρατόπεδα κράτησης που λειτουργούσαν στις διάφορες περιοχές της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, ώστε μέσω της παραγωγής φόβου να αποτρέψουν άτομα των παραπάνω ομάδων από το να κατοικήσουν στην περιοχή. Η δίκη του ξεκίνησε στις 06 Ιουλίου 1998 δεν πρόλαβε όμως να ολοκληρωθεί καθώς ο κατηγορούμενος απεβίωσε ένα μήνα μετά¹⁹⁶.

Δεύτερη ήταν η υπόθεση του Momir Talic¹⁹⁷ και αφορούσε την τέλεση γενοκτονίας στην αυτόνομη επαρχία της Krajina, όπου ο κατηγορούμενος ενήργησε ως στρατιωτικός διοικητής Μονάδων της περιοχής. Κατηγορήθηκε ότι με τις πράξεις τους προέβει στην «εθνοκάθαρση» της περιοχής από το μη σερβικό στοιχείο, χωρίς ταυτόχρονα να αποτρέπει τους υφισταμένους του από ανάλογες πράξεις οι οποίες κατέληξαν στη δολοφονία, εγκλεισμό και βασανισμό Μουσουλμάνων και Κροατών πολιτών. Λόγω της κακής κατάστασης της υγείας του και μετά την επιδείνωση του προβλήματος που είχε η δίκη διακόπηκε και τελικά μετά το θάνατό του το Μάιο του 2003 τερματίστηκε η δίωξή του¹⁹⁸.

3.3.2.7 Υποθέσεις που παραπέμφθηκαν για εκδίκαση στα εθνικά δικαστήρια της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης

Κατά τη διάρκεια λειτουργίας του δικαστηρίου στα πλαίσια προσπάθειας αποσυμφόρησής του, με στόχο να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή και ταχύτητα στην εκδίκαση υποθέσεων υψηλά ιστάμενων προσώπων τα οποία ήταν κυρίως υπεύθυνα για τα σημαντικότερα εγκλήματα κατά τη διάρκεια των γεγονότων στην Γιουγκοσλαβία, αποφασίστηκε η παραπομπή εκδίκασης των υποθέσεων που αφορούσαν χαμηλόβαθμους αξιωματούχους στα εθνικά δικαστήρια της πρώην Γιουγκοσλαβίας¹⁹⁹. Δύο ήταν και εδώ οι υποθέσεις σχετικές με γενοκτονία που τράβηξαν αυτό το δρόμο.

Η πρώτη, που αφορούσε και την πρώτη περίπτωσης απαγγελίας κατηγοριών σχετικά με το έγκλημα της γενοκτονίας από το δικαστήριο αφορούσε τον Zelico Mejasic²⁰⁰. Αποτελούσε το Διοικητή του στρατοπέδου συγκέντρωσης Omarska στην περιοχή Prijedor της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και κατηγορήθηκε ότι προέβει στην εκτέλεση Βόσνιων Μουσουλμάνων πολιτών, οι οποίοι κρατούνταν στο στρατόπεδο, αλλά και γιατί προκάλεσε

¹⁹⁶ Ibid, case information sheet διαθέσιμο στο

http://www.icty.org/x/cases/milan_kovacevic/cis/en/cis_kovacevic_milan_en.pdf

¹⁹⁷ *Prosecutor vs Brđanin & Talic* (Case No IT-99-36) Indictments 16 December 1999, 09 March 2001, 16 July 2001, 10 Dec 2001, 07 October 2002 and 09 December 2003,

¹⁹⁸ Ibid, Case information sheet διαθέσιμο στο http://www.icty.org/x/cases/talic/cis/en/cis_talic_en.pdf

¹⁹⁹ S.C. Res. 1534, U.N. DOC. S/RES/1534 (March 26, 2004) και Annual Report of ICTY 2002, S/2002/985,7, 218

²⁰⁰ *Prosecutor vs Mejakic* (Case No IT-95-4-I) Indictments 13 February 1995 and 3 June 1998

σε αυτούς βαριές σωματικές και ψυχικές βλάβες ενώ ταυτόχρονα δεν τους παρείχε τις πρέπουσες συνθήκες κράτησης, αποσκοπώντας στην εξουδετέρωσή τους ως σύνολο ή ομάδα. Ο ίδιος σύμφωνα με το κατηγορητήριο ήταν γνώστης του τρόπου λειτουργίας των υφισταμένων του, οι οποίοι και διέπραξαν όλα τα παραπάνω, δεν έλαβε όμως καμία μέριμνα για την εμπόδιση των πράξεων αυτών ή την τιμωρία των υπευθύνων με αποτέλεσμα να είναι υπόλογος για το έγκλημα της γενοκτονίας. Διέφυγε της σύλληψης μέχρι τον Ιούλιο του 2003, ενώ η υπόθεσή του είχε ήδη συνενωθεί, λόγω συνάφειας, με άλλες από το Σεπτέμβριο του 2002, και παραπέμφθηκε προς εκδίκαση στα εθνικά δικαστήρια της Βοσνίας. Το κατηγορητήριο εκεί εγκρίθηκε στις 17 Ιουλίου 2006, χωρίς όμως να συμπεριλαμβάνει το έγκλημα της γενοκτονίας αλλά να κατηγορεί τον Mejakic για τέλεση εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας²⁰¹. Τελικά ο ίδιος καταδικάστηκε από το δικαστήριο της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης για τα εγκλήματα αυτά σε 21 χρόνια κάθειρξης²⁰².

Η δεύτερη αφορούσε τα γεγονότα μετά την πτώση της Srebrenitsa και σε αυτή απαγγέθηκαν κατηγορίες στον Milorad Trbić²⁰³ ο οποίος ήταν Λοχαγός του σέρβικου στρατού και άμεσος υφιστάμενος του Drago Nikolić, που συνδέθηκε με τα γεγονότα στην περιοχή. Ο κατηγορούμενος αντιμετώπισε εκτός των άλλων τις κατηγορίες της διάπραξης γενοκτονίας και της παρακίνησης και συνέργειας σε αυτή καθώς, σύμφωνα με το κατηγορητήριο, εκτέλεσε μαζικές δολοφονίες, βασανισμούς και εκδιώξεις εναντίον Μουσουλμάνων και Κροατών στις περιοχές της Srebrenitsa και της Zepa, με στόχο την καταστροφή των ομάδων αυτών, ενώ ταυτόχρονα συμφώνησε με τους κατηγορουμένους στην υπόθεση Popović να προβούν στη δολοφονία των Μουσουλμάνων αξιωμαχών ανδρών της Srebrenitsa και την απομάκρυνση των υπολοίπων από την περιοχή. Η υπόθεσή του τελικά παραπέμφθηκε για εκδίκαση στα εθνικά δικαστήρια της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, όπου και ο κατηγορούμενος βρέθηκε ένοχος για όλες τις κατηγορίες και καταδικάστηκε σε κάθειρξη 30 ετών²⁰⁴.

²⁰¹ Court of Bosnia and Herzegovina, *Confirmed indictment in the Mejakic and others case* διαθέσιμο στο <http://www.sudbih.gov.ba/index.php?id=190&jezik=e>

²⁰² Case Information Sheet “ Omarska camp & Keraterm camp” Case No. IT-02-65 διαθέσιμο στο http://www.icty.org/x/cases/mejakic/cis/en/cis_mejakic_al_en.pdf

²⁰³ *Prosecutor vs Trbić, Pandurevic et al* (Case IT-05-88/1, IT-05-86) Indictments 10 February 2005, 03 Mar 2005, 28 June 2005, 14 June 2006 and 18 August 2006

²⁰⁴ Ibid, Case information sheet διαθέσιμο στο http://www.icty.org/x/cases/trbic/cis/en/cis_trbic_en.pdf

3.4 Το *ad hoc* δικαστήριο για τη Ρουάντα (ICTR)

3.4.1 Το ιστορικό της κρίσης

Η Ρουάντα βρίσκεται στην κεντροανατολική Αφρική και συνορεύει με την Ουγκάντα, την Τανζανία, το Μπουруντί και τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό. Κατοικούν σε αυτή άνθρωποι τριών διαφορετικών ομάδων : οι Χούτου, οι Τούτσι και οι Τούα. Για αιώνες η χώρα ήταν γνωστή ως μοναρχία επικεφαλής και μέλη της οποίας ήταν άτομα από την ομάδα των Τούτσι. Ο βασιλιάς ήταν ο ανώτερος όλων μα οι υπόλοιποι πολίτες ζούσαν με σχετική αρμονία μεταξύ τους. Το 1884 η Ρουάντα μετατράπηκε σε γερμανική αποικία και μετά τη Συνθήκη των Βερσαλλιών πέρασε στην επίβλεψη της Κοινωνίας των Εθνών κάτω από την δικαιοδοσία του Βελγίου²⁰⁵. Τόσο οι Γερμανοί όσο και οι Βέλγοι, προκειμένου να επιτύχουν τον έλεγχο της μακρινής αυτής χώρας, χρησιμοποίησαν του μονάρχες Τούτσι, στους οποίους και ανέθεσαν στην ουσία τη διακυβέρνηση της χώρας. Το 1933 οι Βέλγοι εισήγαγαν ένα σύστημα εθνοτικών ταυτοτήτων, που ονομαζόταν «tribal cards» και θα χρησιμοποιούνταν για τις ανάγκες απογραφής και άλλων διοικητικών απαιτήσεων, γεγονός που ενέτεινε τις διαφορές μεταξύ των δύο κυρίαρχων ομάδων της χώρας²⁰⁶. Το 1957 δημιουργήθηκε το κόμμα των Χούτου, το οποίο ξεκίνησε αγώνα για την ισότητα των δύο φυλών μέσα στη χώρα, ενώ 2 χρόνια αργότερα ο θάνατος του Τούτσι μονάρχη αποτέλεσε σημείο καμπής για τη χώρα. Εξτρεμιστές της φυλής Χούτου σκότωσαν χιλιάδες άτομα που ανήκαν στη φυλή των Τούτσι και άλλα τόσα αναγκάστηκαν να βρουν καταφύγιο στις γειτονικές χώρες, με αποτέλεσμα οι Τούτσι να χάσουν πλέον τα προνόμια που είχαν στη διακυβέρνηση της χώρας. Από τότε ξεκίνησε ένας ανταρτοπόλεμος ανάμεσα στις δύο φυλές με πρόσφυγες Τούτσι, οι οποίοι είχαν δημιουργήσει το Rwandan Patriotic Front (RPF), να εισέρχονται κρυφά στη χώρα, να δημιουργούν προβλήματα και να διαφεύγουν και πάλι στις γειτονικές χώρες²⁰⁷.

Το 1962 η Ρουάντα κέρδισε την ανεξαρτησία της και ξεκίνησαν νέες συγκρούσεις ανάμεσα στις δύο φυλές, οι οποίες κατέληξαν στη σφαγή και την φυγή πολλών Τούτσι, με ταυτόχρονη εγκαθίδρυση δικτατορικού καθεστώτος από τη φυλή των Χούτου στη χώρα. Οι διωγμοί των Τούτσι συνεχίστηκαν, το 1973 άτομα της φυλής εκδιώχθηκαν από τα πανεπιστήμια και άλλα δημόσια ιδρύματα της χώρας ενώ θεσπίστηκε νόμος σύμφωνα με τον οποίο μόνο το 9% των θέσεων στο δημόσιο θα μπορούσε να δοθεί σε άτομα της φυλής. Σε όλα τα χρόνια που ακολούθησαν οι διακρίσεις και οι ενέργειες εναντίον των Τούτσι ήταν

²⁰⁵ Official Website of the Government of Rwanda, *Brief history of Rwanda*, διαθέσιμο στο

<http://www.gov.rw/History>

²⁰⁶ H. Ball, *Prosecuting War Crimes and Genocide, The 20th Century Experience*, The University Press of Kansas, 199, p. 158-159

²⁰⁷ Ibid

συνεχείς με αποτέλεσμα οι εξόριστοι της φυλής, οι οποίοι απαριθμούσαν περί τα 4.000.000, να ενισχύουν όλο και περισσότερο το RPF, τόσο με δωρεές όσο και με εξοπλισμό²⁰⁸.

Το 1990 ο επικεφαλής δικτάτορας Habyarimana προκειμένου να λάβει οικονομική βοήθεια από τη Δύση δέχθηκε την εγκαθίδρυση πολυκομματικής δημοκρατίας, με τη συμμετοχή και των δύο φυλών, στη χώρα. Την ίδια χρονιά ο στρατός του RPF εισέβαλλε στη χώρα από το Βορά και ξεκίνησε έτσι ένας νέος γύρος συγκρούσεων. Με βοήθεια από γαλλικά στρατεύματα αλλά και από το γειτονικό Ζαϊρ²⁰⁹, ο στρατός της Ρουάντα κατάφερε να απωθήσει το RPF, ως αντίποινα όμως εκτελέστηκαν αρκετά άτομα της φυλής Τούτσι. Οι συγκρούσεις των δύο στρατών όμως συνεχίστηκαν για τα επόμενα χρόνια και μετά από προσπάθειες των Ηνωμένων Εθνών υπογράφηκε τελικά, το 1993, συμφωνία ειρήνης ανάμεσα στον Habyarimana και τους εκπροσώπους των Τούτσι, η οποία και προέβλεπε τη διανομή της εξουσίας ανάμεσά τους και τη μελλοντική ειρηνική συμβίωσή τους στο εσωτερικό της χώρας. Η ενέργεια αυτή δεν έγινε αποδεκτή με καθόλου καλές προθέσεις από τους εξτρεμιστές Χούτου, οι οποίοι το 1994, θεωρώντας ότι ο Habyarimana δεν εξυπηρετούσε τους σκοπούς τους πλέον, κατέρριψαν το αεροπλάνο στο οποίο επέβαινε μαζί με τον πρόεδρο του Μπουρουντί κατά την προσγείωσή του στη χώρα. Μέσα στις επόμενες ημέρες ξεκίνησαν οι σφαγές όσων ανήκαν στη φυλή των Τούτσι, για τις οποίες χρησιμοποιήθηκαν «λίστες θανάτου» που είχαν καταρτιστεί με τη βοήθεια των «tribal cards» των προηγούμενων χρόνων. Το οξύμωρο είναι ότι ο ΟΗΕ απέσυρε τους παρατηρητές και τις δυνάμεις που βρίσκονταν στη χώρα, αφήνοντας μόλις 300 άτομα στην πόλη Kingali, οι οποίοι δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτε άλλο από το να παρατηρούν τη γενοκτονία που εκτυλισσόταν σε όλη την επικράτεια της χώρας, η οποία απαρίθμησε τελικά περί τα 800.000 θύματα μέσα σε χρονικό διάστημα 100 ημερών²¹⁰.

3.4.2 Η γενοκτονία στο ICTR

Τα παραπάνω γεγονότα και κυρίως η αμέλεια του ΟΗΕ να τα αποτρέψει ή να τα περιορίσει²¹¹, καθώς υπήρχαν πληροφορίες για τους σχεδιασμούς των Χούτου έναντι των

²⁰⁸ Ibid, p. 160

²⁰⁹ Μετέπειτα Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό

²¹⁰ Ο.π. υποσημείωση 206, p. 161-164

²¹¹ Χαρακτηριστικά ο Κόφι Ανάν, τότε υψηλός αξιωματούχος του ΟΗΕ, το 1994 ανέφερε: *Κανείς δεν θα πρέπει να αισθάνεται ότι έχει τη συνείδησή του ήσυχη σ' αυτή την υπόθεση. Εάν οι εικόνες δεκάδων χιλιάδων ανθρώπων σορών να σαπίζουν και να κατασπαράζονται από σκυλιά ... δεν αφυπνίζουν την απάθειά μας, δεν ξέρω τι μπορεί να το κάνει*, Le monde, 25 Μαΐου 1994, ενώ ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Bill Clinton κατά την άφιξή του στο Kingali τον Μάρτιο του 1998 ανέφερε ανάμεσα στα υπόλοιπα: *«Η διεθνής κοινότητα μαζί με τα έθνη της Αφρικής πρέπει να αντέξουν το μερίδιο της ευθύνης τους γι' αυτή την τραγωδία... Δεν αντιδράσαμε αρκετά γρήγορα αφότου ξεκίνησαν οι δολοφονίες... Δεν έπρεπε να αφήσουμε τα στρατόπεδα προσφύγων στο Ζαϊρ να γίνουν ασφαλή καταφύγια για τους δολοφόνους. Δεν ονομάσαμε αρκετά γρήγορα αυτά τα εγκλήματα με το*

Τούτσι, οι οποίες και είχαν διαβιβαστεί από τον Καναδό επικεφαλής των δυνάμεων του ΟΗΕ από τον Ιανουάριο του 1994 χωρίς αυτές να ληφθούν υπόψη²¹², είχαν ως αποτέλεσμα την αποστολή παρατηρητών στη χώρα οι οποίοι διαπίστωσαν ιδίως όμματα τη γενοκτονία που είχε διαπραχθεί εκεί. Οι αναφορές τους συνοδεύτηκαν από πρόταση για τη δημιουργία Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, η οποία έγινε δεκτή από το Συμβούλιο ασφαλείας του ΟΗΕ το Νοέμβριο του 1994²¹³, αν και προς έκπληξη όλων η Ρουάντα ψήφισε «όχι» στη σχετική ψηφοφορία²¹⁴, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί το πρώτο «δικαστήριο για τη γενοκτονία»²¹⁵, το οποίο με δεύτερη απόφαση²¹⁶ τοποθετούσε τη έδρα του δικαστηρίου στην Αρούσα της Τανζανίας και όχι στη Ρουάντα με στόχο να αποφευχθεί να επιβληθεί η λεγόμενη «δικαιοσύνη των νικητών» από τους Τούτσι οι οποίοι είχαν αναλάβει πλέον τα ηνία της κυβέρνησης.

Το δικαστήριο αν και είχε άσχημο ξεκίνημα καθώς στερούνταν προσωπικού και μέσω²¹⁷ κατέφερε τελικά να εκδώσει κατηγορητήρια για 95 άτομα από τα οποία τα 88 ήταν σχετικά με το έγκλημα της γενοκτονίας, γεγονός που επαληθεύει σε ένα βαθμό την επονομασία που δόθηκε στο δικαστήριο ως «δικαστήριο της γενοκτονίας»²¹⁸. Από τους κατηγορηθέντες σχεδόν η πλειοψηφία καταδικάστηκε τελεσίδικα για το έγκλημα αυτό, αρκετοί έχουν υποβάλει εφέσεις σχετικά με την απόφαση του δικαστηρίου, άλλοι αθώωθηκαν ενώ υπάρχουν και άτομα τα οποία διαφεύγουν ακόμη της σύλληψης ώστε να οδηγηθούν ενώπιον του δικαστηρίου. Επίσης από τις εκδικαζόμενες υποθέσεις κάποιες μεταφέρθηκαν σε άλλα δικαστήρια για να εκδικαστούν, ανάμεσα στα οποία και τα εθνικά δικαστήρια της Ρουάντα, ενώ υπάρχουν και άτομα τα οποία μέχρι σήμερα διαφεύγουν της σύλληψης²¹⁹. Παρακάτω ακολουθεί μια ενδεικτική, λόγω των ομοιοτήτων αλλά και του μεγάλου αριθμού αυτών, αναφορά υποθέσεων που εκδικάστηκαν από το δικαστήριο .

πραγματικό τους όνομα: γενοκτονία. Σε όλο τον πλανήτη υπήρχαν άτομα σαν εμένα που καθόταν σε γραφεία, μέρα με τη μέρα, τα οποία δεν αντιλαμβάνονταν το βάθος και την ταχύτητα με τα οποία εσεις κυριευόσασταν από αυτό τον απερίγραπτο φόβο», ο.π., σελ. 153

²¹² Ο.π., σελ. 163

²¹³ S/Res 955/1994 08 November 1994 διαθέσιμη στο <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/140/97/PDF/N9514097.pdf?OpenElement>

²¹⁴ Η κυβέρνηση της Ρουάντα είχε ενστάσεις αρχικά ως προς το χρονικό διάστημα διεξαγωγής της γενοκτονίας το οποίο θα ενέπιπτε στη δικαιοδοσία του δικαστηρίου, σύμφωνα με την ίδια οι πράξεις γενοκτονίας είχαν ξεκινήσει από τις αρχές του 1990 ενώ το δικαστήριο θεωρούσε τα γεγονότα του 1994 ως γενοκτονία, ενώ σύμφωνα με το καταστατικό του δικαστηρίου αυτό είχε δικαιοδοσία μόνο έναντι φυσικών προσώπων και όχι έναντι κατηγοριών ή ομάδων ανθρώπων. Επίσης είχε ενστάσεις σχετικά με τη χαμηλή στελέχωση του δικαστηρίου αλλά και με την απουσία της θανατικής καταδίκης ως επιβληθήσας ποινής. H. Ball, *ibid*, p.171-174

²¹⁵ K.C. Moghalu, *A shared Duty to Justice*, Legal Times, vol 21, 1998, p.29

²¹⁶ S/Res 977/ 1995, 22 February 1995, διαθέσιμη στο <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/050/66/PDF/N9505066.pdf?OpenElement>

²¹⁷ Schabas, ο.π., σελ.383 and Ball, ο.π. σελ. 174-175

²¹⁸ ICTR, Status of Cases, διαθέσιμο στο <http://www.unict.org/Cases/tabid/204/Default.aspx>

²¹⁹ Συγκεκριμένα 45 έχουν καταδικαστεί, 12 έχουν αθωωθεί, πρωτόδικα ή στο Εφετείο, 2 άτομα απεβίωσαν πριν ολοκληρωθούν οι δίκες τους, 16 υποθέσεις αναμένουν εκδίκαση στο εφετείο, 4 έχουν μεταφερθεί για εκδίκαση σε άλλα δικαστήρια και 9 άτομα διαφεύγουν της σύλληψης. ICTR Detainees and Convicted Persons - Status 05th August 2013 διαθέσιμο στο <http://www.unict.org/cases/tabid/202/Default.aspx>

3.4.2.1 Σημαντικότερες υποθέσεις του δικαστηρίου

Από τις υποθέσεις που εκδικάστηκαν στο δικαστήριο εξέχουσα θέση κατέχει αυτή του Jean-Paul Akayuesu²²⁰ καθώς είχε ως αποτέλεσμα την πρώτη καταδίκη από το δικαστήριο για το έγκλημα της γενοκτονίας²²¹. Ο κατηγορούμενος, εκπαιδευτικός στο επάγγελμα, είχε διοριστεί από τον πρόεδρο της χώρας δήμαρχος της περιοχής Taba, έχοντας ανάμεσα στα άλλα ως αποστολή τη διατήρηση της έννομης τάξης στην περιοχή. Κατηγορήθηκε ότι επί των ημερών του δολοφονήθηκαν στην περιοχή, σε κοινή θέα, τουλάχιστον 2000 Τούτσι ενώ γυναίκες της φυλής υπέστησαν βιασμούς, σεξουαλική και σωματική βία. Ο ίδιος αν και γνώριζε τις πράξεις αυτές δεν προέβει στην απαγόρευσή τους, πολλές φορές ήταν παρόντας σε αυτές, ενώ με το λόγο του προέτρεψε άτομα της φυλή Χούτου να προβούν στην εξόντωση ατόμων της αντίπαλης φυλής. Κατά την εκδίκαση της υποθέσεως δόθηκε για πρώτη φορά σε ένα διεθνές δικαστήριο η δυνατότητα να αποδείξει τι ακριβώς πρεσβεύει και σημαίνει ο όρος «γενοκτονία», καθώς όπως ανέφεραν οι δικαστές έγινε φανερό ότι οι δολοφονίες των Τούτσι από τους Χούτου πραγματοποιήθηκαν με στόχο τον αφανισμό των Τούτσι μιας και δεν γλίτωσαν από αυτές ούτε νεογέννητα μωρά²²² ενώ ταυτόχρονα έγινε ρηξικέλευθα δεκτό σε δικαστήριο ότι ο βιασμός γυναικών αποτελεί μορφή γενοκτονίας²²³. Ο κατηγορούμενος καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη και σήμερα εκτίει την ποινή του στο Μάλι.

Δεύτερη σημαντική υπόθεση είναι αυτή που αφορά τον Jean Kambada²²⁴ ο οποίος ανέλαβε την πρωθυπουργία της χώρας αμέσως μετά τη δολοφονία του Habyarimana και εκτελούσε τα καθήκοντα αυτά κατά τη διάρκεια των γεγονότων του 1994. Αποτελεί τον πρώτο και τον μόνο έως σήμερα επικεφαλής κυβέρνησης που αποδέχθηκε την ενοχή του σχετικά με τη διάπραξη γενοκτονίας²²⁵, ενώ στην καταδικαστική απόφαση της υπόθεσής του για πρώτη φορά η γενοκτονία περιγράφεται ως «το έγκλημα των εγκλημάτων»²²⁶. Τόσο ο Εισαγγελέας όσο και η υπεράσπιση ζήτησαν από το δικαστήριο να αντιμετωπίσουν την αποδοχή της ενοχής του ως δείγμα της μεταμέλειας, των τύψεων και της αποδοχής του κατηγορουμένου για την ευθύνη που τον βαραίνει σχετικά με τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν²²⁷. Το δικαστήριο όμως είχε άλλη άποψη αναφέροντας στην καταδικαστική απόφαση ότι η μεταμέλεια και η μετάνοια δεν είναι οι μόνες διαπιστώσεις που μπορούν να

²²⁰ Prosecutor vs Akayesu, Case ICTR-96-4, Indictment 13 February 1996

²²¹ Ibid, Judgment, 2 September 1998

²²² H. Ball, ο.π., σελ. 181

²²³ Ibid Judgment, 2 September 1998, para 731-734

²²⁴ Prosecutor vs Kambada, ICTR-97-23, Indictment 16 October 1997

²²⁵ Schabas, ο.π., σελ. 383

²²⁶ Prosecutor vs Kambada, ICTR-97-23, Judgment and Sentence, 4 September 1998, para. 16

²²⁷ Schabas, ο.π., σελ. 383

εξαχθούν από την αποδοχή της ενοχής²²⁸ ενώ ταυτόχρονα διαπίστωσε ότι ο κατηγορούμενος δεν κατάφερε να εξηγήσει την οικειοθελή συμμετοχή του στη διάπραξη της γενοκτονίας αλλά ούτε και εξέφρασε την μεταμέλειά του ή τη συγγνώμη του προς τα θύματά του, ακόμη και όταν είχε την ευκαιρία μέσα στην ίδια την αίθουσα του δικαστηρίου²²⁹, με αποτέλεσμα να τον καταδικάσει σε ισόβια κάθειρξη. Ο ίδιος στη συνέχεια υπέβαλλε έφεση, αναφέροντας ότι η αρχική δήλωση της ενοχής τους ήταν λανθασμένη καθώς δεν είχε κατανοήσει πλήρως τη βαρύτητα της κατηγορίας αλλά και το δικαίωμά του να έχει συνήγορο, κατά την εκδίκασή της όμως το εφετείο συνηγόρησε με την αρχική απόφαση²³⁰.

Σημαντική υπήρξε ακόμη η προσαγωγή του Théoneste Bagorosa²³¹ ο οποίος θεωρείται ότι αποτέλεσε το σχεδιαστή των γεγονότων που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια των 100 ημερών της γενοκτονίας. Ο ίδιος ήταν στρατιωτικός οποίος κανονικά είχε συνταξιοδοτηθεί από τον στρατό λίγο πριν την πυροδότηση των γεγονότων, διατήρησε όμως τη θέση του στο Υπουργείο άμυνας της χώρας και ήταν παρών κατά τις συνομιλίες στην Αρούσα σχετικά με την ειρηνική πορεία της χώρας προς τη δημοκρατία, αν και ήταν αντίθετος με αυτές²³². Μετά το θάνατο του Πρωθυπουργού Habyarimana, για τον οποίο πολλοί τον θεωρούσαν ως τον κύριο ύποπτο²³³, ο κατηγορούμενος ανέλαβε την ηγεσία του στρατού της χώρας ενορχηστρώνοντας τη σφαγή 800.000 ανθρώπων. Σύμφωνα με το κατηγορητήριο ο ίδιος και άλλα ανώτερα στελέχη της πολιτικής και στρατιωτικής ιεραρχίας είχαν καταστρώσει σχέδιο εξόντωσης της φυλής Τούτσι, την οποία και κατονόμαζαν ως εχθρό²³⁴, έχοντας ήδη προβεί σε ενέργειες για τον εξοπλισμό του στρατού και των παραστρατιωτικών οργανώσεων για το σκοπό αυτό αλλά και καταρτώντας λίστες με τα ονόματα όσων ανήκαν στη φυλή των Τούτσι, ενώ 3 ημέρες πριν την αρχή της γενοκτονίας ο κατηγορούμενος ανέφερε ότι η μόνη λύση στο πολιτικό αδιέξοδο της χώρας ήταν η εξόντωση των τελευταίων²³⁵. Ο ίδιος αρνήθηκε τις κατηγορίες, ισχυριζόμενος ότι η όλη κατάσταση ξέφυγε από τον έλεγχο του αλλά και ότι δε συνέβη γενοκτονία, χαρακτηρίζοντας τα γεγονότα ως μαζικές σφαγές όμως το δικαστήριο, μετά από μια μααραθώνια δίκη 5 χρόνων, λαμβάνοντας υπόψη τις αποδείξεις για τα θλιβερά γεγονότα που έλαβαν χώρα στις 100

²²⁸ *Prosecutor vs Kambada*, ICTR-97-23, Judgment and Sentence, 4 September 1998, para 52

²²⁹ *Ibid*, para 51

²³⁰ *Prosecutor vs Kambada*, ICTR-97-23, Appeals Chamber Judgment, 19 October 2000

²³¹ *Prosecutor vs Bagorosa*, Case ICTR-96-7, Indictment 20 February 1997

²³² Μετά το τέλος του και κατά την επιστροφή του στη Ρουάντα ανέφερε ότι γυρνούσε στη χώρα του προκειμένου «να προετοιμάσει τη αποκάλυψη», Amended Indictment 12 August 1999, para 5.10

²³³ M. Martin, *The state of Africa*, The Free Press, 2006, p. 507

²³⁴ *Prosecutor vs Bagorosa*, Case ICTR-96-7, Amended Indictment 12 August 1999, para. 5.6, 5.8

²³⁵ *Ibid*, para 5.13

ημέρες που διήρκησε η γενοκτονία²³⁶, τον καταδίκασε σε ισόβια κάθειρξη, ενώ μετά από έφεση που άσκησε όμως η ποινή του μειώθηκε στα 35 χρόνια κάθειρξης²³⁷.

Σημαντική ως προς το χαρακτήρα της είναι και η περίπτωση της δίκης της Pauline Nyiramasuhuko²³⁸, η οποία υπήρξε η πρώτη γυναίκα στην ιστορία της ανθρωπότητας που καταδικάστηκε για το έγκλημα της γενοκτονίας. Κατείχε τη θέση της Υπουργού Οικογενειακών Υποθέσεων και Γυναικείων θεμάτων και προερχόταν από μια φτωχή περιοχή της χώρας ενώ συνδεόταν με στενή φίλια με τη γυναίκα του δολοφονηθέντος Πρωθυπουργού. Μετά το ξέσπασμα της κρίσης, ενημερωνόταν για την εξέλιξη των γεγονότων, ζητώντας εκτός των άλλων την αποστολή οπλισμού στην περιοχή καταγωγής της προκειμένου να εξοπλιστεί ο πληθυσμός και να συνεχίσει την αποστολή του²³⁹. Έχοντας μεγάλη επιρροή στο λαό της περιοχής απ' όπου καταγόταν στάλθηκε εκεί με στόχο να ξεσηκώσει τους Χούτου εναντίον των Τούτσι, ώστε να ξεκινήσουν και εκεί οι σφαγές²⁴⁰. Το σχέδιο πέτυχε και με την προτροπή της χιλιάδες άτομα της φυλής Τούτσι σφαγιάστηκαν από τις παραστρατιωτικές δυνάμεις *Interahamwe* που δρούσαν στην περιοχή, επικεφαλής των οποίων ήταν ο γιος της, ο οποίος και δικάστηκε στην ίδια δίκη²⁴¹. Χαρακτηριστικές είναι οι μαρτυρίες θυμάτων που επιβίωσαν σύμφωνα με τις οποίες η ίδια σε ορισμένες περιπτώσεις επέλεγε τα θύματα ανάμεσα στον πληθυσμό της περιοχής ενώ προέτρεπε τους *Interahamwe* πριν δολοφονήσουν τις γυναίκες να τις βιάζουν²⁴². Η ίδια αρνήθηκε τις κατηγορίες, αναφέροντας ότι καθώς ήταν νέα στην πολιτική σκηνή, δεν είχε την απαραίτητη εξουσία στα χέρια της προκειμένου να διαπράξει ή να αποτρέψει όσα την κατηγορούσαν, ενώ σε συνέντευξη στο BBC σημείωσε ότι δεν μπορεί να την κατηγορούν για γενοκτονία μιας και είναι γυναίκα και μητέρα²⁴³. Το

²³⁶ Σε αυτά συμπεριλαμβάνονται και η δολοφονία της Πρωθυπουργού Agathe Uwilingiyimana, που προερχόταν από τη φυλή των Τούτσι, και ήταν η νόμιμη διάδοχος του Habyarimana μετά τη δολοφονία του, αλλά και η δολοφονία 10 Βέλγων κυανόκρανων που προστάτευαν την Πρωθυπουργό και βρέθηκαν μετά τη σύλληψή τους νεκροί και ευνοησμένοι.

²³⁷ *Prosecutor vs Bagorosa*, Case ICTR-96-7, Appeals Judgment, 14 December 2011

²³⁸ *Prosecutor vs Nyiramasuhuko*, Case ICTR-97-21, Indictment 03 September 1997

²³⁹ *Prosecutor vs Nyiramasuhuko*, Case ICTR-97-21, Amended Indictment 01 March 2001, para 6.13

²⁴⁰ Είναι χαρακτηριστικό ότι ο τοπικός άρχοντας, ο οποίος είχε εργαστεί σκληρά κατά την αρχή της κρίσης ώστε η περιοχή να διατηρηθεί ήρεμη, χωρίς σφαγιασμούς με αποτέλεσμα να συρρεύσουν εκεί αναζητώντας προστασία και άτομα της φυλής Τούτσι τα οποία κατηκούσαν σε γειτονικές περιοχές, μετά την έλευση της Nyiramasuhuko απομακρύνθηκε από τη θέση του και λίγο αργότερα δολοφονήθηκε. D. J. Maier, *Women Leaders in the Rwandan Genocide: When Women Choose to Kill*, The University of Northern Iowa Journal of Research, Scholarship and Creative Activity, Vol. 8, 2012-2013 διαθέσιμο στο <https://www.uni.edu/universitas/article/women-leaders-rwandan-genocide-when-women-choose-kill>

²⁴¹ Ο γιος της Arsene Shalom Ntahobali καθηγητής στο Πανεπιστήμιο στην περιοχή Butare όταν ξεκίνησαν οι σφαγές αντάλλαξε τα βιβλία μαθηματικών του με ένα μαχαίρι machete, έστησε μπλόκα κοντά στο σπίτι του και διέταξε τους Χούτου παραστρατιωτικούς να σφαγιάσουν και βιάσουν όσα άτομα της φυλής Τούτσι ανακάλυπταν. Radio Netherlands Worldwide, Africa, *ICTR Record Breaking Case Comes to a Close* διαθέσιμο στο <http://www.nw.nl/africa/article/ict-r-record-breaking-case-comes-a-close>

²⁴² Ο.π. υποσημείωση 240 και *Prosecutor vs Nyiramasuhuko*, Case ICTR-97-21, Amended Indictment 01 March 2001, para 6.31

²⁴³ N. Hog, *Women's Participation in the Rwandan Genocide: Mothers or Monsters*, International Review of the Red Cross, vol 92, no 877, March 2010, π. 93 διαθέσιμο στο <http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc-877-hogg.pdf>

δικαστήριο μπροστά στις αδιάσειστες αποδείξεις που παρουσιάστηκαν σε μια δίκη μαραθώνιο διάρκειας 10 ετών απέρριψε τους ισχυρισμούς της, την θεώρησε ένοχη σε όλα τα εγκλήματα σχετικά με τη γενοκτονία, πλην της κατηγορίας ότι διάπραξε αυτή μέσω της προτροπής για βιασμό και την καταδίκασε σε ισόβια φυλάκιση²⁴⁴. Η ίδια έχει υποβάλλει έφεση η εκδίκαση της οποίας ξεκίνησε το Μάιο του 2013²⁴⁵.

3.4.2.2 Υποθέσεις όπου οι κατηγορούμενοι βρέθηκαν ένοχοι

Σύμφωνα με τα αρχεία του δικαστηρίου από τις υποθέσεις που εκδικάστηκαν οι 45 ήταν καταδικαστικές σε ότι αφορά τις κατηγορίες που σχετίζονται με τη γενοκτονία²⁴⁶. Εκτός από τις σημαντικότερες υποθέσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω και οδήγησαν στην καταδίκη των κατηγορουμένων αξιοσημείωτη είναι και η υπόθεση που αφορά τους κατηγορουμένους Clement Kayishema και Obed Ruzindana²⁴⁷. Ο πρώτος ως Νομάρχης συγκεκριμένης περιοχής παρέπεμπε άτομα της φυλής Τούτσι να αναζητήσουν καταφύγιο σε περιοχές όπου στο παρελθόν αποτελούσαν άσυλο, όπως εκκλησίες ή σχολεία, γνωρίζοντας εκ των προτέρων ότι εκεί είχαν στηθεί ενέδρες οι οποίες θα οδηγούσαν στον αποδεκατισμό τους, ενώ κατηγορήθηκε ότι σε μερικές περιπτώσεις βοήθησε στη διεξαγωγή των αποτρόπαιων αυτών πράξεων²⁴⁸. Ο δεύτερος αποτελούσε τον επικεφαλής της παραστρατιωτικής οργάνωσης *Interahamwe*²⁴⁹ τα μέλη της οποίας είχαν ευρεία συμμετοχή στη διεξαγωγή της γενοκτονίας, ενώ και ο ίδιος προέβει σε ειδικές πράξεις²⁵⁰. Και οι δύο κατηγορούμενοι αρνήθηκαν της ενοχής τους ενώ το δικαστήριο αναγνώρισε ως μοναδικό ελαφρυντικό για τον δεύτερο το νεαρό της ηλικίας του και το γεγονός ότι δεν κατείχε κάποιο επίσημο αξίωμα με αποτέλεσμα αυτός να καταδικαστεί σε 25 χρόνια φυλάκιση ενώ ο πρώτος κατηγορούμενος σε ισόβια²⁵¹.

Άλλη υπόθεση με καταδικαστική, σε ένα βαθμό απόφαση, είναι αυτή που αφορά τον Simon Bikindi²⁵² ο οποίος ήταν διάσημος συνθέτης, μαέστρος και τραγουδιστής στη Ρουάντα, κατείχε θέση στο Υπουργείο Νεολαίας και Αθλητισμού της χώρας του, ενώ ήταν

²⁴⁴ *Prosecutor vs Nyiramasuhuko*, Case ICTR-97-21, Summary of Judgment and Sentence, 24 June 2011.

²⁴⁵ *Ibid*, Order setting the Time for the Status Conference, 08 April 2013

²⁴⁶ ICTR Detainees and Convicted Persons - Status 05th August 2013 διαθέσιμο στο <http://www.unictr.org/cases/tabid/202/Default.aspx>

²⁴⁷ *Prosecutor vs Kayishema and Ruzindana*, Case ICTR-95-1, Indictment 24 April 1996

²⁴⁸ Schabas, *ibid*, p. 386 και *Prosecutor vs Kayishema and Ruzindana*, Case ICTR-95-1, Sentence 21 May 1999

²⁴⁹ Η σημασία της λέξεως στη διάλεκτο των κατοίκων της Ρουάντα είναι «αυτοί που μάχονται μαζί», BBC News, Africa, 17 May 2011 διαθέσιμο στο <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-13431486>

²⁵⁰ Χαρακτηριστικά αναφέρεται στο κείμενο της απόφασης ότι ο κατηγορούμενος προέβει στη δολοφονία ενός 16χρονου κοριτσιού, επ' ονόματι Beatrice, αφού πρώτα με τη χρήση του διαδεδομένου στη χώρα μαχαιριού machete έσκισε τα ρούχα της, έκοψε με αργές κινήσεις το ένα της στήθος και συνέχισε στο κόψιμο και το άλλο της στήθος λέγοντας της να κοιτάξει στο πάτωμα που κείτονταν το κομμένο της μέλος. Μόλις τελείωσε με το βασανισμό του κοριτσιού τη δολοφόνησε χρησιμοποιώντας τη machete για να σκίσει το στομάχι της.

²⁵¹ *Prosecutor vs Kayishema and Ruzindana*, Case ICTR-95-1, Sentence 21 May 1999, para 27-28

²⁵² *Prosecutor vs Bikindi*, Case ICTR-01-72, Amended Indictment 15 June 2005

και μέλος του κυρίαρχου κόμματος στη χώρα²⁵³. Η υπόθεση θεωρείται άξια αναφοράς καθότι δείχνει ότι τα προβεβλημένα πρόσωπα μπορούν να επηρεάσουν στα πλαίσια της προπαγάνδας τον πληθυσμό και να τον οδηγήσουν σε ακραίες πράξεις. Σύμφωνα με το κατηγορητήριο, ανήκοντας στη φυλή των Χούτου, συνέθεσε τραγούδια μίσους εναντίον όσων ανήκαν στην αντίπαλη φυλή, τα οποία και αποτέλεσαν σημαντικό παράγοντα στην εκτέλεση του σχεδίου γενοκτονίας, καθώς δυναμίτιζαν και πόλωναν την κατάσταση. Ταυτόχρονα κατηγορήθηκε ότι και ο ίδιος ότι δολοφόνησε ή βασάνισε άτομα της φυλής Τούτσι αλλά και γιατί συμμετείχε στην εκπαίδευση της παραστρατιωτικής οργάνωσης *Interahamwe*. Ο κατηγορούμενος αρνήθηκε τις κατηγορίες ενώ η υπεράσπισή του έκανε ευρεία αναφορά στο δικαίωμα έκφρασης του κάθε καλλιτέχνη αναφέροντας επίσης ότι τα τραγούδια του δεν είχαν ως στόχο τη φυλή των Τούτσι. Το δικαστήριο, αν και μπορούσε να κατηγορηθεί ότι παραπλανήθηκε καθώς η ερμηνεία της τέχνης είναι κάτι το υποκειμενικό, απέφυγε αυτό τον σκόπελο και τελικά αποφάσισε ότι ο κατηγορούμενος είναι ένοχος για άμεση και δημόσια παρακίνηση σε γενοκτονία ενώ τον έκρινε, λόγω ελλιπών αποδεικτικών στοιχείων, αθώο για τις κατηγορίες της συνομοσίας και συνέργιας σε γενοκτονία και διάπραξης γενοκτονίας, καταδικάζοντάς τον σε 15 χρόνια φυλάκισης²⁵⁴, ενώ τα τραγούδια του έχουν απαγορευθεί στη χώρα από το 1994.

3.4.2.3 Υποθέσεις όπου οι κατηγορούμενοι βρέθηκαν αθώοι

Από τους κατηγορηθέντες σχετικά με εγκλήματα γενοκτονίας 12 άτομα, μέχρι σήμερα, έχουν αθωωθεί πρωτόδικα ή στο εφετείο²⁵⁵. Από αυτές αξιοσημείωτη είναι εκείνη που αφορούσε τον Hormisdas Nsengimana²⁵⁶, έναν ιερέα, ο οποίος κατηγορήθηκε ότι διέπραξε το έγκλημα της γενοκτονίας, μιας και συγκέντρωνε οπλισμό από το 1991, με στόχο τη δολοφονία ατόμων της φυλής Τούτσι, αναφέροντας συγχρόνως δημοσίως το μίσος του εναντίον τους, ενώ κατά τη διάρκεια των γεγονότων του 1994 διαδραμάτισε ηγετικό ρόλο σε παραστρατιωτική οργάνωση αποτελούμενη από εξτρεμιστές Χούτου και άτομα που ανήκαν στους *Interahamwe*. Κατηγορήθηκε επίσης ότι διέταξε τη δολοφονία ατόμων που ανήκαν στη φυλή των Τούτσι, ότι επέβλεπε μπλόκα στα οποία αναγνωριζόταν όσοι άνηκαν στη φυλή αυτή τα οποία και παρέδωσε στους *Interahamwe* προκειμένου να δολοφονηθούν, ενώ και ο

²⁵³ The Hague Justice Portal, *Courts and Tribunals: Simon Bikindi* διαθέσιμο στο <http://www.haguejusticeportal.net/index.php?id=10074>

²⁵⁴ *Prosecutor vs Bikindi*, Case ICTR-01-72, Judgment and Sentence, 08 December 2008 και S. Benesch, *The ICTR's Prosecution of a pop star: The Bikindi case*, in African Yearbook of International Law, Martinus Nijhoff Publisher's, 2012, p. 448, 454-456

²⁵⁵ Ο.π. υποσημείωση 244

²⁵⁶ *Prosecutor vs Nsengimana*, Case ICTR-2001-69, Amended Indictment 10 August 2001

ίδιος προέβει στη δολοφονία του προϊσταμένου του ιερέα στο καθολικό σχολείο που εργαζόταν, ο οποίος ήταν Τούτσι²⁵⁷. Ο ίδιος δήλωσε αθώος για τα εγκλήματα που τον κατηγορούσαν, αναφέροντας ότι ποτέ δεν πρόδωσε τον ιερατικό του όρκο και την βαθιά ριζωμένη η πίστη του, ακόμη και όταν κατηγορήθηκε για το έγκλημα της γενοκτονίας, ενώ πιστός σε αυτόν δεν έκανε ποτέ διάκριση ανάμεσα στους ανθρώπους²⁵⁸. Ο Εισαγγελέας προσπάθησε να πείσει το δικαστήριο για την ενοχή του κατηγορουμένου και πρότεινε να του επιβληθεί ποινή ισόβιας φυλάκισης το δικαστήριο όμως έκρινε ότι δεν υπήρχαν επαρκή στοιχεία που να αποδεικνύουν πέραν πάσης αμφιβολίας την ενοχή του αλλά και νομική βάση επ' αυτών και τελικά τον αθώωσε²⁵⁹ χωρίς να υποβληθεί έφεση από την πλευρά της Εισαγγελίας.

Άλλη υπόθεση αυτής της κατηγορίας είναι εκείνη που αφορά τον Emmanuel Bagambiki²⁶⁰, ο οποίος ήταν τοπικός άρχοντας στην περιοχή Cyanguga. Σύμφωνα με το κατηγορητήριο συγκέντρωνε οπλισμό προκειμένου να εξοπλίσει τις παραστρατιωτικές οργανώσεις που δρούσαν στην περιοχή ευθύνης του, κατέστρωνε λίστες θανάτου όπου συμπεριλαμβανόταν τα άτομα της περιοχής που ανήκαν στη φυλή των Τούτσι και υποκινούσε τη δολοφονία τους μέσα από τους λόγους του ακόμη και στην περίπτωση που άτομα αναζήτησαν άσυλο στο στάδιο της περιοχής²⁶¹. Ο ίδιος αρνήθηκε την ενοχή του ενώ το δικαστήριο αποφάσισε να τον κηρύξει αθώο αφενός γιατί έκρινε ότι δεν υπήρχαν επαρκείς αποδείξεις που να αποδεικνύουν την ενοχή του και αφετέρου γιατί έκρινε ότι υπήρχαν προβλήματα σχετικά με την απόδοση ευθύνης που του καταλόγιζε το κατηγορητήριο εναντίον του²⁶². Ο Εισαγγελέας υπέβαλλε έφεση σχετικά με την απόφαση του δικαστηρίου, το εφετείο όμως συντάχθηκε με την πρωτόδικη απόφαση. Οι αρχές της Ρουάντα επειδή είχαν αμφιβολίες και αντίθετη άποψη για την αθώωση αυτή, προσήγαγαν οι ίδιες τον κατηγορούμενο σε δίκη με τις κατηγορίες υποκίνησης και διάπραξης βιασμού, κατηγορίες που δεν του είχαν προσαφθεί από το Διεθνές Δικαστήριο, και για τις οποίες καταδικάστηκε ερήμην. Ο κατηγορούμενος ζει σήμερα στο Βέλγιο και οι αρχές της χώρας του έχουν ζητήσει από τη χώρα την έκδοσή του προκειμένου να εκτίσει την ποινή του, πράξη που έως σήμερα δεν έχει πραγματοποιηθεί²⁶³.

²⁵⁷ Ibid, para 1-37

²⁵⁸ Hirondelle News Agency, International Justice Reporting, *ICTR/Nsengimana: Ex-Boss of Catholic College Claims he has Never Betrayed his Vows*, διαθέσιμο στο <http://www.hirondellenews.com/ict-rwanda/356-acquittals/nsengimana-hormisdas/17201-en-en-080708-ict-rnsengimana-ex-boss-of-catholic-college-claims-he-has-never-betrayed-his-vows62526252>

²⁵⁹ *Prosecutor vs Nsengimana*, Case ICTR-2001-69, Judgment 17 November 2009

²⁶⁰ *Prosecutor vs Bagambiki*, Case ICTR-97-36, Amended Inticment

²⁶¹ Ibid and The Hague Justice Portal, Courts and Tribunals: Emmanuel Bagambiki διαθέσιμο στο <http://www.haguejusticeportal.net/index.php?id=10652>

²⁶² *Prosecutor vs Bagambiki*, Case ICTR-97-36, Judgment 25 February 2004

²⁶³ Ο.π., υποσημείωση 259

3.4.2.4 Υποθέσεις όπου οι κατηγορούμενοι αποδέχθηκαν την ενοχή τους

Εκτός της περίπτωσης του Πρωθυπουργού της χώρας, κατά τη διάρκεια των γεγονότων, ο οποίος αποδέχθηκε την ενοχή του ενώπιον του δικαστηρίου άλλα 5 άτομα προέβησαν στην ίδια πράξη²⁶⁴. Η περίπτωση του κατηγορουμένου Omar Serushago²⁶⁵ ανήκει σ' αυτή την κατηγορία. Ο κατηγορούμενος προσήλθε ο ίδιος και παραδόθηκε στο δικαστήριο πριν ακόμη καταρτιστεί το κατηγορητήριο, αποδέχτηκε ότι τέλεσε το έγκλημα της γενοκτονίας, τα στοιχεία απέδειξαν ότι κατά τη διάρκεια των γεγονότων βοήθησε ορισμένα θύματα να δραπετεύσουν σώζοντας τη ζωή τους, ενώ ο ίδιος ζήτησε συγχώρεση από όσους έβλαψε αλλά και από ολόκληρο το λαό της Ρουάντα²⁶⁶. Το δικαστήριο αποδεχόμενο την ειλικρινή του μεταμέλεια που αποδείχθηκε από τις πράξεις του, αλλά και τη βοήθεια που προσέφερε σε αυτό με τα στοιχεία που προσκόμισε, τον καταδίκασε σε 15 χρόνια φυλάκιση²⁶⁷ απόφαση εναντίον της οποίας δεν υποβλήθηκε έφεση από την πλευρά του Εισαγγελέα.

Άλλη υπόθεση της ίδιας κατηγορίας, άξια ιδιαίτερης μνείας, είναι αυτή που αφορά τον κατηγορούμενο George Ruggiu²⁶⁸ ο οποίος ήταν ραδιοφωνικός παραγωγός ιταλοβελγικής καταγωγής που ζούσε και εργαζόταν στην πόλη Kingali. Ο ίδιος μέχρι την ηλικία των 35 ζούσε στη Βέρνη, μετά από τη γνωριμία του με άτομο από τη φυλή Χούτου, ανέπτυξε πολλές σχέσεις με διπλωμάτες από τη χώρα και τελικά μετακόμισε σε αυτή το 1993²⁶⁹. Εκεί εργάστηκε στο ραδιόφωνο της πόλης Kingali και μετά το ξέσπασμα των γεγονότων του 1994 μέσα από την εκπομπή του παρακινούσε τους Χούτου ακροατές του να δολοφονήσουν τους Τούτσι, τους άπιστους Χούτου αλλά και τους Βέλγους κυανόκρανους που βρισκόταν στην περιοχή. Μετά τη σύλληψή του και την απαγγελία κατηγοριών εναντίον του αποδέχθηκε την ενοχή του²⁷⁰ και τελικά το δικαστήριο τον καταδίκασε σε φυλάκιση 12 ετών²⁷¹, εξεγείροντας αντιδράσεις στο εσωτερικό της Ρουάντα²⁷², αφού συμφώνησε να παράσχει στοιχεία στο δικαστήριο προκειμένου αυτά να χρησιμοποιηθούν σε άλλες υποθέσεις. Αποτελεί τον μόνο κατηγορούμενο που κατηγορήθηκε και καταδικάστηκε για το έγκλημα της γενοκτονίας ο

²⁶⁴ Ο.π, υποσημείωση 244

²⁶⁵ *Prosecutor vs Serushago* ICTR-98-39, Indictment 18 October 1998

²⁶⁶ Schabas, ο.π, σελ. 384

²⁶⁷ *Prosecutor vs Serushago* ICTR-98-39, Judgment and Sentence, 02 February 1999

²⁶⁸ *Prosecutor vs Ruggiu*, Case ICTR-97-32, Amended Indictment 18 December 1998

²⁶⁹ The Independent, *The voice of terror*, London, 30 May 2000

²⁷⁰ Ανάμεσα στα υπόλοιπα φέρεται να είπε «Παραδέχομαι ότι πραγματικά πρόκειται για γενοκτονία και εγώ δυστυχώς έλαβα μέρος σε αυτή», BBC News, *Rwanda protests at "lenient" sentence*, 01 June 2000 αδιαθέσιμο στο <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/772607.stm>

²⁷¹ *Prosecutor vs Ruggiu*, Case ICTR-97-32, Judgment and Sentence, 01 June 2000

²⁷² Ο.π., υποσημείωση 268

οποίος δεν έχει καταγωγή από τη Ρουάντα ενώ μεταφέρθηκε στην Ιταλία το 2008 για να εκτίσει το υπόλοιπο της ποινής του, μιας και είναι υπήκοός της²⁷³ και αποφυλακίστηκε το 2009.

3.5 Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ICC)

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, ένα μόνιμο δικαστήριο με δικαιοδοσία στις περισσότερες χώρες του κόσμου και αρμόδιο για την εκδίκαση υποθέσεων οι οποίες έχουν να κάνουν με περιπτώσεις παραβίασης των κανόνων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου²⁷⁴, ήταν αποτέλεσμα μιας μακρόχρονης και με αρκετά εμπόδια και καθυστερήσεις προσπάθειας. Μέχρι σήμερα, λόγω και του μικρού χρόνου ζωής του, δεν έχει εκδικάσει κάποια υπόθεση που να σχετίζεται με το έγκλημα της γενοκτονίας, έχει καταρτιστεί όμως ένα κατηγορητήριο τα οποίο συμπεριλαμβάνει το έγκλημα αυτό και έχει εκδοθεί ένταλμα σύλληψης για τον κατηγορούμενο, το οποίο δυστυχώς ακόμη δεν έχει εκτελεστεί μιας και δεν «είναι δυνατό» να ανεβρεθεί αυτός²⁷⁵.

Η υπόθεση αφορά τα γεγονότα που έχουν διαδραματιστεί τα τελευταία χρόνια στο Σουδάν με κατηγορούμενο τον Omar Hassan Ahmad Al Bashir²⁷⁶, Πρόεδρο της χώρας από το 1993. Αντιμετωπίζει, εκτός των άλλων, 3 κατηγορίες σχετικές με το έγκλημα της γενοκτονίας, καθώς εικάζεται ότι με στόχο την φυσική εξόντωση συγκεκριμένων ομάδων ατόμων²⁷⁷ προέβει σε δολοφονίες, σοβαρές σωματικές και ψυχικές βλάβες αλλά και σκόπιμη υποβάθμιση των συνθηκών διαβίωσής τους²⁷⁸ στα πλαίσια του εμφυλίου πολέμου που μαστίζει τη χώρα του από το Μάρτιο του 2003²⁷⁹. Αναμένεται η σύλληψή του και η προσαγωγή του στο δικαστήριο προκειμένου να εκδικαστεί η υπόθεση.

²⁷³ BBC News, *Italian Rwanda convict flown home*, 28 February 2008, διαθέσιμο στο <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7268739.stm>

²⁷⁴ Ο.π., υποσημειώσεις 102 και 107

²⁷⁵ ICC, Situations and Cases διαθέσιμο στο http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/Pages/situations%20and%20cases.aspx

²⁷⁶ Prosecutor vs Al Bashir, Case ICC-02/05-01/09, 2nd Warrant for Arrest, 12 July 2010

²⁷⁷ Αφορά άτομα που ανήκουν στις φυλές Fur, Masalit, Zaghawag, από τις οποίες και προέρχονται κυρίως όσοι αντιφρονούντες μάχονται εναντίον της κυβέρνησης του Σουδάν, που βρίσκεται στην εξουσία από το 1993.

²⁷⁸ ICC, Situations and Cases: Cases: Darfur: Omar Hassan Ahmad Al Bashir, διαθέσιμο στο http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200205/related%20cases/icc02050109/Pages/icc02050109.aspx

²⁷⁹ Prosecutor vs Al Bashir, Case ICC-02/05-01/09, Case Information Sheet

3.6 Υποθέσεις οι οποίες δεν έφθασαν ποτέ στη δικαιοσύνη

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω δύο ήταν τα κύρια ιστορικά γεγονότα που οδήγησαν την εκδίκαση υποθέσεων στα Διεθνή Ποινικά δικαστήρια και ένα αυτό που προκάλεσε την έκδοση εντάλματος γι' αυτό το σκοπό. Η ιστορική πραγματικότητα όμως έχει αποδείξει ότι υπήρξαν και άλλα γεγονότα, με ξεκάθαρα τα χαρακτηριστικά μιας γενοκτονίας, οι υπαίτιοι των οποίων όμως ποτέ δεν κλήθηκαν να λογοδοτήσουν στη δικαιοσύνη, διεθνή ή εθνική²⁸⁰, για διάφορους λόγους κάθε φορά.

²⁸⁰ Αν και η αντιμετώπιση της γενοκτονίας ίσως θεωρείται πιο λογικό να αντιμετωπίζεται από τα Διεθνή Δικαστήρια υπάρχουν σημαντικές περιπτώσεις γενοκτονιών σε διάφορες χώρες οι πρωταίτιοι των οποίων κλήθηκαν να λογοδοτήσουν στα εθνικά δικαστήρια των χωρών τους ή άλλων χωρών οι οποίες σχετίζονταν με κάποιο τρόπο με τον τόπο στον οποίο έλαβαν χώρα τα γεγονότα. Τα εγκλήματα για παράδειγμα που έλαβαν χώρα στην Καμπούτζη, με τους Κόκκινους Χμέρ να εξαπολύουν τα δολοφονικά τους ένστικτα, με διάφορους τρόπους όπως σκόπιμη στέρση αγρών πρώτης ανάγκης, δημιουργία σκλάβων, δολοφονίες κτλ, εναντίον όσων δεν συμφωνούσαν με την ιδεολογική και εθνοτική τους προσέγγιση, πήραν, μετά την αποκατάσταση της ειρήνης, το δρόμο της δικαιοσύνης μετά από συμφωνία ανάμεσα στα Ηνωμένα Έθνη και της κυβέρνησης της χώρας, για τη δημιουργία δικαστηρίου στο έδαφός της, προκειμένου να λογοδοτήσουν τα πρωτοκλασάτα στελέχη των Χμέρ κατά τη διάρκεια των γεγονότων της τετραετίας 1975-1979. Το δικαστήριο είναι σήμερα ενεργό και έχει ολοκληρώσει ορισμένες δίκες ενώ άλλες βρίσκονται σε εξέλιξη. (A. Jones, *ibid*, p. 190-196, UN/Res. 57/288 22 May 2003 και Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia στο <http://www.eccc.gov.kh/en>) Από την άλλη για τη γενοκτονία που διαπράχθηκε στη Γουατεμάλα, όπου κατά τη διάρκεια του εμφυλίου δολοφονήθηκαν από την κυβέρνηση ιθαγενείς που μάχονταν για την ανεξαρτησία τους, ο επικεφαλής της κυβέρνησης Rios Montt καταδικάστηκε από Ισπανικό δικαστήριο, στο οποίο είχε καταφύγει η Γουατεμαλή νομπελίστα Rigoberta Menchú, για το έγκλημα της γενοκτονίας σε 80 χρόνια φυλάκιση. (Press Conference by Members of Guatemala Historical Clarification Commission αδιάθεσιμο στο <http://www.un.org/News/briefings/docs/1999/19990301.guate.brf.html> and Guatemala Rios Montt Guilty of Genocide <http://edition.cnn.com/2013/05/10/world/americas/guatemala-genocide-trial/index.html>). Στο Μπανγκλαντές επίσης, πιστό στη προεκλογική του δέσμευση, το κυβερνών κόμμα το 2008 δημιούργησε επιτροπή διερεύνησης των εγκλημάτων που διαδραματίστηκαν στη χώρα το 1971 από τον Πακιστανικό στρατό και τους τοπικούς συνεργούς του, η έρευνα της οποία κατέληξε στη θέσπιση δικαστηρίου για την εκδίκαση των εγκλημάτων αυτών, ανάμεσα στα οποία και η γενοκτονία. Το δικαστήριο, έχοντας λάβει διεθνή υποστήριξη αλλά και υποστήριξη από τον ΟΗΕ, έχει ήδη καταδικάσει αρκετούς από τους πρωτεργάτες των γεγονότων και συνεχίζει τις εργασίες του, αν και σε πολλές περιπτώσεις έχει κατακριθεί για τις ενέργειές του σε θέματα δικαιοσύνης και διαφάνειας (A. Jones, *ibid*, p.227, The Daily Star: Stage set for war trial by Julfikar Ali Manik and Hasan Jahid Tusher διαθέσιμο στο <http://archive.thedailystar.net/newDesign/news-details.php?nid=131639>, The Bangladesh Trial Observer διαθέσιμο στο <http://bangladeshtrialobserver.org>, The Economist: Discrepancy in Dhaka, 8 Decsmbler 2012 διαθέσιμο στο <http://www.economist.com/blogs/banyan/2012/12/bangladesh>). Στην Ισημερινή Γουινέα επίσης είχε καταδικαστεί σε θάνατο για το έγκλημα της γενοκτονίας ο πρώτος της Πρόεδρος και μέλη της κυβέρνησής του για τον τρόπο διακυβέρνησης της χώρας για πάνω από μια δεκαετία (J.B. Quigley, *The Genocide Convention: An International Law Analysis*, Ashgate Publishing, 2006, p 31-32). Από την άλλη το 2006 στην Αιθιοπία καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη για εγκλήματα, ανάμεσα στα οποία και η γενοκτονία, ο πρώην δικτάτορας της χώρας Mengistu Haile Mariam, ο οποίος βρέθηκε ένοχος σε ένα κατηγορητήριο 8000 σελίδων, όπως και άλλοι αξιωματούχοι της κυβέρνησης του για τα δεινά στα οποία βύθισε την χώρα του κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησής του (BBC : Mengistu found guilty of genocide, 12 December 2006 διαθέσιμο στο <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/6171429.stm>, BBC: Mengistu is handed life imprisonment, 11 January 2007 διαθέσιμο στο <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/6251095.stm>). Ανάλογα το 2005 το δικαστήριο της Δανίας προσήγαγε με την κατηγορία της γενοκτονίας τον Δανό Frans van Anraaat καθώς τον κατηγορήσε ότι προμηθεύοντας την Ιρακινή κυβέρνηση με χημικά συνέργησε στην διάπραξη γενοκτονίας, τελικά όμως απαλλάχτηκε από αυτή την κατηγορία και καταδικάστηκε για τη διάπραξη εγκλήματος πολέμου (The Independent: Dutch court says gassing of Iaraqi Kurds was “genocide” διαθέσιμο στο <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/dutch-court-says-gassing-of-iraqi-kurds-was-genocide-520599.html>, CBC : Dutch man sentenced for role in gassing death of Kurds διαθέσιμο στο <http://www.cbc.ca/news/world/dutch-man-sentenced-for-role-in-gassing-death-of-kurds-1.521820>) ενώ ένα χρόνο αργότερα ο πρωτεργάτης Saddam Husein και άλλα έξι άτομα αντιμετώπισαν την κατηγορία της γενοκτονίας για τα γεγονότα αυτά. Η εκτέλεση του πρώτου ως ένοχο για άλλα εγκλήματα δεν άφησε περιθώριο

Οι περιπτώσεις της γενοκτονίας των Αρμενίων, των Ασσύρων και των Ποντίων, οι οποίες είναι διεθνώς αναγνωρισμένες²⁸¹ αποτελούν τα πρώτα παραδείγματα. Όπως προαναφέρθηκε κατά το χρόνο που αυτές έλαβαν χώρα ο όρος «γενοκτονία» δεν είχε εισαχθεί ακόμη στο διεθνές λεξιλόγιο, αλλά ούτε υπήρχε νομικό πλαίσιο που να απαγορεύει πράξεις με τα χαρακτηριστικά αυτά και να καθιστά τους υπαιτίους υπόλογους απέναντι στη δικαιοσύνη. Άλλωστε η Οθωμανική κυβέρνηση ποτέ δεν αναγνώρισε την ύπαρξη της γενοκτονίας, παρά την ύπαρξη, από εκείνη την εποχή ακόμη, διαβημάτων των «Μεγάλων Δυνάμεων» της εποχής σχετικά με τα γεγονότα που λάμβαναν χώρα²⁸² αλλά και τις μαρτυρίες όσων κατάφεραν να ξεφύγουν. Το ολοκαύτωμα κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, από την άλλη, αν και υπήρξε ένας από τους κύριους πρωταγωνιστές του πολέμου αυτού αποτελεί δεύτερο παράδειγμα, το οποίο επίσης δικαιολογείται, ως ένα βαθμό, από το γεγονός ότι είναι προγενέστερο, αλλά και η αφορμή, της εισαγωγής του όρου «γενοκτονία» και της δημιουργίας του νομικού πλαισίου για την προσαγωγή των υπαιτίων ενώπιον της δικαιοσύνης.

Η θλιβερή πραγματικότητα όμως είναι ότι υπάρχουν και άλλα μεταγενέστερα παραδείγματα τα οποία δεν έφθασαν ποτέ τη δικαιοσύνη, αν και είχαν ήδη εξαλειφθεί τα δύο κύρια εμπόδια γι' αυτό το σκοπό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της γενοκτονίας των γηγενών Αβοριγίνων κατοίκων της Αυστραλίας από τους εποίκους Βρετανούς υπηκόους, η οποία ξεκίνησε με τον εποίκισμό της περιοχής το 1900 και τελείωσε περίπου το 1969, όπου η χώρα ανεξαρτητοποιήθηκε. Αν και όπως φαίνεται από χρονικό περίγραμμά της οι θηριωδίες εναντίων των Αβοριγίνων συνεχίστηκαν και μετά την υιοθέτηση της Σύμβασης για τη γενοκτονία, το πρώιμο της όλης κατάστασης αλλά και ίσως η απόσταση από τον τόπο των θηριωδιών δεν βοήθησαν την όδευση της υπόθεσης προς τη δικαιοσύνη²⁸³. Άλλο παράδειγμα κτηνωδιών εναντίον συγκεκριμένων ομάδων πολιτών έχουμε κατά την επανάσταση στη Ζανζιβάρη, το 1964, με στόχο την ανατροπή του Άραβα Σουλτάνου και της κυβέρνησής του. Η επανάσταση των ντόπιων ήταν επιτυχημένη ο Σουλτάνος όμως κατά τη

για την καταδίκη του και για γενοκτονία αν και οι συνεργοί καταδικάστηκαν για το έγκλημα αυτό. (Associated Press : Iraqi High Tribunal announces second Saddam trial to open August 21 διαθέσιμο στο http://www.chinapost.com.tw/i_latestdetail.asp?id=39304). Στην ίδια δεκαετία στη Βραζιλία τρεις υποθέσεις γενοκτονίας εναντίον γηγενών Ινδιάνων κατέληξαν σε εκδίκαση στα δικαστήρια της χώρας αν και οι υπαίτιοι έπεσαν σχετικά στα «μαλακά» λαμβάνοντας ποινές φυλάκισης από 12-19 χρόνια (Brazzilmag: Brazilian Justice Acquits Man Sentenced for 1988 Massacre of Indians διαθέσιμο στο <http://www.brazzilmag.com/back-issues/2004/november-2004/711-brazilian-justice-acquits-man-sentenced-for-1988-massacre-of-indians.html> , Top Officials Accused of Genocide of Indians, 14 December 2005 διαθέσιμο στο <http://www.survivalinternational.org/news/1258> and Supreme Court upholds genocide ruling, 04 August 2006 διαθέσιμο στο <http://www.survivalinternational.org/news/1786>).

²⁸¹ International Association of Genocide Scholars, *Genocide Scholars Association Recognizes Ottoman Genocides Against Armenians, Assyrians, Greeks, Other Christians*, Resolution 26 December 2007

²⁸² Βλέπε υποσημειώσεις 1 και 2 και J. Shamsey, *80 Years too Late: The International Criminal Court and the 20th Century's First Genocide*, J. Transnational Law & Policy, 2001, vol 11:2, p. 328

²⁸³ A. Jones, ο.π., σελ 78-79

διάρκειά της ανέφερε δημοσίως ότι είχε φυλακίσει ή σκοτώσει δεκάδες χιλιάδες από τους εχθρούς του²⁸⁴, κάτι που αποδείχθηκε τελικά από την ύπαρξη μαζικών τάφων, οι οποίοι κινηματογραφήθηκαν από ένα ιταλικό τηλεοπτικό συνεργείο στα πλαίσια ενός ντοκιμαντέρ²⁸⁵. Και εδώ για διάφορους λόγους η κτηνωδίες δεν έφθασαν ποτέ στη δικαιοσύνη.

Στο Μπουρούντι από την άλλη έλαβαν χώρα γεγονότα τα οποία μπορούν να χαρακτηριστούν παράλληλα με εκείνα της γειτονικής του Ρουάντα, με τη διαφορά ότι εδώ δεν ακολούθησε η προσέλευση των πρωταιτών ενώπιων της δικαιοσύνης. Στο πέρασμα του χρόνου έλαβαν χώρα δύο διαφορετικές γενοκτονίες, η πρώτη το 1972 των Χούτου από τους κυβερνώντες Τούτσι²⁸⁶ και η δεύτερη το 1993, αυτή τη φορά των Τούτσι από τους Χούτου οι οποίοι μόλις είχαν ανέλθει στην εξουσία, όπως και στη Ρουάντα²⁸⁷. Δυστυχώς όμως εδώ δεν υπήρξε η ίδια αντιμετώπιση από τη διεθνή δικαιοσύνη με την αντίστοιχη της γειτονικής χώρας²⁸⁸.

Στο Ανατολικό Τιμόρ από την άλλη οι θηριωδίες διήρκησαν περί τα 25 χρόνια²⁸⁹, μιας και το 1975, που ξεκίνησε ο αγώνας των ντόπιων για ανεξαρτησία από την αποικιακή Πορτογαλία, η γειτονική Ινδονησία εισέβαλλε στη χώρα για να επιβάλει την τάξη, βυθίζοντάς την όμως σε μια δίνη θηριωδιών εναντίον των ντόπιων. Μόλις το 1999 οι εισβολείς, όταν η χώρα τους αντιμετώπισε οικονομικά προβλήματα, αποφάσισαν να δώσουν το δικαίωμα αυτοδιάθεσης στο Τιμόρ, εάν και οι κάτοικοί του το επιθυμούσαν μετά από δημοψήφισμα. Ο στρατός όμως που ασκούσε την εξουσία στη χώρα είχε αντίθετη άποψη και ξεκίνησε μια προπαγάνδα τρόμου προκειμένου να εμποδίσει τους πολίτες να ψηφίσουν υπέρ της ανεξαρτησίας. Οι αντιδράσεις της διεθνούς κοινότητας που αποφάσισε να σταματήσει την οικονομική στήριξη προς τη χώρα αλλά και η αντίσταση των πολιτών οδήγησαν τελικά στη δημιουργία το 2001 του νεότερου κράτους του κόσμου²⁹⁰. Η κυβέρνηση της Ινδονησίας προσήγαγε σε δίκες κάποιους από τους αξιωματούχους που δρούσαν στο Τιμόρ, κανέναν με την κατηγορία της γενοκτονίας όμως, οι οποίοι και αθωώθηκαν απ' όλες τις κατηγορίες πρωτόδικα ή στο εφετείο. Το Τιμόρ από την άλλη, όχι και τόσο πρόθυμο να χαλάσει τις σχέσεις του με την ισχυρή του γείτονα, δημιούργησε τελικά με τη βοήθεια του ΟΗΕ μια

²⁸⁴ T. Parsons, *The 1964 Army Munitives and the Making of Modern East Africa*, Greenwood Publishing Group, 2003, p. 107

²⁸⁵ G. Jacopetti, F. Prosperi, *Africa Addio*, ντοκιμαντέρ διάρκειας 140 λεπτών σχετικά με το τέλος της αποικιοκρατίας στην Αφρικανική ήπειρο.

²⁸⁶ Burundi 1972: Selective Genocide of Hutus διαθέσιμο στο <http://preventgenocide.org/edu/pastgenocides/burundi/resources>

²⁸⁷ Final Report of International Commission of Inquiry for Burundi, para 496 διαθέσιμο στο

<http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/commissions/Burundi-Report.pdf>

²⁸⁸ Country profile: Burundi, February 2012 διαθέσιμο στο <http://www.genocidewatch.org/burundi.html>

²⁸⁹ S. Powell, *Un Verdict on East Timor*, The Australian, 19 January 2006 διαθέσιμο στο

http://www.yale.edu/gsp/east_timor/unverdict.html

²⁹⁰ A. Jones, ο.π. , σελ 206-210

υπηρεσία διερεύνησης των εγκλημάτων που έλαβαν χώρα το 1999 και παρέπεμψε σε δίκες αρκετά άτομα, κανένα όμως με την κατηγορία της γενοκτονίας²⁹¹.

Τα γεγονότα που έχουν λάβει και λαμβάνουν χώρα στο Θιβέτ από την άλλη είναι μια ιδιαίτερη περίπτωση. Πολλοί λόγιοι χαρακτηρίζουν αυτά ως γενοκτονία με θρησκευτικά χαρακτηριστικά ή ως πολιτιστική γενοκτονία²⁹² ενώ αναφορά της Διεθνούς Επιτροπής Νομικών²⁹³ αναφέρει εκτός των άλλων ότι στην περιοχή, σύμφωνα με τα ευρήματα της επιτροπής, διαπράχθηκε γενοκτονία. Αν και μέχρι σήμερα καμία χώρα δεν έχει αναγνωρίσει επισήμως τα παραπάνω η Ισπανία, μόλις πρόσφατα, αποφάσισε να εκδικάσει στο έδαφός της την προσφυγή ενός Θιβετιανού μοναχού, ο οποίος έχει και την ισπανική υπηκοότητα, εναντίον του πρώην προέδρου της Κίνας Hu Jintao σχετικά με τη διάπραξη από μέρους του γενοκτονίας στο έδαφος του Θιβέτ²⁹⁴.

Ένα παράδειγμα υπόθεσης που έχει μεν φθάσει στο διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, όχι όμως για το έγκλημα της γενοκτονίας²⁹⁵ αποτελεί η περίπτωση του Κονγκό, όπου οι θηριωδίες, παρά τις προσπάθειες των Ηνωμένων Εθνών και άλλων οργανισμών και οργανώσεων, συνεχίζονται και ως σήμερα. Οι αναφορές για τα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα εκεί είναι φριχτές με μαρτυρίες ανάμεσα στα υπόλοιπα ακόμη και για κανιβαλισμό ανθρώπων²⁹⁶.

Τέλος άλλη περίπτωση όπου οι αναφορές από δημοσιογράφους, παρατηρητές και συγγραφείς για διάπραξη γενοκτονίας είναι αρκετές, χωρίς επίσημη όμως αναγνώριση, είναι αυτή του εμφυλίου της Σρι Λάνκα ανάμεσα στην μειονότητα των Ταμίλ, που αναζητούσε ανεξαρτησία, και της κυβέρνησης της χώρας, που διήρκεσε περί τα 25 χρόνια. Ο ΟΗΕ να αναφέρει ότι και οι δύο πλευρές προέβησαν κατά τη διάρκεια του πολέμου σε θηριωδίες εναντίον πολιτών και αμάχων, και έχει καλέσει την κυβέρνηση να προβεί στην έρευνα των όσων διαδραματίστηκαν προκειμένου να αποδοθεί δικαιοσύνη, χωρίς δυστυχώς αποτέλεσμα²⁹⁷.

²⁹¹ Serious Crimes Unit, Cases, διαθέσιμο στο

<http://www.ocf.berkeley.edu/~changmin/Serious%20Crimes%20Unit%20Files/cases/AllCases.html>

²⁹² B. Sautman, *Colonialism, genocide and Tibet*, in *Asian Ethnicity* vol 7, No 3, Routledge Taylor and Francis Group, October 2006, p. 243-265 και A. Jones, *ibid*, 94-98

²⁹³ International Commission of Jurists, *Report on Tibet and the Chinese People's Republic*, Geneva 1960

διαθέσιμο στο <http://www.tibetjustice.org/materials/govngo/govngo2.html>

²⁹⁴ BBC :Spain probes Hu Jintao "genocide" in Tibet court case, 11 October 2013 διαθέσιμο στο

<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-24490004>

²⁹⁵ ICC : Situations and Cases : Democratic Republic of Congo διαθέσιμο στο http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200104/Pages/situation%20index.aspx

²⁹⁶ BBC: DR Congo pygmies appeal to UN, 23 May 2003 διαθέσιμο στο

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/2933524.stm>

²⁹⁷ BBC: Sri Lanka profile, 25 September 2013 διαθέσιμο στο <http://www.bbc.co.uk/news/world-south-asia-12004081>

3.7 Σύγκριση

Από όσα αναφέρθηκαν παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι χρειάζονται μεγάλες προσπάθειες, πολύς χρόνος και δυστυχώς μεγάλος αριθμός αθώων θυμάτων, προκειμένου να καταφέρει μια υπόθεση σχετιζόμενη με γενοκτονία, όσο καταφανής και αν είναι αυτή, να φθάσει ενώπιον ενός Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Ακόμη όμως και αν γίνει αυτό είναι αναγκαίες άλλες τόσες προσπάθειες και εργασίες προκειμένου να αποδειχθεί ότι οι κατηγορούμενοι είναι ένοχοι πέραν πάσης αμφιβολίας και τελικά να καταδικαστούν και να πληρώσουν για τα εγκλήματά τους.

Κατά τη διάρκεια των εργασιών του ICTY αντιμετωπίστηκαν διάφορες υποθέσεις σχετιζόμενες με το έγκλημα της γενοκτονίας, οι οποίες απ' ότι φάνηκε είχαν αρκετά κοινά χαρακτηριστικά, καθώς είχαν να κάνουν με εγκλήματα ίδιας φύσεως, που συνέβησαν σε συγκεκριμένες περιοχές και κάτω από παρόμοιες συνθήκες, χωρίς ν' αντιμετωπιστούν όμως όλες οι υποθέσεις με το ίδιο σκεπτικό. Έτσι λοιπόν υπήρξε αθώωση κατηγορουμένου, στην περίπτωση Jelisić, ο οποίος δήλωνε ανοιχτά τις προθέσεις του κατά τη διάπραξη των εγκλημάτων του παραλληλίζοντας το εαυτό του με τον Χίτλερ διότι δεν ήταν δυνατή, σύμφωνα με το δικαστήριο, η απόδειξη πέραν πάσας αμφιβολίας της πρόθεσής του για τη διάπραξη γενοκτονίας²⁹⁸ ενώ από την άλλη ήταν αρκετές οι υποθέσεις που κατέληξαν στην καταδίκη των κατηγορουμένων με την προσκόμιση σχεδόν των ίδιων αποδεικτικών στοιχείων²⁹⁹. Παράδοξο επίσης φαντάζει και το γεγονός ότι αν και η γενοκτονία είχε ήδη χαρακτηριστεί ως «έγκλημα των εγκλημάτων» υπήρξαν τρεις απαλλαγές από την κατηγορία για το συγκεκριμένο έγκλημα μετά από σύναψη συμφωνίας με το δικαστήριο³⁰⁰, χωρίς όμως να προηγηθεί ουσιώδης εξέταση των στοιχείων ώστε να αξιολογηθεί κατά πόσο η προαναφερθείσα απαλλαγή είναι δίκαιη ή όχι αλλά και κατά πόσο εξυπηρετεί τις ανάγκες εξεύρεσης της αλήθειας³⁰¹. Από την άλλη αν η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της γενοκτονίας δεν καθορίζει τον αριθμό των ατόμων εναντίον των οποίων θα πρέπει ν' απευθύνεται το έγκλημα ώστε να χαρακτηριστεί ως γενοκτονία στην περίπτωση του Radoslav Brđanin υπήρξε αθώωση του κατηγορουμένου, καθώς ο αριθμός των νεκρών ήταν μικρότερος από τον αριθμό όσων διέφυγαν και απελευθερώθηκαν ενώ στην περίπτωση του Sikirica αυτός αθώωθηκε καθώς δεν θεωρήθηκε μεγάλος ο αριθμός των δολοφονηθέντων σε

²⁹⁸ M. Mennecke & E. Markusen, *The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia and the Crime of Genocide*, in *Genocide: Cases, Comparisons and Contemporary Debate*, Steven L. B. Jensen, The Danish Center for Holocaust and Genocide Studies, 2003, p.334-338

²⁹⁹ Παράγραφος 3.3.2.2

³⁰⁰ Υποθέσεις των Biljana Plavšić, Momir Nolic και του Dragan Obrenovic

³⁰¹ M. Mennecke & E. Markusen, ο.π., σελ. 319

σχέση με το συνολικό πληθυσμό³⁰². Περισσότερα ερωτήματα όμως απ' όλες τις υποθέσεις δημιούργησε η περίπτωση του Radovan Karadzic, όπου αν και αρκετοί υφιστάμενοί του είχαν ήδη βρεθεί ένοχοι για το έγκλημα της γενοκτονίας, δρώντας υπό τις πολιτικές του εντολές, το δικαστήριο θεώρησε ότι ήταν απαραίτητο να αφαιρεθεί το έγκλημα της γενοκτονίας από το αρχικό κατηγορητήριο για να το προσθέσει όμως ξανά αργότερα μετά από έφεση του εισαγγελέα.

Έτσι το ICTY αν και έδωσε τέλος σε μια μακρά περίοδο «σιωπής» σχετικά με τα εγκλήματα πολέμου και πυροδότησε τις εργασίες για την προσαγωγή ενώπιων του δικαστηρίου εγκλημάτων γενοκτονίας³⁰³ δεν απέφυγε να δεχθεί ισχυρότατη κριτική, ίσως όχι άδικα, τόσο για τις παραπάνω υποθέσεις και άλλες με ανάλογα χαρακτηριστικά αλλά και γιατί θεωρήθηκε ότι σε ορισμένες περιπτώσεις δεν προσπάθησε αρκετά ώστε να βρεθεί η αλήθεια. Από τη άλλη όμως του αν αναγνωρίστηκε το γεγονός ότι δεν είχε χαρακτηριστικά δικαστηρίου των «νικητών» καθώς παρέπεμψε για δίκη και Μουσουλμάνους αλλά και Κροάτες εγκληματίες, όχι όμως για το έγκλημα της γενοκτονίας³⁰⁴.

Το αντίστοιχο δικαστήριο για τη Ρουάντα αντιθέτως, το κατ' εξοχήν δικαστήριο της γενοκτονίας όπως ονομάστηκε, αντιμετώπισε τις υποθέσεις ίσως με μεγαλύτερη αυστηρότητα. Ακόμη και σε περιπτώσεις παραδοχής της ενοχής για την τέλεση των εγκλημάτων και σύναψης συμφωνίας με το δικαστήριο δεν υπήρχε απαλλακτική απόφαση αλλά καταδικαστική, με ελάφρυνση ως προς την επιβληθείσα ποινή³⁰⁵, ενώ συγκριτικά με τον αριθμό των 88 κατηγορηθέντων για γενοκτονία μόλις 12 αθώωθηκαν πρωτόδικα ή στο εφετείο. Βέβαια το δικαστήριο δέχθηκε κριτική καθώς αν και ήταν αυτό που χαρακτήρισε τη γενοκτονία ως «έγκλημα των εγκλημάτων» δεν δίστασε να επιβάλλει σχετικά μικρές ποινές, ανάλογες με εκείνα των εγκλημάτων του κοινού ποινικού κώδικα, όπως για παράδειγμα η δολοφονία³⁰⁶, ενώ ταυτόχρονα τα εθνικά δικαστήρια της Ρουάντα επέβαλαν μέχρι και τη θανατική ποινή σε καταδικαστικές για γενοκτονία αποφάσεις. Αποτέλεσμα ήταν οι μεν πρωτεργάτες, που δικάζονταν στο ICTR, να αντιμετωπίσουν απλά ποινές φυλάκισης και οι υφιστάμενοί τους που δικάζονταν στη Ρουάντα να αντιμετωπίσουν μέχρι και τη θανατική ποινή³⁰⁷.

Το δικαστήριο όμως χαρακτηρίστηκε και από νεωτερισμούς καθώς μέσα από τις υποθέσεις που εκδίκασε έγινε για πρώτη φορά αποδεκτό ότι ο βιασμός είναι πράξη με

³⁰² Ibid, p. 346-347

³⁰³ Ibid, p.351

³⁰⁴ A. Jones, ο.π., σελ. 366

³⁰⁵ Περιπτώσεις Jean Kambada , Omar Serushago και George Ruggiu

³⁰⁶ Payam Akhavan , *The Crime of Genocide in ICTR Jurisprudence*, Journal of International Criminal Justice 3, Oxford University Press, 2005, p. 997

³⁰⁷ A. Jones, ο.π.

χαρακτηριστικά γενοκτονίας³⁰⁸, μιας και λόγω των σωματικών αλλά και ψυχολογικών τραυμάτων που επιφέρει στη γυναίκα αποτελεί μια μέθοδο αποτροπής γεννήσεων στο εσωτερικό μιας ομάδας³⁰⁹ ενώ ταυτόχρονα μέσα από αυτές δόθηκε στην ανθρωπότητα μια σαφής εικόνα σχετικά με το τί ακριβώς σημαίνει γενοκτονία και πόσο φριχτές πράξεις συμπεριλαμβάνει αυτή³¹⁰. Από την άλλη δυσάρεστη παγκόσμια πρωτιά του δικαστηρίου αποτέλεσε η καταδίκη γυναίκας³¹¹ για το έγκλημα της γενοκτονίας αλλά και η προσαγωγή ιερωμένου³¹² με την ίδια κατηγορία, αν και τελικά αυτός αθώωθηκε. Το ίδιο δικαστήριο επίσης είναι αυτό που από πολύ νωρίς προσήγαγε με βαριές κατηγορίες άτομα που κατείχαν υψηλά ιστάμενες θέσεις, αυτή του Πρωθυπουργού, των Υπουργών, περιφερειάρχων κτλ, δίνοντας ταυτόχρονα ένα ισχυρό μήνυμα και στις λοιπές χώρες ότι τέτοιου είδους εγκλήματα δεν θα μείνουν ατιμώρητα πλέον από τη διεθνή δικαιοσύνη, όποιος και αν είναι ο πρωτεργάτης τους³¹³.

Παρά τις επιτυχίες και τις πρωτιές όμως που κατέκτησε το ICTR μεγάλη ήταν η κριτική που δέχθηκε καθώς προσήλθαν ενώπιον της δικαιοσύνης μόνο άτομα που ανήκαν στη φυλή των Χούτου, χωρίς να απαγγελθεί ούτε μια κατηγορία εναντίον ατόμων που ανήκαν στην φυλή των Τούτσι και στον απελευθερωτικό στρατό που αυτοί δημιούργησαν, οι οποίοι και ανέλαβαν τελικά τη διακυβέρνηση της χώρας³¹⁴. Αν και η επικεφαλής της κατηγορούσας αρχής Carla del Ponte κατά τη διάρκεια των εργασιών του δικαστηρίου ανακοίνωσε ότι θα ξεκινήσει έρευνα με στόχο τη διερεύνηση εγκλημάτων που τυχόν διέπραξαν οι παραπάνω για κάποιο περίεργο λόγο δεν κατάφερε ποτέ να την ολοκληρώσει, καθώς η ίδια μετατέθηκε στο ICTY με τον αντικαταστάτη της να μην συνεχίζει αυτό που η ίδια άρχισε³¹⁵.

Και τα δύο *ad hoc* δικαστήρια όπως προκύπτει είχαν τις επιτυχίες τους αλλά δέχθηκαν και κριτική για το τον τρόπο που χειρίστηκαν τις διάφορες υποθέσεις κάνοντας όμως έτσι πιο εύκολο το δρόμο για τη δημιουργία του μόνιμου Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, το οποίο όπως προαναφέρθηκε έως σήμερα δεν κατέσται δυνατό να εκδικάσει υπόθεση η οποία να συμπεριλαμβάνει και το έγκλημα της γενοκτονίας. Από την άλλη τα δύο αυτά δικαστήρια μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα συνεισέφεραν από κοινού στην νομική εφαρμογή και ερμηνεία της Σύμβασης για την Πρόληψη και Καταστολή της Γενοκτονίας πολύ περισσότερο

³⁰⁸ Υπόθεση Akayesu

³⁰⁹ W. E. Schabas, ο.π., σελ. 174

³¹⁰ Υπόθεση Akayesu

³¹¹ Υπόθεση Nyiramasuhuko

³¹² Υπόθεση Nsengimana

³¹³ E. Mose, *Main Achievements of the ICTR*, Journal of International Criminal Justice 3, Oxford University Press, 2005, p. 932

³¹⁴ Ibid, p. 934 and V. Peskin, ο.π., σελ. 236

³¹⁵ P. Erlinder, *The International Criminal Tribunal for Rwanda: A Model of Justice or Juridically Created "Victor's Impunity"?*, La Justice International Auhourd'hui, 30-31 May 2008, p. 2

απ' όσο όλες μαζί οι εξουσίες αυτού του πλανήτη στα χρόνια που μεσολάβησαν από την υιοθέτησή της μέχρι τη θέσπιση των δύο δικαστηρίων³¹⁶

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι αν και έγιναν σημαντικά και πρωτοπόρα βήματα και προσπάθειες για την εξέταση του εγκλήματος της γενοκτονίας ενώπιον της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης πάντα υπάρχουν αρκετά κενά και χώρος για κριτική. Άλλωστε η δικαιοσύνη δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να χωρέσει σε καλούπια και στεγανά, ούτε να δημιουργηθούν πεπατημένες για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων, όσο κοινά χαρακτηριστικά, καταβολές και αποτελέσματα έχουν αυτά καθώς κάθε περίπτωση είναι μοναδική και ξεχωριστή. Το θέμα είναι σε καμία περίπτωση να μην υπάρχουν μεγάλες διαφορές και κατάφορες αδικίες στηριζόμενες υποκειμενικές απόψεις και εξυπηρέτηση συμφερόντων.

³¹⁶ A. Jones, ο.π., σελ. 367

When people's lives are at risk from persecution,
there is a strong moral obligation
to do what is reasonably possible to help.
It is not enough to seal up the windows against the smell.
Jonathan Glover³¹⁷

Κεφάλαιο 4^ο : Οι προσπάθειες σήμερα

4.1 Συγκρούσεις που έχουν τα χαρακτηριστικά γενοκτονίας

Παρά τις όποιες προσπάθειες για την υιοθέτηση μέτρων για την πρόληψη και την καταστολή της γενοκτονίας, σήμερα μισό αιώνα και πλέον μετά την υιοθέτηση της Σύμβασης, μια δεκαετία μετά τη θέσπιση των *ad hoc* δικαστηρίων και ενώ έχει λάβει σάρκα και οστά το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο υπάρχουν και συνεχίζουν να κάνουν την εμφάνισή τους γεγονότα με χαρακτηριστικά που συμπεριλαμβάνονται στον ορισμό της γενοκτονίας.

Ο ΟΗΕ προκειμένου να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα και να προληφθούν, όσο είναι δυνατό δυσάρεστες καταστάσεις έχει ιδρύσει ειδικό γραφείο με στόχο την πρόληψη της γενοκτονίας, το οποίο και συλλέγει πληροφορίες σχετικά με περιοχές στις οποίες η διαμορφούμενη κατάσταση παρουσιάζει χαρακτηριστικά γενοκτονίας³¹⁸. Το υπόψη γραφείο μέσα από τις εργασίες του κατάρτισε ένα πλαίσιο ανάλυσης το οποίο αποτελείται από οκτώ κατηγορίες παραγόντων τους οποίους χρησιμοποιεί για να καθορίσει αν υπάρχει κίνδυνος της γενοκτονίας σε μια δεδομένη κατάσταση που επικρατεί σε μια χώρα³¹⁹. Με βάση τα χαρακτηριστικά αυτά καθορίζει και τις περιοχές ή χώρες προς τις οποίες ο Οργανισμός θα πρέπει να στρέψει το ενδιαφέρον και τις προσπάθειές του ώστε να αποφευχθούν γεγονότα του παρελθόντος.

³¹⁷ J. Glover, *Humanity: A Moral History of the Twentieth Century*, Yale University Press, 2000, p.392

³¹⁸ Office of the Special Adviser on the Prevention of Genocide, Work of the Office διαθέσιμο στο http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/country_situations.shtml

³¹⁹ Office of the Special Adviser on the Prevention of Genocide: Analysis Framework διαθέσιμο στο http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/pdf/osapg_analysis_framework.pdf

Σύμφωνα με το πλαίσιο αυτό οι παράγοντες που καθορίζουν εάν σε μια περιοχή υπάρχει ρίσκο να εκδηλωθεί γενοκτονία είναι:

1. Οι σχέσεις ανάμεσα στις διαφορετικές ομάδες ατόμων συμπεριλαμβάνουν διακρίσεις και/ή καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της μιας ομάδας από την άλλη.
2. Οι επικρατούσες συνθήκες επηρεάζουν την ικανότητα της αποφυγής γενοκτονίας.
3. Ύπαρξη παραστρατιωτικών ομάδων και παράνομα διακινημένων όπλων.
4. Παρακίνηση του πληθυσμού από ηγετικές φιγούρες της περιοχής να προβεί σε ενέργειες διάκρισης οι οποίες βασίζονται σε φυλετικά, εθνοτικά και θρησκευτικά χαρακτηριστικά.
5. Οι επικρατούσες συνθήκες διευκολύνουν τη διάπραξη γενοκτονίας.
6. Διάπραξη πράξεων οι οποίες έχουν χαρακτηριστικά γενοκτονίας.
7. Ύπαρξη στοιχείων που αποδεικνύουν την πρόθεση καταστροφής μιας ομάδας εξ' ολοκλήρου ή επί μέρους.
8. Ύπαρξη γεγονότων τα οποία είναι δυνατό να πυροδοτήσουν εξάρσεις βίας και πράξεις γενοκτονικού χαρακτήρα.

Έτσι λοιπόν σήμερα δεσπόζουσα θέση στις παρατηρήσεις του γραφείου κατέχει το Σουδάν, όπου εδώ και 20 και πλέον χρόνια λαμβάνουν χώρα γεγονότα με τα παραπάνω χαρακτηριστικά. Αν και το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο έχει εκδώσει ένταλμα σύλληψης εναντίον του πρώην Προέδρου της χώρας για σοβαρά εγκλήματα, ανάμεσα στα οποία και η γενοκτονία, η χώρα αρνείται να συνεργαστεί για την παράδοσή του στις αρχές ώστε αυτός να λογοδοτήσει ενώπιον της δικαιοσύνης³²⁰, ενώ παράλληλα υπάρχουν πάρα πολλές αναφορές για συνέχιση της βίας στην περιοχή.

Άλλο παράδειγμα με τα ίδια χαρακτηριστικά θεωρείται ότι αποτελεί η εμφύλια σύγκρουση στη Συρία όπου το προεδρεύον καθεστώς στοχεύει εναντίον όσων υποστηρίζουν τις επαναστατικές δυνάμεις, χωρίς διάκριση ανάμεσα σε αμάχους και μαχητές, ενώ από την άλλη η σύγκρουση τείνει να λάβει και θρησκευτικό υπόβαθρο ως σύγκρουση ανάμεσα σε δύο δόγματα του Ισλάμ με παράπλευρες απώλειες ατόμων που ανήκουν σε άλλες θρησκείες³²¹. Είναι χαρακτηριστικό το περιστατικό ευρείας χρήσης χημικών όπλων εναντίον αμάχων που έλαβε χώρα τον Αύγουστο του 2013, όπου παραλίγο να πυροδοτήσει μια στρατιωτική επέμβαση στην περιοχή από την πλευρά της Δύσης³²²

Τέλος άλλη σοβαρή περίπτωση χώρας με επικρατούσα κατάσταση η οποία παραπέμπει και σε γενοκτονία είναι, όπως προαναφέρθηκε, και η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό. Αν και ο πρώην Πρόεδρος και αξιωματούχοι της χώρας έχουν ήδη καταδικαστεί από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για βαρύτατα εγκλήματα³²³ στη χώρα συνεχίζουν να λαμβάνουν χώρα θηριωδίες οι οποίες είναι δύσκολο να θεωρήσει κανείς ότι είναι ικανή η ανθρώπινη φύση να προκαλέσει³²⁴.

Δυστυχώς όμως αν και, όπως αποδεικνύεται, η κοινή γνώμη και οι λοιπές χώρες του κόσμου γίνονται κοινωνοί γεγονότων τέτοιας φύσεως που λαμβάνουν χώρα στις διάφορες γωνιές του κόσμου, η αντίδραση για τη θεραπεία τους έρχεται συνήθως πολύ αργά καθώς η έννοια της κυριαρχίας κάθε κράτους δεν μπορεί εύκολα να παραμεριστεί. Έτσι οι προσπάθειες που γίνονται τόσο από το ειδικό γραφείο του ΟΗΕ όσο και από τις ΜΚΟ που προσπαθούν να αφυπνίσουν συνειδήσεις αλλά και να καταφέρουν να βοηθήσουν όσους βρίσκονται σε αδύναμη θέση και πλήττονται από ανάλογες πρακτικές, συνήθως βρίσκουν

³²⁰ United Human Rights Council, *Genocide in Darfur* διαθέσιμο στο <http://www.unitedhumanrights.org/genocide/genocide-in-sudan.htm>

³²¹ United Nations Human Rights: Office of the High Commissioner for Human Rights, 6th Report of Commission of Inquiry on Syria, A/HRC/24/46, 11 September 2013 διαθέσιμο στο <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/HRCIndex.aspx>

³²² BBC News : Syria Chemical Attack, What we Know, 24 September 2013 διαθέσιμο στο <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-23927399>

³²³ Ο.π. υποσημείωση 295

³²⁴ Ο.π. υποσημείωση 296

ανταπόκριση αφού έχει χάσει τη ζωή του και υποφέρει ένα μεγάλο μέρος του άμαχου πληθυσμού.

4.2 Προσπάθειες-Δυσχέρειες

Αν και η ανθρωπότητα ποτέ δεν ξέχασε και δεν ξεπέρασε τα δυσάρεστα αποτελέσματα τόσο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και της γενοκτονικής δράσης των Ναζί απέναντι σε συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων όσο και των επομένων συγκρούσεων που στιγματίστηκαν από τη γενοκτονία μιας ομάδας ανθρώπων από μια άλλη όπως διαπιστώθηκε ακόμη και σήμερα είναι δύσκολη η αποτροπή και η καταστολή τέτοιων πρακτικών.

Αυτό συμβαίνει πρώτον γιατί η πρόληψη αυτών των γεγονότων απαιτεί πρωτίστως πολιτική βούληση. Το πρόβλημα που τίθεται όμως, τόσο στην διεθνή πολιτική σκηνή όσο και στην αντίστοιχη εσωτερική κάθε χώρας, είναι ότι η πολιτική βούληση πολλές φορές συνεπάγεται πολιτικό κόστος. Τις περισσότερες φορές οι ηθικοί αυτουργοί των πράξεων αυτών δεν είναι άλλοι από τους επικεφαλής των χωρών και κυβερνήσεων στους κόλπους των οποίων λαμβάνουν χώρα οι θηριωδίες, οι οποίοι μέχρι πρότινος ήταν αυτοί που συνδιαλέγονταν και συνεργάζονταν με τις κυβερνήσεις των χωρών που θα πρέπει να τους καταδικάσουν και ίσως αυτοί με τους οποίους είχαν συνάψει σημαντικές και προσοδοφόρες συμφωνίες. Από την άλλη η κοινή γνώμη κάθε χώρας ανάλογα με το πνευματικό και βιοτικό της επίπεδο αλλά και την κουλτούρα και τις σχέσεις που τη συνδέουν με τις διάφορες χώρες έχει διαμορφωμένη μια συγκεκριμένη άποψη γύρω από την κατάσταση που επικρατεί η οποία μπορεί κάποιες φορές να μην βοηθά στην ανάληψη δράσης και πρωτοβουλίας.

Από την άλλη είναι αποδεκτό ότι η ύπαρξη εντάσεων και αναβρασμού ευνοεί τα συμφέροντα κάποιων οι οποίοι κερδίζουν χρήματα, εξουσία και επιρροή από τη διαμορφούμενη κατάσταση. Το εμπόριο παράνομων όπλων ευνοείται από τέτοιες καταστάσεις όπως επίσης και τα αντίστοιχα εμπόρια ανθρώπων και προσφύγων, με αποτέλεσμα όσοι κερδίζουν από αυτά, άτομα με συνήθως υψηλές γνωριμίες και διασυνδέσεις, να έχουν λόγους να θέτουν εμπόδια στην ειρηνική επίλυση των διαφορών και τη σύντομη διευθέτηση των προβλημάτων και διαφορών. Από την άλλη στο ίδιο μοτίβο ανήκει και η περίπτωση που κυβερνήσεις και χώρες ευνοούνται από την αναταραχή στο εσωτερικό άλλων χωρών γιατί έτσι είτε οι ίδιες αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και δράσεις που τους προσφέρουν οφέλη και ηγετικό ρόλο στα τεκταινόμενα είτε γιατί έτσι αποστρέφεται το ενδιαφέρον από τα δικά τους προβλήματα και μπορούν να επιτύχουν οφέλη για τους δικούς τους σκοπούς. Σε κάθε περίπτωση και στις περιπτώσεις γενοκτονίας αυτοί που δρουν πάντοτε

έχουν κάποια εξωτερική υποστήριξη, τόσο υλική όσο και στα πλαίσια προπαγάνδας, προκειμένου να επιτύχει η κάθε πλευρά τα συμφέροντα και τους σκοπούς της.

Όμως ακόμη και όταν ο ίδιος ο ΟΗΕ έχει διαπιστώσει το κίνδυνο που επικρατεί σε μια χώρα σχετικά με το ξέσπασμα γενοκτονίας δεν είναι πάρα πολλά αυτά που μπορεί να κάνει. Κάθε φορά είναι απαραίτητη η προηγούμενη νομιμοποίηση για τη διεξαγωγή οποιασδήποτε ενέργειας ενώ η έννοια της εθνικής κυριαρχίας είναι κάτι το οποίο δεν έχει πολύ ξεκάθαρα όρια και μπορεί πολύ εύκολα να παραβιαστεί και να δημιουργήσει περισσότερα προβλήματα. Η νομιμοποίηση δεν μπορεί παρά να έρθει μέσα από τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας ή της Γενικής Συνέλευσης του Οργανισμού τα οποία όμως σε κάθε περίπτωση εξαρτώνται από τα συμφέροντα και τις απόψεις των χωρών που τα απαρτίζουν τα οποία πολλές φορές συγκρούονται με την απόφαση για την ανάληψη δράσης σε μια χώρα. Από την άλλη όμως ακόμη και σε περιπτώσεις που οι δυνάμεις του Οργανισμού ήταν παρούσες κατά τη διάρκεια δυσάρεστων γεγονότων αυτές δεν κατάφεραν να προσφέρουν τη βοήθειά τους καθώς δεν είχαν την απαραίτητη εξουσιοδότηση γι' αυτό ή γιατί πιάστηκαν απροετοίμαστες ώστε να την έχουν λάβει εκ των προτέρων ή γιατί οι εισηγήσεις τους δεν εισακούστηκαν³²⁵.

Σε κάθε περίπτωση όμως η γένεση μιας γενοκτονίας ξεκινάει από τους κόλπους της ίδιας της κοινωνίας που μαστιάζεται από αυτή και από αυτή επομένως θα πρέπει πρωτίστως να ξεκινά και η προσπάθεια για την αποτροπή και το τερματισμό της. Εκτός λοιπόν από τις προσπάθειες για την έγκαιρη διάγνωση των συμπτωμάτων που μπορεί να οδηγήσουν σε γενοκτονία και την αποκόμιση πληροφοριών γύρω από αυτή είναι αναγκαίο στο εσωτερικό κάθε κοινωνίας να δημιουργούνται οι απαραίτητες υποδομές ώστε να αποφεύγονται τα φαινόμενα αυτά. Είναι αναγκαίο να εκλείπουν από τους κόλπους της οι συνθήκες οικονομικής, κοινωνικής και θρησκευτικής ανισότητας, να υπάρχει ισονομία και ίση αντιμετώπιση όλων των πολιτών από τις δυνάμεις επιβολής του νόμου και της τάξης, η κυβερνούσα αρχή να προασπίζει τα δικαιώματα και τα συμφέροντα όλων ανεξαιρέτως των πολιτών και να εργάζεται με στόχο την ευημερία του συνόλου και όχι μεμονωμένων ομάδων συμφερόντων. Έτσι λοιπόν στόχος όλων όσων εργάζονται με σκοπό την αποτροπή της γενοκτονίας και των δυσάρεστων αποτελεσμάτων της στους κόλπους χωρών οι οποίες θεωρούνται «επικίνδυνες» να κυλήσουν προς αυτή την κατεύθυνση θα πρέπει να είναι πρωτίστως η αναμόρφωση του εσωτερικού πολιτικού και κοινωνικού σκηνικού, ανεξάρτητα

³²⁵ Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις της σφαγής της Σρεμπρένιτσα κατά τη διάρκεια του πολέμου στη Γιουγκοσλαβία όπου οι κυανόκρανοι δεν έριξαν ούτε μια σφαίρα γιατί δεν είχαν εξουσιοδότηση γι' αυτό αλλά και στη περίπτωση της Ρουάντα όπου ο επικεφαλής της UNAMIR αν και είχε ενημερωθεί για τη επερχόμενη γενοκτονία και ενημέρωσε τους προϊσταμένους του γι' αυτό 3 μήνες πριν αυτή λάβει χώρα, ζητώντας ενισχύσεις προκειμένου να προλάβει τα γεγονότα αυτό δεν κατέστη δυνατό.

από τα συμφέροντα που διακυβεύονται, ώστε να είναι δυνατή η από των έσω αποτροπή των γεγονότων χωρίς να είναι αναγκαία η εξωτερική επέμβαση.

Συμπεράσματα

Εξετάζοντας το έγκλημα της γενοκτονίας στα Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια διαπιστώθηκε ότι χρειάστηκε μεγάλη προσπάθεια αλλά κυρίως μεγάλος αριθμός αθώων θυμάτων προκειμένου η πράξη αυτή να φθάσει αρχικά να αποκτήσει όνομα και στη συνέχεια να θεωρηθεί ποινικά κολάσιμη, ώστε να είναι δυνατό οι πρωταίτιοί της να οδηγούνται ενώπιον της δικαιοσύνης. Ήταν αρκετοί και επίμονοι εκείνοι οι οραματιστές, με πρωτεργάτη τον Rafael Lemkin, οι οποίοι εργάστηκαν προκειμένου να καταφέρουν ώστε το «έγκλημα δίχως όνομα» το οποίο όμως αποτελούσε «έγκλημα των εγκλημάτων» να καταφέρει τελικά να ονοματιστεί και να αναγκάζει τους υπευθύνους ν' απολογούνται για τις πράξεις τους αλλά κυρίως να τιμωρούνται γι' αυτές.

Καθώς η απαγόρευση της γενοκτονίας κατατάχθηκε στους κανόνες αναγκαστικού δικαίου έγινε σαφές ότι αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα αλλά και υποχρέωση κάθε μέλους της διεθνούς κοινότητας, ακόμη και αν το ίδιο δεν είναι άμεσα θιγόμενο, να καταγγέλλει οποιαδήποτε πράξη αποτελεί παραβίαση των κανόνων που ισχύουν σχετικά με τη διάπραξη γενοκτονίας αλλά και να θέσει θέμα ανάληψης πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση της. Για να καταστεί δυνατή η εκδήλωση των τελικών και απαραίτητων ενεργειών όμως αναγκαίει πρωτίστως πολιτική βούληση και ανάληψη δράσης από το σύνολο της διεθνούς κοινότητας, μέσω κυρίως του ΟΗΕ, ώστε αρχικά να χαρακτηριστεί μια σύγκρουση στο εσωτερικό μιας χώρας ως γενοκτονία και στη συνέχεια, αφού καταστεί δυνατός ο τερματισμός της, να γίνουν προσπάθειες για την προσαγωγή των υπαιτίων. Ακόμη και μετά από αυτές τις ενέργειες όμως, προκειμένου να φθάσουν αυτοί ενώπιον της Διεθνούς Δικαιοσύνης αποτελεί προαπαιτούμενο η συνεργασία των χωρών στις οποίες έχουν καταφύγει αναζητώντας άσυλο ή ζώντας κάτω από ψεύτικη ταυτότητα ώστε να είναι δυνατή η σύλληψή τους. Επομένως σε κάθε περίπτωση είναι απαραίτητη η ανάληψη δράσεων και πρωτοβουλιών από ένα ευρύ φάσμα ανθρώπων και χωρών ώστε να καταστούν τελικά εφαρμόσιμες τόσο οι διατάξεις της Σύμβασης για τη Γενοκτονία όσο και οι κανόνες του Διεθνούς Δικαίου.

Από την άλλη παρά την ξεκάθαρη νομοτυπική μορφή του εγκλήματος, όπως αυτή καθορίζεται στο 2^ο άρθρο της Σύμβασης το έργο της δικαιοσύνης σήμερα περιπλέκεται καθώς σε αυτή γίνεται αναφορά μόνο στη βιολογική εξόντωση ομάδων ανθρώπων, χωρίς να γίνεται λόγος για οικονομική ή πολιτιστική εξόντωση αυτών, ίσως γιατί κατά την περίοδο

κατάρτισής της δεν υπήρχαν παραδείγματα τέτοιων ενεργειών, ενώ ταυτόχρονα αποκλείονται από αυτή ομάδες ατόμων με κοινά ιδεολογικά, πολιτικά, γλωσσικά ή άλλα χαρακτηριστικά, ομάδες οι οποίες παρουσιάζουν άνθηση τις τελευταίες δεκαετίες σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη. Έτσι λοιπόν προκειμένου να αντιμετωπιστούν περιπτώσεις γενοκτονίας με τα παραπάνω χαρακτηριστικά, τα οποία δεν συμπεριλαμβάνονται εμφανώς στην «actus reus» αναγκαστεί ιδιαίτερη προσπάθεια και αδιάσειστες αποδείξεις προκειμένου να μην καταστεί δυνατή η απαλλαγή των υπευθύνων λόγω μη ύπαρξης νομικού πλαισίου στο οποίο να ανήκει το είδος του εγκλήματος που τέλεσαν.

Αντίστοιχη προσπάθεια και στοιχεία όμως είναι απαραίτητα προκειμένου να αποδειχθεί και το έτερο στοιχείο του εγκλήματος εκείνο της υποκειμενικής υπόστασης. Καμία εγκληματική πράξη με χαρακτηριστικά γενοκτονίας, όσο και εάν αυτά είναι παραπάνω από προφανή, δεν πρόκειται να τύχει αντιμετώπισης και τελικής τιμωρίας ως πράξη γενοκτονίας εάν πάνω από όλα δεν καταστεί παραπάνω από σαφές στη δικαιοσύνη ότι η πράξη πραγματοποιείται με στόχο την καταστροφή μιας ομάδας ή εν γνώσει του γεγονότος ότι διενεργείται καταστροφή μιας ομάδας. Εάν δεν αποδειχθεί ότι ο δράστης γνώριζε ότι τα θύματα είναι μέλη μιας συγκεκριμένης ομάδας και αυτός επιθυμούσε να τα εξοντώσει με στόχο να καταστρέψει την ίδια την ομάδα δεν είναι δυνατή η τελική του καταδίκη και τιμωρία, γεγονός που αποδείχθηκε σε υποθέσεις που εξέτασε κυρίως το ICTY.

Αυτό άλλωστε αποτέλεσε και το πρώτο Διεθνές Δικαστήριο το οποίο ασχολήθηκε με το έγκλημα της γενοκτονίας αντιμετωπίζοντας διάφορες υποθέσεις με κοινά πολλές φορές χαρακτηριστικά, οι οποίες όμως δεν είχαν πάντα το ίδιο αποτέλεσμα από τη μια, ενώ από την άλλη χαρακτηρίστηκαν από τα προβλήματα που προαναφέρθηκαν. Έτσι αν και κάποια άτομα καταδικάστηκαν ως υπαίτιοι για τη διάπραξη γενοκτονίας ως αποτέλεσμα των πράξεων στις οποίες είχαν προβεί κυρίως κατά την κράτηση Κροατών και Μουσουλμάνων στα στρατόπεδα που είχαν δημιουργηθεί, αλλά και σε περιοχές γύρω από αυτά, υπήρχαν περιπτώσεις άλλων οι οποίοι λίγο έως πολύ προέβησαν σε ανάλογες πράξεις και τελικά απαλλάχθηκαν πρωτόδικα ή δευτεροβάθμια από τις κατηγορίες τις γενοκτονίας, μιας και το δικαστήριο έκρινε ότι τα εκτεθέντα στοιχεία δεν αποδείκνυαν το έγκλημα της γενοκτονίας πέραν πάσας αμφιβολίας, κυρίως σε ότι έχει να κάνει με την πρόθεση για την τέλεσή αυτού. Από την άλλη το δικαστήριο δεν απέφυγε να δημιουργήσει ερωτηματικά και να εγείρει αντιδράσεις καθώς από τη μια απάλλαξε των κατηγοριών για διάπραξη ή συνέργεια σε γενοκτονία κατηγορούμενους οι οποίοι σύναψαν συμφωνία, χωρίς όμως εκ των προτέρων να προβεί σε εξέταση των στοιχείων σχετικά με τις κατηγορίες ώστε να διαπιστώσει εάν το έγκλημα τελέστηκε ή όχι, ενώ ταυτόχρονα προέβη στην αφαίρεση της αντίστοιχης κατηγορίας από το κατηγορητήριο που βάραινε τον πολιτικό αρχηγό των Σέρβων της Βοσνίας, αν και υπήρχαν ήδη

καταδικαστικές αποφάσεις για το ίδιο έγκλημα πολιτικών και στρατιωτικών του υφισταμένων. Έτσι λοιπόν το δικαστήριο που αποτέλεσε τον πρωτοπόρο στην αντιμετώπιση εγκλημάτων πολέμου και κυρίως αυτού της γενοκτονίας σε ορισμένες περιπτώσεις κατηγορήθηκε ότι δεν ασχολήθηκε αρκετά με την εξεύρεση της αλήθειας από την άλλη όμως του αναγνωρίστηκε το γεγονός ότι παρέπεμψε σε δίκη άτομα που ανήκαν σε όλες τις εμπόλεμες πλευρές προσπαθώντας να αποδώσει δικαιοσύνη προς όλες τις κατευθύνσεις.

Το δεύτερο δικαστήριο που καταπιάστηκε με το έγκλημα υπήρξε πιο αυστηρό στην αντιμετώπιση των κατηγορουμένων. Βέβαια αυτό αποτέλεσε και το κατεξοχήν δικαστήριο κατά της γενοκτονίας, καθώς τα γεγονότα στη Ρουάντα από την πρώτη στιγμή χαρακτηρίστηκαν ως γενοκτονία. Έτσι ακόμη και σε περιπτώσεις που κατηγορούμενοι παραδέχθηκαν την ενοχή τους στα πλαίσια σύναψης συμφωνίας με το δικαστήριο δεν υπήρχε απαλλακτική απόφαση σε ότι αφορούσε τα εγκλήματα της γενοκτονίας, όπως έγινε στην περίπτωση του ICTY, αλλά ελάφρυνση της ποινής. Το ίδιο δικαστήριο παρόλο που αποτελεί το δεύτερο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για εγκλήματα πολέμου κατάφερε να πρωτοπορήσει καθώς αυτό ήταν το πρώτο δικαστήριο που εξέδωσε καταδικαστική απόφαση σχετική με το έγκλημα της γενοκτονίας ενώ από την άλλη ήταν το πρώτο δικαστήριο που εξέδωσε καταδικαστική απόφαση σε βάρος γυναίκας για το έγκλημα αυτό. Οι πρωτιές του συνεχίστηκαν με την αποδοχή ότι ο βιασμός είναι πράξη με χαρακτηριστικά γενοκτονίας καθώς και με την καταδίκη του πρώτου επικεφαλής κυβέρνησης που παραδέχθηκε ποτέ την ενοχή του για το έγκλημα της γενοκτονίας. Οι πρωτιές αυτές όμως καθώς και το γεγονός ότι το δικαστήριο δεν δίστασε να προσάγει σε δίκη υψηλόβαθμα στελέχη της τότε κυβέρνησης στη Ρουάντα και μάλιστα να τα καταδικάσει επιβάλλοντάς τους υψηλότερες ποινές δεν κατάφεραν να μετριάσουν τις αντιδράσεις σχετικά με τη μη προσαγωγή σε δίκη ατόμων που ανήκαν στην αντίπαλη πλευρά, η οποία με τη σειρά της, ίσως στα πλαίσια κάποιων αντιποίνων, ενεπλάκει σε αποτρόπαιες πράξεις και θηριωδίες, σε πολύ μικρότερο όμως βαθμό.

Έτσι λοιπόν μετά από προσπάθειες πολλών χρόνων έγινε δυνατό αρχικά να κωδικοποιηθεί το έγκλημα της γενοκτονίας, να δημιουργηθούν τα εργαλεία εκείνα που είναι απαραίτητα για την αντιμετώπισή του στα πλαίσια ενός δικαστηρίου, ώστε να είναι δυνατή η προσαγωγή των υπαιτίων αλλά και η καταδίκη τους σε περίπτωση ενοχής τους, χωρίς να υπάρχει η περίπτωση να απορριφθεί η υπόθεση στα πλαίσια της αρχής «*nulum crime nula pena sine lege*». Με τη σειρά τους τα δύο *ad hoc* δικαστήρια που καταπιάστηκαν με το έγκλημα της γενοκτονίας αποτέλεσαν τον πρόδρομο για τη δημιουργία του Μόνιμου Διεθνές Ποινικού Δικαστηρίου το οποίο έχει δικαιοδοσία σε όλα τα εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας ανάμεσα στα οποία και το έγκλημα της γενοκτονίας. Έτσι

οι εμπειρίες που αποκομίστηκαν από τη λειτουργία, τα λάθη, τις επιτυχίες και τις παραλείψεις των δύο δικαστηρίων κατά τη λειτουργία τους αποτελούν σημαντικό αρωγό και σύμβουλο στην προσπάθεια τόσο του Διεθνούς Δικαστηρίου όσο και της διεθνούς κοινότητας στην αντιμετώπιση γεγονότων που έχουν τα χαρακτηριστικά γενοκτονίας αλλά και στην προσαγωγή ενώπιον της δικαιοσύνης και την τιμωρία των υπευθύνων ώστε να υπάρχει η ελπίδα ότι κάποια μέρα δεν θα χρειαστεί να χρησιμοποιηθεί πλέον ο όρος, που με τόσο κόπο και μετά από τόσα θύματα εισήλθε στο διεθνές λεξιλόγιο, παρά μόνο για περιγράψει μελανές στιγμές του παρελθόντος.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

1. Δασκαλοπούλου-Λιβαδά Φ, *Εφαρμογή ΔΑΔ: Το σύστημα Διεθνούς Ποινικής Δικαιοσύνης*, στο Κ. Κούφα (Δ/νση Έκδοσης), *Συλλογή Κειμένων Ανθρωπιστικού Δικαίου, Ελληνική Επιτροπή για την Εφαρμογή και Διάδοση του Ανθρωπιστικού Δικαίου στην Ελλάδα*, εκδ. Κ. Σφακιανάκη, Θεσ/νίκη
2. Ζάικος, Ν. «Μαζικές θηριωδίες και δίκαιο. Η γενοκτονία των Εβραίων της Ευρώπης ενόπιον της δικαιοσύνης», στο συλλογικό έργο Αντωνίου Γ.-Δορδανάς-Ζάικος Ν.-Μαραντζίδης Ν., *Το Ολοκαύτωμα στα Βαλκάνια*, Επίκεντρο, 2011
3. Ζάικος, Ν. *Η απαγόρευση της γενοκτονίας*, στο Κ. Κούφα (Δ/νση Έκδοσης), *Συλλογή Κειμένων Ανθρωπιστικού Δικαίου, Ελληνική Επιτροπή για την Εφαρμογή και Διάδοση του Ανθρωπιστικού Δικαίου στην Ελλάδα*, εκδ. Κ. Σφακιανάκη, Θεσ/νίκη
4. Νάσκου-Περράκη, Π. *Κώδικας Πράξεων Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου*, Εκδ. Πανεπιστημίου Μακεδονίας, 2013
5. Ντιρογιάννης, Δ. *Η Σύμβαση περί γενοκτονίας-Μια προσέγγιση μέσα από τη διαχρονική επίκληση και εφαρμογή της από τον Οργανισμό ενωμένων εθνών*, Θεσ/νίκη, Βιβλιοθήκη Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, 2006-2007
6. Παπασωτήρης, Α. *Το έγκλημα της γενοκτονίας*, Θεσ/νίκη, Βιβλιοθήκη Νομικών Επιστημών, 1966, σελ 9
7. Ρούκουνας, Εμ. *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*, Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ, 2010
8. Τσίλογλου, Μ. *Διεθνής Ποινική Δικαιοσύνη, Τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Σχολή Νομικών οικονομικών Πολιτικών Επιστημών, Τομέας Ποινικών και Εγκληματολογικών Σπουδών, Δεκ. 2007
9. Χορτάτος, Κ.Π. *Το νέο διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο των ενόπλων συγκρούσεων και τα εγκλήματα πολέμου*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2003, σελ 192

Ξενόγλωσση

1. Akhavan, P. *The Crime of Genocide in ICTR Jurisprudence*, Journal of International Criminal Justice 3, Oxford University Press, 2005, σελ. 997
2. Ambos, K. *Selected Issues Regarding the “Core Crimes” in International Criminal Law*, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.department-ambos.uni-goettingen.de/index.php/component/option,com_docman/Itemid,133/gid,131/task,cat_view/>
3. Ball, H. *Prosecuting War Crimes and Genocide, The 20th Century Experience*, Lawrence: The University Press of Kansas.
4. Benesch, S. *The ICTR’s Prosecution of a pop star: The Bikindi case*, in African Yearbook of International Law, Martinus Nijhoff Publisher’s, 2012, σελ. 448, 454-456
5. Dadrian, V. *Genocide as a Problem of National and International Law: The World War I Armenian Case and its Contemporary Legal ramifications*, Yale Journal of International Law, Vo 14, N 2, 1989
6. De Pres, T. *The survivor, An anatomy of life in the Death Camps*, Oxford University Press, 1976

7. Dutton, Yv. *Explaining State Commitment to the International Criminal Court: Strong Enforcement Mechanism as a Credible Threat*, Washington University Global Studies Law Preview, vol 10: σελ. 477, 2011
8. Erlinder, P. *The International Criminal Tribunal for Rwanda: A Model of Justice or Juridically Created "Victor's Impunity"?*, La Justice International Auhourd'hui, 30-31 May 2008
9. Glover, J. *Humanity: A Moral History of the Twentieth Century*, Yale University Press, 2000, p.392
10. Hog, N. *Women's Participation in the Rwandan Genocide: Mothers or Monsters*, International Review of the Red Cross, vol 92, no 877, March 2010, σελ. 93 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc-877-hogg.pdf>>
11. Jones, A. *Genocide: A comprehensive introduction*, Routledge, Taylor & Francis Group, Great Britain, 2006
12. ICJ, *Reservations on the Convention of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Advisory Opinion of May 1951*, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=276&code=ppcg&p1=3&p2=4&case=12&k=90&p3=5>>
13. International Association of Genocide Scholars, *Genocide Scholars Association Recognizes Ottoman Genocides Against Armenians, Assyrians, Greeks, Other Christians*, Resolution 26 December 2007
14. International Commission of Inquiry for Burundi *Final Report of International Commission of Inquiry for Burundi*, para 496 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/commissions/Burundi-Report.pdf>>
15. International Military Tribunal for the Far East *Special Proclamation: Establishment of an International Military Tribunal for the Far East*, 19 Ιαν. 1946, TIAS No 1589 στο 3,4 Bevans 20
16. Kamrul, H. *The concept of jus cogens and the obligation under the UN Charter*, Santa Clara Journal of International Law, vol.3, 2005
17. Lachs, M. *War Crimes, An Attempt to Define the Issues*, London: Stevens & Sons, 1945
18. Midlarsky Manus I, *The Killing Trap: Genocide in the Twentieth Century*, Cambridge University Press, 2005
19. Lemkin, R. "Les Actes constituant un danger general (interetatique) considere's comme delits du Droit des Gens," in Lopez-Rey, ed., *Actes de la Veme Conference Internationale pour l' Unification du Droit Penal* (Madrid 14–20 Octobre 1933) (Paris: A. Pedone, 1935), pp 48–56. Μετάφραση της έκθεσης στα αγγλικά από τον James T. Fussel [online] διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <<http://www.preventgenocide.org/lemkin/madrid1933-english.htm>>
20. Lemkin, R. *Axis rule in occupied Europe-Laws of occupation, analysis of government, Protocols for redress*, Washington D.C, Carnegie Endowment for International Peace, Division of International Law, 1944
21. Maier, D. J. *Women Leaders in the Rwandan Genocide: When Women Choose to Kill*, The University of Northern Iowa Journal of Research, Scholarship and Creative Activity, Vol. 8, 2012-2013 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<https://www.uni.edu/universitas/article/women-leaders-rwandan-genocide-when-women-choose-kill>>
22. Mennecke, M. & Markusen, E. *The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia and the Crime of Genocide*, in *Genocide: Cases, Comparisons and*

- Contemporary Debate, Steven L. B. Jensen, The Danish Center for Holocaust and Genocide Studies, 2003
23. Milanovic, M. *State Responsibility for Genocide*, The European Journal of International Law, vol 17 No 3, 2006
 24. Moghalu, K.C. *A shared Duty to Justice*, Legal Times, vol 21, 1998
 25. Mose, E. *Main Achievements of the ICTR*, Journal of International Criminal Justice 3, Oxford University Press, 2005
 26. Parsons, T. *The 1964 Army Munitives and the Making of Modern East Africa*, Greenwood Publishing Group, 2003
 27. Peskin, V. *International Justice in Rwanda and the Balkans, Virtual Trials and Struggle for State Cooperation*, Cambridge University Press, 2008, p.57-59
 28. Quigley, J.B. *The Genocide Convention: An International Law Analysis*, Ashgate Publishing, 2006
 29. Reisman, M. *Humanitarian Intervention to protect the Ibos*, in Richard B. Lillich, *Humanitarian Intervention and the United Nation*, Charlottesville, University Press of Virginia, 1973
 30. Sadat, LN *The International Criminal Court Treaty enters into force*, American Society of International Law, April 2002 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.asil.org/insigh86.cfm>>
 31. Sautman, B. *Colonialism, genocide and Tibet*, in Asian Ethnicity vol 7, No 3, Routledge Taylor and Francis Group, October 2006
 32. Schabas, W. E. *Genocide in International Law: The crime of crimes*, Cambridge University Press, 2000
 33. Scharf, M. *Balkan Justice*, Carolina Academic Press, 1997
 34. Segesser, D.M. & Gessler, M. *Raphael Lemkin and the international debate on the punishment of war crimes (1919–1948)*, Journal of Genocide Research, 7(4), December 2005
 35. Shamsy, J. *80 Years too Late: The International Criminal Court and the 20th Century's First Genocide*, J. Transnational Law & Policy, 2001, vol 11:2
 36. Torben, J. *Turkey, the US and the Armenian genocide*, in Ed: Jensen Stephen L.B. *Genocides: Cases, Comparisons and Contemporary Debates*, The Danish Center of Holocaust and Genocide Studies, 2003
 37. United Nations Rep. of the International Law Commission, 46th Session, 1994, UN Doc A/5509 και UN GAOR, 49th Session Supp. 10, art 43, 1994
 38. United Nations Human Rights: Office of the High Commissioner for Human Rights, 6th Report of Commission of Inquiry on Syria, A/HRC/24/46, 11 September 2013 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/HRCIndex.aspx>>
 39. University of Toronto Report of the International Commission to Inquire into the Causes and Conduct of the Balkans, διαθέσιμο στο University of Toronto Libraries, Washington, D.C. : The Endowment [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://archive.org/details/reportofinternat00inteuoft>>
 40. Van Shaak, B. *Darfur and the Rhetoric of Genocide*, 26 Whittier L. Rev.1101, 2005
 41. Wouters, J. & Verhoeven, S. *The Prohibition of Genocide as a Norm of Ius Cogens and Its Implications for the Enforcement of the Law of Genocide*, Institute of International Law, Working Paper No 69, Jan 2005

Συνθήκες Ειρήνης

1. Συνθήκη Ειρήνης μεταξύ Σουηδίας και της Αυτοκρατορίας, η οποία υπογράφηκε στο Osnabruck στις 14 (24) Οκτωβρίου 1648, Dumont VI, part 1, p. 469,

art.28-30, Συνθήκη Ειρήνης μεταξύ Γαλλίας και των Αυτοκρατοριών η οποία υπογράφηκε στο Münster στις 14 (24) Οκτωβρίου 1648 Dumont VI, part 1, p.450, art.28.

2. Συνθήκη Ειρήνης και Φιλίας μεταξύ Γαλλίας και Μ. Βρετανίας υπογεγραμμένη στην Ουτρέχτη στις 11 Απριλίου 1713 Dumont VIII, part 1, p. 339, art.14 και Τελική Συνθήκη Ειρήνης μεταξύ Γαλλίας, Μ. Βρετανίας και Ισπανίας, υπογεγραμμένη στο Παρίσι στις 10 Φεβρουαρίου 1763, BFSPI, p 422 και p 645, art. IV.

3. Συνθήκη Ειρήνης μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας υπογεγραμμένη στην Ανδριανούπολη στις 14 Σεπτεμβρίου 1829, BFSPI XVI, p 647, art. V και VII.

4. The Versailles Treaty, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/versailles_menu.asp>

Διεθνείς Πράξεις

1. Σύμβαση για την Πρόληψη και την Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας

2. Καταστατικό ad hoc Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τη Γιουγκοσλαβία

3. Καταστατικό ad hoc Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τη Ρουάντα

4. Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου

5. Charter of the United Nations, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα

<<http://www.un.org/en/documents/charter/>> και στα ελληνικά στο

<http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=10>

6. *Vienna Convention of the Law of Treaties*, 1969, art. 53, 64 , [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα

<http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf>

7. Commission on Security and Cooperation in Europe, *The Referendum on Independence in Bosnia-Herzegovina*, 1992, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα

<http://csce.gov/index.cfm?FuseAction=UserGroups.Home&ContentRecord_id=250&ContentType=G&ContentRecordType=G&UserGroup_id=5&Subaction=ByDate>

Αποφάσεις και έγγραφα ΟΗΕ

1. GA/Res/96/A/231 11 Dec. 1946 ,*The crime of genocide*, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα

<http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/96%28I%29&Lang=E&Area=RESOLUTION>

2. A/Res/37/123(A-F) 16 Decenber 1982 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.un.org/documents/ga/res/37/a37r123.html>>

3. GA/Res/47/121 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r121.htm>>

4. Απόφαση Συμβουλίου Ασφαλείας [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/306/28/IMG/N9330628.pdf?OpenElement>>

5. Απόφαση Συμβουλίου Ασφαλείας [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/140/97/PDF/N9514097.pdf?OpenElement>>

6. GA/Res 95(I), *Affirmation of the Principles of International Law Recognized by the Charter of the Nuremberg Tribunal*, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα

- <http://untreaty.un.org/cod/avl/pdf/ha/ga_95-I/ga_95-I_ph_e.pdf> και GA/Res 177(II),
7. *Formulation of the Principles of International Law Recognized by the Charter of the Nuremberg Tribunal and in the Judgement of the Tribunal*, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/038/84/IMG/NR003884.pdf?OpenElement>>
 8. Document A/1858, *Report of the International Law Commission on its third session*, Σελ 59 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://untreaty.un.org/ILC/reports/english/a_cn4_48_corr1-2.pdf>
 9. Document A/BUR/50 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.un.org/documents/ga/docs/50/bur/abur50-1.htm>>
 10. United Nations Archives, Predecessor Archives Group, *United Nations War Crimes Commission 1943-1949*, p.3 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://archives.un.org/ARMS/sites/ARMS/uploads/files/Finding%20Aids/Predecessors/ag-042%20UNWCC.pdf>>
 11. Agreement for the Prosecution and Punishment of the Major War Criminals of the European Axis [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.refworld.org/docid/47fdfb34d.html>>
 12. Charter of the International Military Tribunal, 08 Aug 1945, art.6 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp#art6>>
 13. GA/Res/96 (I), *The Crime of Genocide*, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/033/47/IMG/NR003347.pdf?OpenElement>>
 14. GA/Res/260 (III), *Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.un-documents.net/a3r260.htm>>
 15. *Report of the Secretary General pursuant to paragraph 2 of Security Council Resolution 808* (1993), UN doc S/25704, 2 May 1993, para.35 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=publisher&publisher=UNSC&type=&coi=BIH&docid=3ae6af0110&skip=0>>
 16. United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Establishment of an International Criminal Court Rome, 15 June - 17 July 1998, Official Records, Volume III, Part I (B), *Report of the Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Court*, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://untreaty.un.org/cod/icc/rome/proceedings/contents.htm>> και <http://untreaty.un.org/cod/icc/rome/proceedings/E/Rome%20Proceedings_v3_e.pdf>
 17. S/Res 827/1993 25 Μαΐ 1993 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_827_1993_en.pdf>
 18. S.C. Res. 1534, U.N. DOC. S/RES/1534 (March 26, 2004) και Annual Report of ICTY 2002, S/2002/985,7, 218
 19. *Agreement for the prosecution and punishment of major war criminals of the European Axis and Charter of the International Military Tribunal*, 8 August 1945, 82 UNTS 279-28, 59 Stat. 1544
 20. S/Res 955/1994 08 November 1994 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/140/97/PDF/N9514097.pdf?OpenElement>>
 21. S/Res 977/ 1995, 22 February 1995, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/050/66/PDF/N9505066.pdf?OpenElement>>
 22. UN/Res. 57/288 22 May 2003 και Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.eccc.gov.kh/en>>

Δημοσιεύσεις στο διαδίκτυο

1. UN: Status of the Convention on the Prevention and Punishment on the Crime of Genocide, at 8/7/2013 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=UNTSO&tabid=2&mtmsg_no=IV-1&chapter=4&lang=en#Participants>
2. World War II Database, Adolf Eichmann [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://ww2db.com/person_bio.php?person_id=451>
3. Amnesty International, *Eichmann Supreme Court Judgement*, Amnesty International Publications 2012 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<https://doc.es.amnesty.org/cgi-bin/ai/BRSCGI/ior530132012en?CMD=VEROBJ&MLKOB=31720875858>>
4. Deterring Future Genocides, The international Criminal Court [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.iccnw.org/documents/FS-ICCandGenocide.pdf>>
5. UN, *The United Nations :An introduction for students*, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.un.org/cyberschoolbus/unintro/unintro3.htm>>
6. United Nations War Crimes Commission (UNWCC), History, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.unwcc.org/un-wartime-history-for-the-future/>>
7. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, status 15 Jul 2013, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=276&code=ppcg&p1=3&p2=4&case=12&k=90&p3=5>>
8. International Court of Justice, *Reservations to the Convention of Genocide*, Advisory Opinion 1951, ICJ, 15 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=276&code=ppcg&p1=3&p2=4&case=12&k=90&p3=5>>
9. ICJ, *Case concerning the Barcelona Traction, Light and Power Company Ltd. (Belgium v. Spain)*, 5 February 1970, §§ 33-34, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.worldcourts.com/icj/eng/decisions/1970.02.05_barcelona_traction.htm>
10. International Committee of the Red Cross, *The ICRC's mission statement*, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.icrc.org/eng/who-we-are/mandate/index.jsp>>
11. Office of the Special Adviser on the Prevention of Genocide, Work of the Office [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/country_situations.shtml>
12. Office of the Special Adviser on the Prevention of Genocide: Analysis Framework [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/pdf/osapg_analysis_framework.pdf>
13. United Human Rights Council, *Genocide in Darfur* [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.unitedhumanrights.org/genocide/genocide-in-sudan.htm>>

Διεθνή Δικαστήρια

ICC

1. Coalition for the International Criminal Court, *Deterring Future Genocides: The International Criminal Court* [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.iccnw.org/documents/FS-ICCandGenocide.pdf>>

2. ICC, Situations and Cases [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/Pages/situations%20and%20cases.aspx>
3. Prosecutor vs Al Bashir, Case ICC-02/05-01/09, 2nd Warrant for Arrest, 12 July 2010
4. ICC, *Situations and Cases: Cases: Darfur: Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200205/related%20cases/icc02050109/Pages/icc02050109.aspx>
5. Prosecutor vs Al Bashir, Case ICC-02/05-01/09, Case Information Sheet
6. ICC : Situations and Cases : Democratic Republic of Congo [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200104/Pages/situation%20index.aspx>

ICTY

1. Prosecutor v. Zoran Kupreškic et al., Case No. IT-95-16
2. *Prosecutor v. Kovacevic and Drljaca*, Case No ICTY 97-24
3. Prosecutor v. Karadzic & Mladic Case No IT-95-5-R61, IT-95-18-R61
4. *Prosecutor v. Milosevic* ,Case No ICTY-IT-02-54
5. *Prosecutor vs Mejacic* Case No IT-95-4-I
6. *Prosecutor vs Jelisić* Case No IT-95-10-I
7. *Prosecutor vs. Sikirica et al* Case No IT-95-8-
8. *Prosecutor vs. Kovasevic & Drljaca* Case No. IT-97-24-I
9. *Prosecutor vs. Krstic* Case No IT-98-33-I
10. *Prosecutor vs Brđanin & Talic* Case No IT-99-36
11. Prosecutor vs Krajišnik Case IT-00-39-I
12. *Prosecutor vs Blagojević & Jokić* Case No IT-02-60
13. *Prosecutor vs Popovic et al* Case No. IT-05-88-I
14. *Prosecutor vs Trbić, Pandurevic et al* Case IT-05-88/1, IT-05-86
15. *Prosecutor vs Tolimir et al* Case No. IT-05-88/2
16. Prosecutor vs Tadic , Case No. IT-94-1-I
17. Prosecutor vs. Stakić (Case No. IT-97-24)
18. *Prosecutor vs Nolic* (Case IT-02-60/1)¹
19. *Prosecutor vs Obrenovic* (Case IT-02-60/2)
20. *Prosecutor vs Trbić, Pandurevic et al* (Case IT-05-88/1, IT-05-86)

ICTR

1. ICTR, Staus of Cases, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.unictr.org/Cases/tabid/204/Default.aspx>>
2. ICTR Detainees and Convicted Persons - Status 05th August 2013 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.unictr.org/cases/tabid/202/Default.aspx>>
3. Prosecutor v. Akayesu, Case No ICTR 96-4-T
4. *Prosecutor v. Kambanda*, Case No ICTR 97-23-S
5. *Prosecutor v. Pauline Nyiramasuhuko et.al.* Case No. ICTR 98-42-T
6. *Prosecutor vs Bagorosa*, Case ICTR-96-7
7. Prosecutor vs Nyiramasuhuko, Case ICTR-97-21

8. Prosecutor vs Kayishema and Ruzindana, Case ICTR-95-1
9. *Prosecutor vs Bikindi*, Case ICTR-01-72
10. *Prosecutor vs Nsengimana*, Case ICTR-2001-69
11. Prosecutor vs Bagambiki, Case ICTR-97-36
12. *Prosecutor vs Serushago* ICTR-98-39
13. *Prosecutor vs Ruggiu*, Case ICTR-97-32

Hague Justice Portal

1. The Hague Justice Portal, *Courts and Tribunals: Simon Bikindi* [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.haguejusticeportal.net/index.php?id=10074>>
2. The Hague Justice Portal, *Courts and Tribunals: Emmanuel Bagambiki* [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.haguejusticeportal.net/index.php?id=10652>>

Εθνικά Δικαστήρια

1. Court of Bosnia and Herzegovina, *Confirmed indictment in the Mejakić and others case* at <http://www.sudbih.gov.ba/index.php?id=190&jezik=e>

Δημοσιεύσεις εφημερίδων και άλλων μέσων

Ελληνικές

2. Ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας Καθημερινή, άρθρο με πληροφορίες από το Reuters, 24 Ιουλ. 2008 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://portal.kathimerini.gr/4Dcgi/4dcgi/_w_articles_kathextra_1_24/07/2008_241957>
3. Το Βήμα, *Ρατκο Μλάντιτς : Δε διέταξα εγώ τη σφαγή*, 30 Μαΐου 2011 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.tovima.gr/world/article/?aid=403558>>

Ξενόγλωσσες

1. Washington Post, *Balkans Special Report*, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/balkans/overview/bosnia.htm>>
2. BBC News, Europe, Serbia: Nationalists protest over Ratko Mladic arrest, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-13589771>>
3. The Independent, *Bosnian Serb commander General Ratko Mladic defiant at genocide in the Hague*, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/bosnian-serb-commander-general-ratko-mladic-defiant-at-genocide-trial-in-the-hague-7756665.html>>
4. Le monde, 25 Μαΐου 1994 δηλώσεις Κόφι Ανάν και Μπιλ Κλίντον
5. Radio Netherlands Worldwide, Africa, *ICTR Record Breaking Case Comes to a Close* [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.rnw.nl/africa/article/ictr-record-breaking-case-comes-a-close>>

6. Hironelle News Agency, International Justice Reporting, *ICTR/Nsengimana: Ex-Boss of Catholic College Claims he has Never Betrayed his Vows*, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.hirondellenews.com/ict-rwanda/356-acquittals/nsengimana-hormisdas/17201-en-en-080708-ict-rnsengimana-ex-boss-of-catholic-college-claims-he-has-never-betrayed-his-vows62526252>>
7. The Independent, *The voice of terror*, London, 30 May 2000
8. BBC News, *Rwanda protests at "lenient" sentence*, 01 June 2000 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/772607.stm>>
9. BBC News, *Italian Rwanda convict flown home*, 28 February 2008, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7268739.stm>>
10. Press Conference by Members of Guatemala Historical Clarification Commission [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.un.org/News/briefings/docs/1999/19990301.guate.brf.html>>
11. Guatemala Rios Montt Guilty of Genocide [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://edition.cnn.com/2013/05/10/world/americas/guatemala-genocide-trial/index.html>>
12. The Daily Star: Stage set for war trial by Julfikar Ali Manik and Hasan Jahid Tusher [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://archive.thedailystar.net/newDesign/news-details.php?nid=131639>>
13. The Bangladesh Trial Observer [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://bangladeshtrialobserver.org>>
14. The Economist: Discrepancy in Dhaka, 8 Decsmbler 2012 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.economist.com/blogs/banyan/2012/12/bangladesh>>
15. BBC : Mengistu found guilty of genocide, 12 December 2006 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/6171429.stm>>
16. BBC: Mengistu is handed life imprisonment, 11 January 2007 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/6251095.stm>>
17. The Independent: Dutch court says gassing of Iaraqi Kurds was "genocide" [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/dutch-court-says-gassing-of-iraqi-kurds-was-genocide-520599.html>>
18. CBC : Dutch man sentenced for role in gassing death of Kurds [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.cbc.ca/news/world/dutch-man-sentenced-for-role-in-gassing-death-of-kurds-1.521820>>
19. Associated Press : Iraqi High Tribunal announces second Saddam trial to open August 21 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.chinapost.com.tw/i_latestdetail.asp?id=39304>
20. Brazzilmag: Brazilian Justice Acquits Man Sentenced for 1988 Massacre of Indians [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.brazzilmag.com/back-issues/2004/november-2004/711-brazilian-justice-acquits-man-sentenced-for-1988-massacre-of-indians.html>>
21. Top Officials Accused of Genocide of Indians, 14 December 2005 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.survivalinternational.org/news/1258>>
22. Supreme Court upholds genocide ruling, 04 August 2006 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.survivalinternational.org/news/1786>>.
23. BBC :Spain probes Hu Jintao "genocide" in Tibet court case, 11 October 2013 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-24490004>>
24. BBC: DR Congo pygmies appeal to UN, 23 May 2003 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/2933524.stm>>

25. BBC: Sri Lanka profile, 25 September 2013 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.bbc.co.uk/news/world-south-asia-12004081>>
26. BBC News : Syria Chemical Attack, What we Know, 24 September 2013 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-23927399>>
27. S. Powell, *Un Verdict on East Timor*, The Australian, 19 January 2006 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.yale.edu/gsp/east_timor/unverdict.html>
28. M. Martin, *The state of Africa*, The Free Press, 2006

Άλλες πηγές του διαδικτύου

1. Armenian genocide [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.armenian-genocide.org/Affirmation.160/current_category.7/affirmation_detail.html>
2. Prevent genocide [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.preventgenocide.org/genocide/crimewithoutaname.htm>>
3. Francoprussian war [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://francoprussianwar.com/>> και <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/216971/Franco-German-War>>
4. Official Website of the Government of Rwanda, *Brief history of Rwanda*, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.gov.rw/History>>
5. Burundi 1972: Selective Genocide of Hutus [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://preventgenocide.org/edu/pastgenocides/burundi/resources>>
6. Country profile: Burundi, February 2012 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.genocidewatch.org/burundi.html>>
7. Serious Crimes Unit, Cases, [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.ocf.berkeley.edu/~changmin/Serious%20Crimes%20Unit%20Files/cases/AllCases.html>>
8. International Commission of Jurists, *Report on Tibet and the Chinese People's Republic*, Geneva 1960 [online] διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <<http://www.tibetjustice.org/materials/govngo/govngo2.html>>

Άλλες πηγές

1. *Oxford Dictionary of Law*, 5th ed, 2003
2. *West's Encyclopedia of American Law*, edition 2. The Gale Group, 2008
3. G. Jacopetti, F. Prospero, *Africa Addio*, ντοκιμαντέρ διάρκειας 140 λεπτών σχετικά με το τέλος της αποικιοκρατίας στην Αφρικανική ήπειρο.